

ISSN : 2465-5465 (Print)

ISSN : 2730-4213 (Online)

วารสารวิชาการพระพุทธศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขง

Buddhism in Mekong Region

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2564 Vol.4 July-December 2021

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University Isan Campus

วารสารวิชาการพระพุทธศาสนาเขตลุ่มน้ำโขง Buddhism in Mekong Region

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2564 Vol.4 No.2 July - December 2021

ISSN : 2465-5465 (Print), ISSN : 2730-4213 (Online)

เจ้าของ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ปรึกษา

พระธรรมดิลก	ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 9 (ธ)
พระเทพพุทธิมุนี	เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น (ธ)
พระราชปฎิภาณโกศล, ผศ.ดร	อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูสุธีจริยวัฒน์, ผศ.ดร	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูธรรมมาภิสมัย, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ
พระมหาวีรศักดิ์ ชาติสุโก	ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตอีสาน
พระมหาศุภชัย สุภกิจโจ, ผศ.ดร	ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน
ดร.เอกชาติรี สุขแสน	ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บรรณาธิการ

พระครูสังฆรักษ์ ทวี อภโย, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
-------------------------------	-------------------------------

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

พระครูปลัด สรุจฺญ์ จันทมโม, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาวิรุฑ วิโรจโน, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาชัชวาลย์ ฐิตคุโณ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ขวัญใจ แก้วแสง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
นายก้องพิพัฒน์ กองคำ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
----------------------	--------------------

รศ.ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก

ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล

รศ.ดร.ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา,ผศ.ดร.

พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร.

ผศ.ดร.ไพศาล สุวรรณน้อย

ผศ.ดร.วราพร เอราวรรณ

รศ.ดร.ประวีต เอราวรรณ

พระครูธรรมมาภิสมัย, ผศ.ดร.

พระมหาศุภชัย สุภกิจโจ, ผศ.ดร.

พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโต, ผศ.ดร.

พระมหาสมบัติ คุณะโสโก, ดร.

ศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ

รศ.ดร.ไพโรจน์ บัวสุข

รศ.ดร.วิโรจน์ สารัตนะ

ผศ.ดร.สิทธิพร เกษจ้อย

ผศ.ดร.บัญชา เกียรติจรุงพันธ์

ผศ.ดร.วิบูล ทาชา

ผศ.ดร.อาทิตย์ ผ่านพูล

ผศ.ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์

ดร.อภิชาติ เหม้อยไธสง

ผศ.ศักดิ์พงษ์ ไสภาร

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองเลขาธิการ ก.ค.ศ. สำนักงาน

คณะกรรมการข้าราชการครูและ

บุคลากรทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ฝ่ายคอมพิวเตอร์และการพิมพ์

นางสาวอรรณ แก้วมัตย์

นางสาวพิกุลทอง อ่อนระสูง

สมาชิกสัมพันธ์

นายสุรศักดิ์ อุดเมืองเพีย

นายจำนงค์ นามมา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการ และบทความวิจัยทางพระพุทธศาสนา ปรัชญา สังคมศาสตร์ การศึกษา และศิลปวัฒนธรรม
2. เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการ และงานวิจัยพระนักเผยแผ่เขตลุ่มแม่น้ำโขงเป็นเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้พระพุทธศาสนา
3. เพื่อเป็นเวทีเสนอผลงานบทความวิชาการและบทความวิจัยของนักวิชาการใน มหาวิทยาลัยและบุคคลที่จะให้บริการวิชาการเกี่ยวกับการเสนอทางออกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แก้ปัญหาสังคม โดยอาศัยหลักพุทธธรรม

บรรณาธิการแถลง

วารสารวิชาการพระพุทธศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขงปีนี้ เป็นปีที่ 4 ฉบับที่ 2 ซึ่งมีนักวิจัยและผู้สนใจในการเขียนบทความได้นำบทความเกี่ยวกับการศึกษาศาสนา วัฒนธรรม มาตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่งานวิชาการให้นักการศึกษาได้มาศึกษาเรียนรู้ เพื่อนำไปต่อยอดของการพัฒนาและการค้นคว้าในด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา สังคมศาสตร์ การศึกษา และศิลปวัฒนธรรม

บทความวิชาการที่ได้ตีพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมเป็นอย่างดี อีกทั้งหนังสือฉบับนี้ยังได้ทำมอบให้กับผู้เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพพระนักเผยแผ่เขตลุ่มน้ำโขง ไทย ลาว กัมพูชา พม่า เวียดนาม จีน อินโดนีเซีย และศรีลังกา

จึงขอความอนุเคราะห์ท่านผู้ที่ส่งบทความมาตีพิมพ์และเผยแพร่ให้ผู้สนใจได้ศึกษางานวิชาการในครั้งนี้ด้วย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่านที่สนใจและได้เขียนบทความวิจัยหรือบทความจะได้ร่วมสร้างพลังแห่งการศึกษาให้กับผู้สนใจอย่างแท้จริง

จึงขออนุโมทนาบุญมาในโอกาสนี้

บรรณาธิการ

สารบัญ

อานาปานสติ : ลมหายใจแห่งการตื่นรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา	
พระณัฐวุฒิ พันทะลี.....	1
วิถีชีวิตใหม่ : การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลง	
ศิริกัลยา มานาคี.....	14
กลยุทธ์ในการแก้ไขความขัดแย้งโดยใช้หลักตณัฏฐการวินัยภายใต้กรอบแห่ง อธิกรณสมณะ 7	
เพ็ญพัชรินทร์ เพ็งพอรู้.....	25
ยุทธศาสตร์การสร้างความเสมอภาคกันในครอบครัวตามแนวพุทธศาสตร์	
พระมหาวิรุธ วิโรจน์, ผศ.ดร.	39
กลยุทธ์การแก้ไขความขัดแย้งตามแนวพุทธศาสตร์: ศึกษาแนวการประยุกต์ใช้ หลักตัสสปาปิยสิกขาใน	
อธิกรณสมณะ 7	
สุเมธ อินสาคร.....	55
คำแนะนำสำหรับผู้ประสงค์ส่งบทความตีพิมพ์ในวารสารพระพุทธศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขง.....	68
รูปแบบการจัดพิมพ์บทความ.....	72

อานาปานสติ : ลมหายใจแห่งการตื่นรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา*
ANAPANASATI: BREATH OF AWAKENING ACCORDING TO BUDDHISM
PRINCIPLE

พระณัฐวุฒิ พันทะลี¹, พระครูวินัยธรวรชาติ ปยุตโต,ดร.², และ ดร.ชนาธิป ศรีโท³
Phra Natthawut Phanthali¹, Phrakhruwinaithornworachad Payutto, Dr.²,
and Dr.Chanathip Sritho³

¹นักศึกษาลัทธิสุตตรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

²อาจารย์ประจำหลักสูตรสุตตรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

³อาจารย์ประจำหลักสูตรสุตตรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

¹Master of Political Science students, Mahamakut Buddhist University Isan Campus

²Lecturer of Master of Political Science Program, Mahamakut Buddhist University Isan Campus

³Lecturer of Master of Political Science Program, Mahamakut Buddhist University Isan Campus

*Corresponding Author, Email: pantalee200134go@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอานาปานสติ ที่มีความสำคัญกับชีวิตมนุษย์ทุกคน โดยให้ทุกคนกำหนดลมหายใจเข้าหายใจออกอย่างมีสติในทุกอิริยาบถไม่ว่าจะเคลื่อนไหว ยืน เดิน นั่ง นอน ซึ่งการกำหนดอานาปานสติสามารถทำได้ ทุกที่ ทุกเวลา และทุกอิริยาบถ ทำให้จิตใจมีกำลังมีสุขภาพกายที่ดี มีภูมิต้านทานโรค ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน แก่ชรา อายุยืน ช่วยบรรเทาจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ และสามารถหลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวงหรือเรียกว่าการสิ้นอาสวะ ซึ่งนำไปสู่การเสวยอารมณ์ด้วยจิตใจที่เป็นอิสระ ด้วยปัญญาที่รู้เท่าทันธรรมชาติ ไม่ถูกกิเลสครอบงำหรือชักจูง ไม่ถูกเผาลนด้วยตัณหา และไม่มีตัณหาด้วยอวิชชา เป็นอยู่ด้วยจิตใจที่โปร่งใส ผาสุกเป็นอิสระ เมื่อไม่มีกิเลสชักนำไปสู่ภพ กระบวนธรรมสังสารวัฏก็สิ้นสุดลง บรรลุภาวะแห่งความดับทุกข์ เข้าถึงบรมสุขอย่างแท้จริง อันเป็นประโยชน์สูงสุดของชีวิตมนุษย์ทุกคนที่สามารถทำได้

คำสำคัญ : อานาปานสติ, การตื่นรู้, พุทธศาสนา

*

Received 20 November 2021; Revised 26 November 2021; Accepted 31 December 2021

Abstract

This academic paper aims to show the importance of anapanasati. that are important to every human life by having everyone consciously set their breath in and exhale in every movement, whether moving, standing, walking, sitting, lying down, which anapana meditation can be done anywhere, anytime and in every gesture, strengthen the mind have good health have immunity no ailments, slow aging, long life, relief from various ailments and being able to escape from all defilements and sufferings, known as the cessation of taints which leads to emotional undergoing with an independent mind with the wisdom that knows nature not being influenced by or persuaded by passion not burned by lust and not be blinded by ignorance. Live with a transparent mind, happiness, freedom, when there is no desire leading to the world. The process of dharma samsara ended. attainment of the cessation of suffering access to true happiness which is the greatest benefit of all human life that can be achieved.

Keywords: Anapanasati, the awakening Buddh

บทนำ

อานาปานสติมีความสัมพันธ์กับคนเราตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย ตราบใดที่เรายังมีลมหายใจอยู่ตราบนั้นอานาปานสติก็มีความสำคัญอยู่ แต่เราต้องศึกษาให้รู้และเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง จึงจะสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

ประเทศไทยได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานานและพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมไทย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับผู้คนทุกชนชั้น นับตั้งแต่พระมหากษัตริย์จนถึงชาวบ้านทั่วไป (องอาจ เขียวงามดี, 2563 น. 49) หลังจากที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาตั้งมั่นในดินแดนสุวรรณภูมิเป็นระยะเวลาอันยาวนานนับตั้งแต่สมัยของพระโสณะและพระอุตตระ พระธรรมทูตสายแรกที่เดินทางมาเผยแผ่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวไทยในสมัยนั้นได้รับเอกราบแนวคิดและวิถีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (กาญจนา ณัฐ ประธาตุ, 2560 น. 105) โดยนำเอาหลักธรรมมาปฏิบัติ คือ สติปัฏฐานสูตร แบ่งออกเป็นสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งหลักการปฏิบัติที่สำคัญและเป็นที่ยอมรับของคนไทย คือ อานาปานสติกรรมฐาน เพื่อขัดเกลาจิตใจของคนไทยให้เป็นคนดี จนสามารถบรรลุธรรมขั้นสูงสุด คือ พระนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้ (พระมหาเขมานันท์ ปิยสิโล, 2562 น. 169)

อานาปานสติ เป็นข้อปฏิบัติได้ทั้งในทางสมถะและวิปัสสนาหมายความว่า จะใช้ปฏิบัติเพื่อมุ่งผลฝ่ายสมาธิแน่วแน่ไปอย่างเดียวกันได้ หรือจะใช้เป็นฐานปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐานครบทั้ง 4 อย่าง

ก็ได้ เพราะเป็นข้อปฏิบัติที่เอื้อต่อสมาธิจิตในการใช้เป็นสนามปฏิบัติการของปัญญาได้เต็มที่ เป็นสมาธิที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญมาก รวมทั้งทรงสนับสนุนให้พระภิกษุทั้งหลายปฏิบัติและพระพุทธองค์ทรงใช้เป็นวัตรธรรมทั้งก่อน และหลังตรัสรู้ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555 น. 813)

การเจริญอานาปานสติเพื่อให้จิตสงบเป็นรูปแบบหนึ่งของการฝึกสมาธิที่มีหลักการที่สำคัญในการกำหนดลมหายใจเข้า-ออก คือ การมีสติระลึกรู้เฉพาะลมหายใจเข้า-ออก เพื่อไม่ให้จิตคิดฟุ้งไปในเรื่องต่าง ๆ มีผลทำให้ร่างกายมีการใช้ออกซิเจนลดลง หัวใจเต้นช้าลงและมีความดันโลหิตลดลง ส่งผลให้ระดับแลคเตทในเลือดลดลง ร่างกายหลังสารเอ็นโดฟินออกมามากขึ้นซึ่งจะช่วยสร้างอารมณ์รู้สึกเป็นสุข จิตสงบมีสมาธิและช่วยให้จิตมีสมาธิและสงบนิ่ง นำไปสู่การทำให้ตนเองสงบทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ยังนำไปสู่การลดความวิตกกังวล (อรรณพ จันทรมณี, 2557 น. 59)

การเจริญอานาปานสติแห่งการตื่นรู้ คือ การใช้“ลมหายใจ” เป็นเครื่องมือในการเจริญสติ นั่นคือ การหายใจเข้าและหายใจออกอย่างมีสติในทุกอิริยาบถ การเจริญอานาปานสติต้องไม่แยกออกจากวิถีชีวิตตั้งแต่ตื่นนอนตอนเช้าไป จนถึงหลับตาเวลานอน หากเราสามารถหายใจอย่างมีสติก็ถือว่าอยู่ในกระบวนการของอานาปานสติแล้ว และไม่ว่าจะเคลื่อนตัว ยืน เดิน นั่ง นอน ขอให้ใจตั้งมั่น กายอยู่กับจิต จิตอยู่กับงาน หรือมีสิ่งใดมากระทบทาง หู ตา จมูก ลิ้น กาย หรืออารมณ์กระทบใจก็ขอให้ใจรู้ชัด มองโลกอย่างที่เป็นโดยไม่ต้องปฏิเสธ เพราะการปฏิบัติไม่ใช่เป็นการหนีแต่เป็นการอยู่กับโลกอย่างเข้าใจโลก สำหรับอานาสนของการเจริญอานาปานสติ คือ ทำให้ความคิดปลอดโปร่งและความจำดี มีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์การอยู่กับโลกอย่างเข้าใจ คือ พ้นจากทุกข์แม้จะมีการได้ การเสีย ได้ลาภเสื่อมลาภ ได้ยศเสื่อมยศ มีสรรเสริญ มีนินทา มีสุขมีทุกข์แต่ผู้ที่มีลมหายใจแห่งการตื่นรู้ทันกายทันใจ จะทำใจเป็นอิสระจากทุกข์ได้และเป็นคนทันสมัย คือเป็นคนที่อยู่กับปัจจุบันขณะรู้ทันกายรู้ทันใจ ไม่ประมาทในการใช้ชีวิตและเข้าใจชีวิตอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงของธรรมชาติ(จิรวัดนา พุ่มด้วงและคณะ, 2562 น. 46)

อานาปานสติตามแนวพุทธศาสตร์ คือการฝึกสติปัญญา พัฒนาความคิด ใช้สติด้วยการใช้ลมหายใจเป็นเครื่องกำหนด หรือเป็นวิธีนำความจริงของธรรมชาติมาใคร่ครวญพิจารณาอยู่ทุกขณะของลมหายใจเข้าออก ตามประวัติพระพุทธศาสนาอานาปานสติเป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ตลอดพระชนม์ชีพ แม้แต่ในวันที่พระองค์ตรัสรู้ก็ทรงเจริญอานาปานสติเป็นเบื้องแรก ครูบาอาจารย์หลาย ๆ ท่านที่สอนอานาปานสติ ยึดหลักการสอนตามพระไตรปิฎกโดยเน้นการผสมผสานหลักการเจริญอานาปานสติภาวนาเข้ากับการดำเนินชีวิต (ยัง กุณน, 2560) ผู้ปฏิบัติอานาปานสติสามารถทำได้ ทุกที่ ทุกเวลา และทุกอิริยาบถ เพราะเป็นการมีสติระลึกรู้ลมหายใจเข้าออกของตนเอง โดยไม่ต้องใช้เครื่องมืออะไร การปฏิบัติอานาปานสติภาวนาจะทำให้เกิดความสงบ ส่งผลให้จิตมีพลังสูงขึ้น ช่วยส่งเสริมทั้งสุขภาพกายและใจ นำความสุขมาสู่ตนเอง ครอบครัวสังคมและประเทศชาติได้

ดังนั้น ผู้เขียนบทความจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องอานาปานสติตามแนวพุทธศาสตร์ เพื่อให้ทุกคนได้รับรู้ถึงประโยชน์ของอานาปานสติที่สามารถนำมาใช้กับชีวิตประจำวันได้ และเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติพัฒนาจิตใจ ไม่ให้ประมาทในการดำเนินชีวิต เพื่อนำตนถึงความพ้นทุกข์ เข้าถึงบรมสุข คือ ความสุขอันเกษม กล่าวคือ นิพพานตามหลักทางพระพุทธศาสนา

อานาปานสติในพระไตรปิฎก

สุชีปญฺญานูปาท, (2550) ได้อธิบายว่า อานาปานสติมีคุณค่าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “เพราะเราได้อบรมกระทำซึ่งอานาปานสติให้มากแล้ว กายก็ไม่หวั่นไหว ก็ไม่กระสับกระส่าย จิตใจก็ไม่หวั่นไหว ก็ไม่กระสับกระส่ายดุ๊กก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เรายังไม่ตรัสรู้เป็นโพธิสัตว์อยู่ยงยว ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรม (อานาปานสติ) นี้ โดยมากกายของเราย่อมไม่ลำบาก ตาของเราก็ไม่ลำบาก คือ การปฏิบัติอานาปานสติไม่ทำให้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ลำบาก จึงทำให้จิตของเราพ้นจากอาสวะ (กิเลสที่ต้องสั่นตั่น) ไม่ถือนั่นด้วยอุปาทาน” ขณะที่พระภิกษุผู้บรรลุอรหัตแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์จากอานาปานสติเช่นกัน ดังที่พระองค์ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดที่เป็นพระอรหัตต์ชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีสิ่งควรทำอันได้ทำเสร็จแล้ว มีภาระอันวางแล้ว มีประโยชน์ส่วนตนอันได้บรรลุแล้ว สิ้นกิเลสเป็นเหตุมัตไฉนในภพแล้ว พ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ และพระองค์ได้สรุปคุณค่าของอานาปานสติโดยหลักไว้ว่า “ดูก่อนอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่ง คือ อานาปานสติสมาธิ (สมาธิซึ่งมีสติกำหนดลมหายใจเข้าออกเป็นอารมณ์) อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมทำสติปัฏฐาน 4 อย่างให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน 4 อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วย่อมทำให้โพชฌงค์ 7 คือ องค์ประกอบแห่งปัญญาเครื่องตรัสรู้ 7 อย่างให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 อันบุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำวิชชา (ความรู้) วิมุตติ (ความหลุดพ้น) ให้บริบูรณ์ได้”

พระภาวนาพิศาลเมธี, (2562 น. 6) ได้อธิบายว่า อานาปานสติที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ อานาปานสติที่ใช้สติกำหนดลมหายใจเข้า-ออก การกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออกในปัจจุบันขณะ หรือที่ตั้งแห่งสติที่มีนิมิตในลมหายใจเข้าและลมหายใจออกเป็นอารมณ์ เป็นสมถกรรมฐานหนึ่งในจำนวนเพียง 12 อย่าง ที่สามารถทำให้สำเร็จผลในด้านสมถะได้จนถึงขั้นสูงสุดเป็นวิธีการเจริญภาวนาที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญมาก ทรงสนับสนุนบ่อยครั้งให้พระภิกษุทั้งหลายปฏิบัติ และพระองค์ทรงใช้เป็นวิหารธรรมมากหลังการตรัสรู้

อานาปานสติกรรมฐานที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกมีปรากฏอยู่ไม่มาก เพราะโดยมากเป็นเรื่องของพระวินัยเช่น อานาปานสติสมาธิที่เจริญแล้วทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นสภาพสงบประณีต สด

ขึ้น เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข และทำอุกฤษฏธรรมชั่วร้ายที่เกิดขึ้นแล้วให้อันตรธานไป สงบไปโดยเร็ว เปรียบเหมือนฝุ่นละอองที่ฟุ้งขึ้นท่ายฤดูร้อน ถูกฝนใหญ่จนตกฤดูกาลให้อันตรธานไป สงบไปโดยเร็ว ในพระวินัยปิฎกก็ได้กล่าวถึงอานาปานสติ 16 ขั้นเช่น เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว เป็นต้น

อานาปานสติกรรมฐานที่ปรากฏในพระสูตรต้นปิฎกมีอยู่ในพระสูตรเช่น ในมหาสติปัฏฐานสูตร ที่พระพุทธองค์ตรัสถึงอานาปานสติกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่อย่างใด คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสู่ปากก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออกคือ เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า เราหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า เราหายใจออกยาว เป็นต้นในมหาวิปัสสนาสูตร พระสารีบุตรกล่าวกับพระราหุลว่า เธอจงเจริญอานาปานสติภาวนา เพราะอานาปานสติภาวนาที่บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มากและพุทธองค์ได้ตรัสกับพระราหุลเรื่องอานาปานสติเช่นเดียวกัน และในอานาปานสติสูตร พระพุทธองค์ตรัสถึงอานาปานสติกับภิกษุทั้งหลายทำนองเดียวกัน

ขั้นตอนการปฏิบัติอานาปานสติ

พระราชมุนี (2556) ได้อธิบายขั้นตอนของการปฏิบัติอานาปานสติ ตามรูปแบบขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมทำนั่งฝึกสมาธิควรนั่งท่าขัดสมาธิเท้าขวาทับบนเท้าซ้ายเอามือซ้ายวางบนหน้าตักเท้าขวาแล้วเอามือข้างขวาทับบนมือซ้ายนั่งตัวตรงปล่อยวางความรู้สึกนึกคิดให้ว่าง

ขั้นตอนที่ 2 เริ่มการฝึกสมาธิโดยกำหนดลมหายใจดังนี้ภาวนาว่า “พุท” เมื่อหายใจเข้าและ “โธ” เมื่อหายใจออกจนจิตสงบโดยใช้เวลา 10 นาที

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดลมหายใจแบบการนับมี 2 ขั้นตอนโดยใช้เวลา 10 นาที

ช่วงแรกให้นับซ้ำ ๆ อย่างนับต่ำกว่า 5 แต่อย่าให้เกิน 10 และให้เลขเรียงตามลำดับ ให้นับที่ลมหายใจเข้า-ออกอย่างสบาย ๆ เป็นคู่ไปเรื่อย ๆ ดังนี้ให้นับเป็นคู่ไปเรื่อย ๆ นับซ้ำ ๆ เป็นคู่ ๆ คือ ลมออกว่า 1 ลมเข้าว่า 1 ลมออกว่า 2 ลมเข้าว่า 2 อย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จนถึง 5,5 แล้วตั้งต้นใหม่ 1,1 จนถึง 6,6 แล้วตั้งต้นใหม่เพิ่มทีละคู่ไปจนครบ 10 คู่แล้วกลับไปย้อนที่ 5 คู่ใหม่จนถึง 10 คู่อย่างนี้ไปเรื่อย ๆ

ช่วงสองให้นับแบบเร็วคือ เมื่อลมหายใจเข้าออกปรากฏแก่ใจแล้ว ก็ให้เลิกนับซ้ำ เปลี่ยนเป็นนับเร็ว ไม่ต้องคำนึงถึงลมหายใจเข้าในหรือออกนอกกำหนดแต่ลมที่มาถึงช่องจมูกนับเร็ว ๆ จาก 1 ถึง 5 แล้วขึ้นต้นนับใหม่ 1 ถึง 6 แล้วเพิ่มขึ้นไปที่ละหนึ่งจนถึง 10 แล้วเริ่ม 1 ถึง 5 ใหม่อีกครั้งจนจิตใจแน่วแน่

ขั้นตอนที่ 4 การติดตามลมหายใจ โดยใช้สติตามลมอยู่ตรงจุดที่ลมกระทบจนจิตใจสงบโดยใช้เวลา 10 นาที

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลการฝึกในครั้งนี้โดยนำวิธีการกำหนดลมหายใจตามที่ได้รับฝึกไปใช้เมื่อเกิดความเครียดเพื่อลดอาการความเครียดที่เกี่ยวข้องกับการปวดศีรษะไม่กระปรี้กระเปร่าอีกด้วย โดยการส่งความคิดความรู้สึกไปยังจุดที่เกิดอาการของความเครียดเพื่อให้รับรู้ถึงความสงบ

พระพุทธโฆสะเถระ, (2558 น. 459) ได้อธิบายว่า วิธีการปฏิบัติอานาปานสติกรรมฐาน คือ การตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออกที่เป็นอารมณ์ของสมถกรรมฐาน จำแนกเป็น 8 อย่างด้วยกัน คือ 1. นับลม 2. ติดตามลม 3. ที่ลมกระทบ 4. จิตตั้งมั่น 5. กำหนดได้ชัด คือ กำหนดขั้น 5 ได้ชัดเจน ปัจจุบัน 6. วิธีปฏิบัติให้โพธิปักขิยธรรม 37 ประการเข้ารวมกัน คือ มรรค 4 มีโสดาปัตติมรรค เป็นต้น 7. วิธีปฏิบัติต่อจากมรรค คือ ผล 4 มีโสดาปัตติผล เป็นต้น 8. วิธีปฏิบัติหลังจากผลเกิดแล้ว คือ ปัจจุภยณญาณ ในการปฏิบัติอานาปานสติกรรมฐาน มีขั้นตอนการเกิดนิมิต 3 อย่างคือ 1. บริกรรมนิมิต คือ ลมหายใจเข้าออก 3. อุคคหนิมิต คือ ลมหายใจเข้าออกปรากฏดุจสายน้ำ เปลวควัน ปุยสำลี ไม้ค้ำ พวงดอกไม้ ดอกบัว ล้อรถ ลมต้าน 3. ปฏิภาคนิมิต คือ ลมหายใจเข้าออกปรากฏดุจดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ พวงแก้วมณี พวงแก้วมุกดา เป็นต้น อานาปานสติ เป็นวิธีการเจริญกรรมฐานที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญมากมีอานิสงส์หลายประการ เช่น สามารถตัดเสียซึ่งวิตกมีกามวิตก เป็นต้น กลับเป็นสุข และถ้าไม่สำเร็จมรรค ผล นิพพาน มีสุคติโลกสวรรค์เป็นที่ไปเป็นเบื้องต้น

พระมหาหยศธนา ปภาโว, (2562 น. 2197) ได้อธิบายว่า วิธีการเจริญอานาปานสติ หมายถึง การตั้งสติ หรือการระลึกรู้กาย เวทนา จิตหรือธรรม ควบคุมไปกับลมหายใจเข้าและลมหายใจออก มีลักษณะ คือ การระวัง การรู้สึกถึงอารมณ์หนึ่ง (สิ่งหนึ่ง) โดยการระลึกบ่อย ๆ ถึงการกระทบของลมหายใจเข้า-ออกขณะเจริญย่อมมีความสงบนุ่มนวลมูลเหตุของพุทธวิธีการสอน คือ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติกรรมฐาน แก้อารมณ์มีความฟุ้งซ่าน หรือความกระส่ายของจิตใจ

ส่วนวิธีการปฏิบัติอานาปานสติกรรมฐานแบ่งออกเป็นหลักการปฏิบัติ อานาปานสติกรรมฐานต้องประกอบไปด้วยศีล สมาธิ และปัญญาเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิบัติกรรมฐาน เมื่อภิกษุเจริญทำให้มากย่อมเป็นสภาพสงบประณีตสดชื่นเป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขและทำกุศลธรรมชั่วร้ายที่เกิดขึ้นแล้วให้อันตรธานไปสงบไปโดยเร็วมีหลักการคือ ผู้ปฏิบัติควรเข้าไปสู่ป่าไปสู่โคนไม้ไปสู่เรือนว่างนั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรงดำรงสติไว้เฉพาะหน้ามีสติหายใจเข้ามีสติหายใจออกซึ่งอานาปานสติมี 16 ขั้น

อานาปานสติ 16 ขั้น ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงเป็นแม่บทไว้ในบางพระสูตรอธิบายเชื่อมโยงกับหลักสติปัฏฐานสี่และโพชฌงค์ และเมื่อกล่าวโดยย่อพระองค์ให้เจริญอานาปานสติอาศัยความวิเวก วิราคะ นิโรธ และน้อมไปในการสละ ขณะที่พระสารีบุตรได้ขยายความไว้อย่างกว้างขวางในอานาปานกถาในปฐกสัมภามรรค ตั้งแต่ อุปกิเลส ความรู้ในการทำจิตให้ผ่องแผ้ว ความที่แห่งจิต

เป็นอารมณ์เดียวมีการอาศัยสมาธิเป็นตัวอย่าง อันนำมาซึ่งหมดจดแห่งปฏิบัติ การพอกพูนด้วยอุเบกขาและความร่าเริงด้วยญาณ เป็นเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดของธรรม 32ประการมีปฐมฌานเป็นต้น และอรหัตตมรรคเป็นที่สุด ต่อจากนั้นได้อธิบายความตามคำสอนในอานาปานสติสูตรมีใจความสำคัญของคำอธิบายนี้ คือ การรู้นิมิต (จุดที่ลมหายใจเข้า-ออกกระทบ) ลมหายใจเข้าและลมหายใจออกจึงบำเพ็ญอานาปานสติได้ อานาปานสติขั้นที่1-2 มีกระบวนการรู้ลมหายใจยาวหรือสั้น คือ รู้ว่าลมหายใจเข้าออกยาว จนเกิดความพอใจ ปราโมทย์ จิตหลีกออกจากลมหายใจ จนเกิดสติ ญาณ อนุปัสสนา (ความตามกำหนดดูกายให้รู้ตามที่มันเป็น) และเกิดการบำเพ็ญสติปัฏฐาน หรือการพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงเป็นต้น อานาปานสติขั้นที่ 3-16 มีการจะเห็นอารมณ์ในอานาปานสติขั้นนั้น ๆ ได้ ซึ่งท่านได้แสดงอาการที่จัดเป็นการศึกษาตามลำดับ 16 ขั้น ได้แก่ 1) เมื่อรู้ทั่ว (ปหานโต) อารมณ์ที่เนื่องด้วยอานาปานสติในขั้นนั้น ๆ 2) เมื่อคำนึง 3) เมื่อรู้ (ชานโต) 4) เมื่อเห็น 5) เมื่อพิจารณา 6) เมื่ออธิษฐานจิต 7) เมื่อน้อมใจเชื่อด้วยศรัทธา 8) เมื่อประคองความเพียร 9) เมื่อตั้งสติไว้มั่น 10) เมื่อตั้งจิตมั่น 11) เมื่อรู้ชัดด้วยปัญญา 12) เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้อย่างยิ่ง 13) เมื่อกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ 14) เมื่อละธรรมที่ควรละ 15) เมื่อเจริญธรรมที่ควรเจริญ และ 16) เมื่อทำให้แจ้งธรรมที่ควรทำให้แจ้ง อานาปานสติขั้นที่ 13-16 มีอารมณ์ที่ใช้พิจารณาความไม่เที่ยงเป็นต้น และในอานาปานสติทุก ๆ ขั้นในขณะที่บำเพ็ญย่อมเป็นการยังอินทรีย์ทั้งหลาย โภชณคัมภีร์ทั้งหลายมรรค และธรรมทั้งหลายมีนิพพานเป็นที่สุด ให้ประชุมลงขณะที่ยังมีอรรถกถาและวิสุทธิมรรค ส่วนใหญ่มีเนื้อความเหมือนกัน โดยขยายความอานาปานสติสูตร และนำคำอธิบายของพระสารีบุตรมาบางส่วนแล้วอธิบายเพิ่ม เนื้อความที่สำคัญคือ ในขั้นที่ 1-4 มีสิ่งที่สำคัญ คือ กระบวนการเริ่มต้นจนถึงการพิจารณาธรรม มีการนับ การติดตาม การสัมผัส (จนเกิดนิมิต) การตั้งไว้(รักษานิมิตทำให้แนบแน่น ชำนาญ) และความเห็นแจ้ง (กำหนดอารมณ์ เริ่มตั้งวิปัสสนา) ในขั้นที่ 5-12 การทำอารมณ์ในอานาปานสติบั้นนั้น ๆ ให้ปรากฏ ท่านแนะนำให้อาศัยสมาธิ หรือให้ออกจากสมาธิแล้วพิจารณาสภาวะธรรมในขั้นที่ 14-16 ตามเห็นความจางคลาย จนถึงตามเห็นความสละคืนท่านแนะนำคล้ายกัน 1) การพิจารณา หรือละในอารมณ์นั้น ๆ ในขณะนั้น ๆ และ 2) การเห็นหรือแล่นเข้าสู่พระนิพพาน

ประโยชน์ของอานาปานสติ

ประโยชน์ของอานาปานสติ ในพระไตรปิฎกใช้คำว่า “อานิสงส์” พระสุตตันตปิฎก ได้กล่าวถึงอานาปานสติที่ภิกษุเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก อานาปานสติที่ภิกษุเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมทำสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์สติปัฏฐาน 4 ที่ภิกษุเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมทำโพชฌงค์ 7 ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 ที่ภิกษุเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมทำวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ได้ อานาปานสติมีคุณค่าและประโยชน์ในทางพุทธศาสนาหลายประการ ส่วนในชีวิตประจำวันนั้น มี

ประโยชน์ทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม และการเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ดังต่อไปนี้

1) ด้านร่างกาย

วิชัย โชควิวัฒน์,(2552 น. 323) ได้อธิบายประโยชน์ของอานาปานสติว่า อานาปานสติเมื่อฝึกดีแล้ว ช่วยทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีบุคลิกลักษณะเข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง สงบ เยือกเย็น นุ่มนวล สดชื่น ผ่องใส กระฉับกระเฉงกระปรี้กระเปร่า เบิกบาน งามสง่า เนื่องด้วยร่างกายและจิตใจมีความเชื่อมโยงต่อกัน อาศัยกันและกันและมีอิทธิพลต่อกัน อานาปานสติช่วยให้กายและใจเชื่อมโยงกันอย่างสมดุล เมื่อลมหายใจละเอียด ใจจะละเอียดไปด้วย ส่งผลให้ผิวพรรณละเอียดผ่องใส กายเอบอัมพร้อมทั้งจิตที่เบิกบาน สุขภาพกายดี มีภูมิต้านทานโรค ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน แก่ชราอายุยืนยาว และช่วยบรรเทาจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ

2) ด้านพฤติกรรม

การเจริญอานาปานสติช่วยให้สมองปลอดโปร่ง โล่ง เบา สบาย ไม่นึก ไม่วิตติ มีสมาธิ ส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การพูดจา และความรู้สึคนึกคิดที่แตกต่างออกไป อนึ่ง ช่วยทำให้มีการแสดงออกทางกายและทางวาจาเป็นไปอย่างถูกต้อง สุจริต สุภาพเรียบร้อย นุ่มนวล และงดงาม เรียกว่ามีอินทรีย์สังวร ทำให้มีการควบคุมการใช้อายตนะภายใน อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่างมีสติ มุ่งให้ได้ความรู้และคุณค่าที่ดีงาม ไม่เห็นแก่สนุกสนานบันเทิง ลุ่มหลงมัวเมา เอาแต่เพลิดเพลินไปกับบอขายมุขและสิ่งเสพติดทั้งหลาย รู้จักเลือกเฟ้นสิ่งดีงามเข้าหาตัว รู้จักเสพ รู้จักบริโภค และใช้จ่ายในปริมาณที่พอเหมาะไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นมีศีลสมบูรณ์และปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 อันได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมาอาชีวะ และสัมมาวาจา เป็นต้น

3) ด้านคุณภาพจิต

พระพรหมคุณาภรณ์,(2559 น. 788) ได้อธิบายประโยชน์ของอานาปานสติว่า การเจริญอานาปานสติทำให้คุณภาพจิตสมบูรณ์ มีจิตแห่งความดี กล่าวคือ เป็นการทำให้จิตให้เจริญองงามขึ้นในคุณธรรมความดีงาม เช่น การมีน้ำใจ เมตตากรุณา เผื่อแผ่ เอื้ออาทรมีเมตตาจิตซึ่งเป็นลักษณะของจิตที่พร้อมจะเสียสละเพื่อผู้อื่นเสมอ มีจิตใจกว้างขวาง อ่อนโยนสุภาพอ่อนน้อม มีความรักและเคารพผู้อื่น ซื่อสัตย์ กตัญญู เชื้อมั่นในการทำความดีและความละอายเกรงกลัวต่อบาป เป็นต้น นอกจากนี้ยังทำให้เป็นผู้ที่รู้จักตนเอง และผู้อื่นตามความเป็นจริงจิตมีความประณีตและสูงส่งขึ้น มีสมาธิเตรียมจิตให้อยู่ในสภาพพร้อม และง่ายแก่การปลูกฝังคุณธรรมต่างๆ และเสริมสร้างนิสัยที่ดี และการเจริญอานาปานสติทำให้สมรรถภาพจิตสมบูรณ์ มีจิตแห่งความสำเร็จ กล่าวคือ มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง ขยันหมั่นเพียร กล้าหาญ อดทน รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น การเจริญอานาปานสติทำให้จิตที่เป็นสมาธิ จะเป็นจิตที่มีคุณภาพดี มีสมรรถภาพสูง มีลักษณะสำคัญคือ แข็งแรง มีพลังมาก ราบเรียบ สงบนิ่ง ไม่พลุ่ง ไม่สั่นไหว ไสกระจ่าง มองเห็นอะไรๆ ได้ชัด นุ่มนวล แคล้วคล่อง ควรแก่งานหรือ

เหมาะแก่การใช้งาน เพราะไม่เครียด ไม่กระด้าง ไม่สับสนไม่กระวนกระวาย เรียกว่า “เอกัคคตา” ซึ่งเป็นภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง มีจิตแน่วแน่แนบสนิทอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

4) ด้านสุขภาพจิต

การเจริญอานาปานสติทำให้สุขภาพจิตสมบูรณ์ มีจิตแห่งความสุข กล่าวคือ มีจิตใฝ่หาเรื่อง เบิกบาน สดชื่น แจ่มใส เอิบอิ่ม โปร่งโล่ง เบาสบาย ผ่อนคลาย สงบ เป็นสุข ช่วยทำให้จิตใจผ่องคลาย หายเครียด เกิดความสงบ หายกระวนกระวาย หายเครียดจากความกลัดกลุ้มวิตกกังวล เป็นเครื่องพักผ่อนกายให้สบายและมีความสุข พร้อมทั้งจะยิ้มแย้มแจ่มใสในชีวิต เป็นผู้มีอารมณ์ดีกล่าวเป็นภาษารวมสมัยก็คือ เป็นผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์นั่นเอง ส่งผลให้โรคทางจิตต่างๆ เช่น ความเครียด โรคประสาท โรควิตกกังวล และโรคจิตหดหู่ซึมเศร้า เป็นต้น ไม่สามารถเข้ามาทักทายในจิตใจได้และหากแม้จะมีทุกขเวทนาทางกายเกิดขึ้น สำหรับผู้ฝึกเจริญสติสมาธิแล้ว ย่อมไม่สามารถเกิดเป็นเวทนาทางจิตได้

5) ด้านจิตตามยปัญญา

พรอมรินทร์ อุทัยสมบัติ, (2555 น. 76) ได้อธิบายประโยชน์ของอานาปานสติว่า จิตตามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการคิด พิจารณาเหตุผล ใช้หลักโยนิโสมนสิการในการมองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย มองเห็นชีวิตและโลกตามความเป็นจริง รู้และเข้าใจ ทำให้ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น ไม่หวั่นไหว ไม่ติดข้องอยู่ในโลก สามารถคิด พิจารณาแก้ไขปัญหาต่างๆและดับทุกข์ได้ จิตที่สงบหรือผ่องคลาย จะส่งผลให้สมองโปร่งโล่งเบาและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้สามารถคิดไตร่ตรองในสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ถูกต้อง รวดเร็วและชัดเจนยิ่งขึ้น ช่วยให้เกิดความเห็นถูกคือสัมมาทิฐิ ทำให้มีหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง อยู่ในศีลธรรม จัดว่าเป็นปัญญาที่สำคัญในการดำรงชีวิต เป็นตัวชี้แนวทางให้แสงสว่าง สละความขุ่นมัวจากกิเลสได้ สามารถวางจิตใจได้พอดีลงตัวต่อชีวิตและโลก

6) ด้านสุขุมยปัญญา

สุขุมยปัญญาคือ ปัญญาที่เกิดจากการฟังและการเล่าเรียน เมื่อสมองโปร่งโล่ง เบาสบาย จะช่วยให้มีความสามารถในการรับฟังมากขึ้น พร้อมทั้งจะแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และเป็นผู้ที่ทรงความรู้ คือ มีสติดำรงอยู่ไว้กับงานที่ทำเฉพาะหน้าจากการที่รู้และคำที่พูดแล้ว ดังนั้นสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้วก็สามารถจำได้อย่างถูกต้องชัดเจนและแม่นยำ ช่วยให้ทำหน้าที่ในงานของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

7) ด้านภาวนามยปัญญา

ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการฝึกอบรมและลงมือปฏิบัติ เมื่อเจริญอานาปานสติอยู่เป็นประจำจะช่วยให้มีระดับความรู้ที่สูงเพิ่มขึ้น เริ่มตั้งแต่รู้อย่างผิวเผินหรือสุตะ เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและการทำงาน มาถึงขั้นหยั่งรู้หรือทิวติ เป็นความรู้ความเข้าใจที่หยั่งลงไป

ในความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย จนถึงขั้นรู้แจ้งหรือญาณทัสสนะ เป็นความรู้ความเข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลายว่าล้วนแต่มีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น ถือมั่น เกิดความเบื่อหน่ายคลายกำหนัด ส่งผลให้จิตหลุดพ้นเป็นอิสระ เพราะไม่ถูกตัณหาและทิฐิครอบงำจิตอีกต่อไป บริสุทธิ์ปลอดพ้นจากกิเลสโดยสิ้นเชิง

ดังนั้น ประโยชน์สูงสุดในการเจริญอานาปานสติ ได้แก่ ความหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวงหรือเรียกว่าการสิ้นอาสวะ นำไปสู่วิมุตติและนิพพานในที่สุด ประโยชน์รองลงมาคือ การบรรลุภาวะที่จิตหลุดพ้นจากกิเลสชั่วคราวจากการเจริญสมณะ นอกจากนี้อานาปานสติดังกล่าวยังมีคุณลักษณะพิเศษที่เอื้อต่อการปฏิบัติ คือ เป็นวิธีเจริญสมาธิที่ปฏิบัติได้สะดวก ง่าย และสบายได้รับประโยชน์ทันทีตั้งแต่เริ่มลงมือปฏิบัติ ไม่กระทบกระเทือนต่อสุขภาพและช่วยส่งเสริมสุขภาพกายและใจให้ดียิ่งขึ้น ใช้ได้ทั้งในทางสมณะและวิปัสสนา สามารถให้สำเร็จผลได้จนถึงขั้นสูงสุดคือ “พระนิพพาน”

การตื่นรู้ด้วยอานาปานสติตามหลักพุทธศาสนา

ปราโมทย์ ยอดแก้ว, (2561 น. 37) ได้อธิบายถึง การตื่นรู้ที่แท้จริงเป็นเรื่องของจิตที่จะต้องตั้งสติมาสร้างความเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่งศาสนาพุทธเป็นที่หล่อหลอมจิตใจในการสร้างความเชื่อจนเกิดศรัทธาโดยเฉพาะพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนด้วยสติอันจะนำไปสู่การตื่นรู้ศาสนาทุกศาสนาให้ความสำคัญกับการมีสติ โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญกับสติที่เกิดขึ้นพร้อมกับจิตและดับลงพร้อมกับจิต โดยอาศัยอารมณ์เดียวกับจิตที่เรียกว่าเจตสิก ซึ่งถือเป็นธรรมชาติของมนุษย์ในการใช้สติ เพื่อการทำความดี ละเว้นความชั่ว ตามที่มนุษย์เกิดมาต้องมีการดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามธรรมชาติ ตามหลักพระพุทธศาสนาที่มีวัฏจักรว่าด้วย “การเกิดขึ้น ตั้งอยู่และการดับลง” เป็นธรรมดาของมนุษย์เกิดมาพร้อมด้วยสติที่ติดตัวมาแต่อาจน้อย อันเป็นเหตุให้ต้องเข้าสู่กระบวนการรับรู้ เรียนรู้ ทั้งทางโลกและทางธรรม ที่สำคัญกับไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ในการสร้าง รักษา และพัฒนาสติ เพื่อส่งเสริมสติให้เกิดความมั่นคงตั้งอยู่ตลอดเวลาในขณะที่มีลมหายใจ ในพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “สติ โลกสมิ ชาคโร” คือ สติเป็นเครื่องต้นในโลก สติเป็นยาม ซึ่งยามนี้หลับไม่ได้ ถ้าหลับจะถูกทำโทษ ยามต้องตื่นอยู่ตลอดเวลาในการทำหน้าที่เป็นยาม ดังนั้นสติต้องตื่นอยู่ตลอดเวลา เพื่อป้องกันบาปอกุศลไม่ให้เข้าไปในจิต แล้วก่อนนอนให้บุญกุศลเข้าได้

การสำรวมสติ โดยใช้ปัญญาที่พิจารณาบุญกุศลให้เข้าไปในจิต แล้วป้องกันบาปอกุศลมิให้เข้าไปได้ ถือได้ว่าเป็นบัณฑิตที่สามารถพัฒนาตนให้มีสติตื่นรู้ได้ด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นธรรมที่มีอุปการะมากในการพัฒนาตนที่ทำให้เกิดความรู้สึกตัวการระลึกได้อยู่ตลอดเวลา การฝึกตนให้รู้จักยั้งคิด รู้จักตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ และระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท ซึ่งสิ่งที่ปฏิบัติถือว่าเป็นธรรมอันดีการฝึกสติจึงเป็นเรื่องสำคัญมากในการพัฒนาตนของบัณฑิต การพัฒนาตนให้มี

สติเพื่อความไม่ประมาท จะทำให้มีการดำเนินชีวิตด้วยสติ เกิดความเพียรที่มีสติเป็นเครื่องเร่งเร้า และควบคุมพฤติกรรมตลอดเวลา อาจเรียกได้ว่า ความประมาท ทำให้เกิดผลเสียเกิดอุบัติเหตุขึ้นได้ ในทุกๆ เรื่องถ้าเกิดความประมาทจะเป็นเหตุแห่งภัยอันตรายเกิดขึ้นได้

พระครูพิมลปัญญาบุญต, (2561น.565) ได้อธิบายถึง “การตื่นรู้” ว่าพระพุทธศาสนาเน้นย้ำถึงภาวะตื่นรู้ที่มากพระสังฆธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเน้นหลักการเข้าถึงภาวะตื่นรู้ซึ่งมีแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้หลายแนวทางที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามอุปนิสัยสันดานของมนุษย์แต่ละกลุ่ม หากแต่ยุคสมัยนี้ที่มนุษย์ใส่ใจกับการครองชีพมากขึ้น จึงมีการแสวงหาปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีพเพียงอย่างเดียวไม่ได้สนใจหรือใส่ใจต่อการตื่นรู้ที่สามารถนำพาวิถีชีวิตของมนุษย์นั้น ให้ดำรงอยู่อย่างเป็นปกติสุขการส่งเสริมการตื่นรู้หรือการปรับเปลี่ยนทัศนคติอาจเกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลเอง การรับรู้เกิดขึ้นใหม่และเปลี่ยนแปลงได้โดยมิเหตุปัจจัยจากการพิจารณาของบุคคลผู้นั้นเองโดยไม่เกี่ยวกับการถูกบังคับ หรือกดดันจากสิ่งแวดล้อมภายนอกเลย ในทางพระพุทธศาสนาได้เรียกการรับรู้ชนิดนี้ว่าเป็นธัมมานุธัมมะสติปัญญา คือการตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติตามสภาพที่เป็นความจริง เป็นวิธีทางพระพุทธศาสนาใช้จิตพิจารณาสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดปัญญา เช่นการกำหนดลมหายใจเข้าออกจนจิตสงบเกิดสมาธิไม่มีความฟุ้งซ่านก็น้อมจิตเข้าไปสู่ตามแนวทางวิปัสสนากรรมฐาน ได้แก่การพิจารณากายเวทนาจิต ธรรม ซึ่งเป็นหนทางแห่งการใช้ปัญญา พิจารณาให้เห็นถึงสังขธรรมความจริงทั้งหลาย

บทสรุป

การตื่นรู้ด้วยอานาปานสติ นั้น เป็นการฝึกจิตรูปแบบหนึ่งของการฝึกสมาธิที่มีหลักการที่สำคัญในการกำหนดลมหายใจเข้า-ออก ให้มีสติในทุกอิริยาบถไม่ว่าจะเคลื่อนไหว ยืน เดิน นั่ง นอน ซึ่งการฝึกอานาปานสติสามารถทำได้ ทุกที่ ทุกเวลา และทุกอิริยาบถ เพราะเป็นการมีสติระลึกรู้ลมหายใจเข้าออกของตนเอง โดยไม่ต้องใช้เครื่องมืออะไร การฝึกอานาปานสติจะทำให้เกิดความสงบส่งผลให้จิตมีพลังสูงขึ้น ช่วยส่งเสริมทั้งสุขภาพกายและใจ นำความสุขมาสู่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติได้

อานาปานสติตามหลักพุทธศาสนา ที่พระพุทธองค์ได้สรุปประโยชน์ของอานาปานสติไว้ว่า "ดูก่อนอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่ง คือ อานาปานสติสมาธิ เป็นสมาธิ ซึ่งมีสติกำหนดลมหายใจเข้าออกเป็นอารมณ์ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมทำสติปัญญา 4 อย่างให้บริบูรณ์ สติปัญญา 4 อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมทำให้โพชฌงค์ 7 คือ องค์ประกอบแห่งปัญญาเครื่องตรัสรู้ 7 อย่างให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมทำวิชชา คือ ความรู้ และวิมุตติ คือ ความหลุดพ้น ให้บริบูรณ์ได้"

ดังนั้น การฝึกอานาปานสติมีประโยชน์สูงสุดในชีวิตของเราทุกคน คือ ความหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวงหรือเรียกว่าการสิ้นอาสวะ นำไปสู่การเสวยอารมณ์ด้วยจิตใจที่เป็นอิสระ ด้วยปัญญาที่รู้เท่าทันธรรมชาติ ไม่ถูกกิเลสครอบงำหรือชักจูง ไม่ถูกเผาลนด้วยตัณหา และไม่มีตัวด้วยอวิชชา เป็นอยู่ด้วยจิตใจที่โปร่งโล่ง ผาสุก เป็นอิสระ เมื่อไม่มีกิเลสชักนำไปสู่ภพ กระบวนธรรมสังสารวัฏก็สิ้นสุดลง เข้าสู่วิมุตติ คือ “นิพพาน” บรรลุภาวะแห่งความดับทุกข์ เป็นผู้มิใช่ทุกข์ต่อปัญหาชีวิต มีความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นประโยชน์สูงสุดของมนุษย์

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนาณัฐ ประธาตุ. (2560). พระพุทธศาสนากับสังคมไทย : การยืนหยัดและท้าทายในรอบทศวรรษ (พ.ศ. 2548 – 2558). *วารสารศิลปการจัดการ*. 1(2) , 105.
- จิรวรรณา พุ่มดวงและคณะ.(2562) การเพิ่มศักยภาพพฤติกรรมการเรียนรู้ในการใช้หลักอานาปานสติของนักศึกษา จังหวัดสุราษฎร์ธานี: กรณีศึกษานักศึกษาของวิทยาลัยอาชีวศึกษาภาวนาโพธิคุณ. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*. 3 (2) (กรกฎาคม – ธันวาคม), 46.
- ปราโมทย์ ยอดแก้ว. (2561). การพัฒนาการตื่นรู้ของบัณฑิตในสังคมไทย. *วารสารศิลปการจัดการ*. 2(1), 37.
- พรอมรินทร์ อุทัยสมบัติ.(2555). *ศึกษาแนวทางการฝึกอานาปานสติ เพื่อส่งเสริมการเล่นเทนนิส*. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูพิมลปัญญาญต. (2561). กระบวนการพัฒนาตนตามหลักพุทธจิตวิทยา เพื่อการตื่นรู้. *วารสาร รมยสาร*. 16 (2), 565.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2555). *พุทธธรรมฉบับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 33. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต).(2559). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*, หน้า 788.
- พระพุทธโฆสะเถระ. (2558). *วิสุทธิมรรคแปลและเรียบเรียง โดยสมเด็จพระพุทธปาจารย์(อาจ อาสภมหาเถร)*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร บริษัท ธนาเพรส จำกัด.
- พระภาวนาพิศาลเมธี. (2562). *อานาปานสติภาวนา*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.
- พระมหาเชมนันท์ ปิยสีโล. (2562) อานาปานสติกรรมฐานสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ในประเทศไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*. 15(3), 169.

- พระมหาศรนา ปภาโร.(2562) วิเคราะห์หลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). *วารสารมหาจุฬานาครธรรมศน์*. ๕(5), 2197.
- พระราชวรมนี. (2556). *พุทธธรรม*. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยัง กุณอก. (2560). *การใช้อานาปานสติภาวนา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยราชธานี*. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 1 “สร้างเสริมสหวิทยาการผสมผสานวัฒนธรรมไทยก้าวอย่างมั่นใจเข้าสู่ AC”. มหาวิทยาลัยราชธานี.
- วิชัย โชควิวัฒน์. (2552). การศึกษาว่าด้วยมิติทั้ง 4 ของสุขภาพ. *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข*. 3 ฉ (3), 323.
- สุชีพ ปุณฺณภาพ. (2550). *พระไตรปิฎกฉบับประชาชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- องอาจ เขียวงามดี. (2563). องค์การพุทธในประเทศไทย : มิติการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*. 2๕(2), 49.
- อรรณณ จันทรมณี. (2557). ผลของการฝึกสมาธิแบบอานาปานสติร่วมกับการฝึกสร้างจินตนาการต่อระดับสมาธิของเด็กที่มีความเสี่ยงสมาธิสั้น. *วารสารพยาบาลตำรวจ*. 6

วิถีชีวิตใหม่ : การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้นำการเปลี่ยนแปลง*

New Normal : Applying the Governance Principles of Transformational Leaders

ศิริกัลยา มานาดี

Sirikanlaya Manadee

ตำแหน่งนักวิชาการศาสนาศึกษา

Religious Studies Academic Position

โรงเรียนสารคณวิทยา อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

Sarakhun Wittaya School, Chum Phae District, Khon Kaen Province

*Corresponding Author, Email: Sirikanlaya@gmail.com

บทคัดย่อ

ประเทศไทยก้าวเข้าสู่วิถีชีวิตใหม่หรือ New Normal ตั้งแต่เกิดโรคอุบัติใหม่ คือ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด 19 ซึ่งทำให้องค์กรใช้ชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิมซึ่งเคยทำงานสำนักงานเปลี่ยนมาทำงานที่บ้านหรือ work from home ในสถานการณ์ปัจจุบัน ของข่าวสารบ้านเมือง สภาพเศรษฐกิจเกิดสภาวะชะลอตัว ไม่ว่าจะภาครัฐและเอกชน บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาถึงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ในยุควิถีชีวิตใหม่ หรือ New Normal พบว่าในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคที่ทุกองค์กรต้องเผชิญในครั้งนี้จะต้องใช้หลักธรรมาภิบาล ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า เพื่อให้องค์กรเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี ซึ่งภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ ได้แก่ จะต้องนึกถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มีอุดมการณ์ มีสติปัญญา เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ มีความรับผิดชอบ และจัดการทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุด เป็นต้น ซึ่งเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่พึงมีเมื่อต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์

คำสำคัญ : การดำเนินชีวิตวิถีใหม่; หลักธรรมาภิบาล; ผู้นำการเปลี่ยนแปลง

*

Received 20 November 2021; Revised 26 November 2021; Accepted 31 December 2021

Abstract

Thailand has stepped into a new way of life or New Normal since the emergence of an emerging disease, which is the coronavirus disease 2019 or covid disease 19, which has caused organizations to change their lives from former office workers to work at home or work from home in current situation of national news. The economic situation slowed down. whether public and private. This article aims to study desirable leadership change in the new lifestyle or New Normal. It was found that in the epidemic situation that all organizations must face in this time, good governance principles must be applied as follows: Rules of Law, Principles of Integrity, Principles of Transparency principle of participation principle of responsibility and value principles for the organization to achieve good efficiency and effectiveness. Desirable transformational leadership includes thinking of individuality, ideals, intelligence, and inspiration. responsible and manage the limited resources as efficiently as possible, for example, which is a change leader must have when faced with crises.

Keywords : New normal; Good governance; Transformational Leadership

บทนำ

การระบาดของโรคโควิด 19 ในประเทศไทยยังคงดำเนินอย่างต่อเนื่องและส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของประชาชน เนื่องจากทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการใช้เทคโนโลยี เหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อตัวบุคคลทั้งสิ้น เช่น ตกงาน หรือถูกเลิกจ้าง สมาชิกในครอบครัวต้องอยู่ห่างกัน และมีการรักษาระยะห่างทางสังคม (Social distancing) รวมถึงสัมพันธภาพในครอบครัวและชุมชนลดลง ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป เกิดปัญหาการขาดรายได้และชีวิตประจำวันที่ต้องปรับเปลี่ยนไป (ปัญญา เกิดมณี, สุรัชย์ ธรรมทวีธิกุล, ญาณพินิจ วชิรสุรงค์, บดินทร์ชาติ สุขบท และสมบัติ ทิมทรัพย์, 2563 :1-12) ทุกคนต้องใช้วิถีชีวิตแบบใหม่หรือ New normal ทุกหน่วยงานต้องปรับตัวไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำยุคใหม่ ผู้นำจะต้องเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลในการเป็น ผู้ชี้แนะและช่วยเหลือให้กลุ่มปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ จนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (อัคพงษ์ สุขมาตย์ และคณะ, 2560 :1-7) ภาวะผู้นำจึงเป็นสิ่งสำคัญของผู้ที่ให้องค์กรประสบความสำเร็จ องค์กรประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการนำ ประกอบด้วย ด้านคุณลักษณะ อำนาจ และ

พฤติกรรม และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารและความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากรชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงองค์การในรูปแบบใด ๆ ก็ตามให้ประสบความสำเร็จได้นั้น องค์การต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสามารถให้กับบุคลากรซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดขององค์การ (สุปัญญาดา สุนทรนนท์ และคณะ, 2558) จึงถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อผลปฏิบัติงานขององค์การในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ กระบวนการที่ผู้นำเปลี่ยนแปลง ความพยายามของผู้ตามให้สูงขึ้น จากความพยายามที่คาดหวังเป็นผลให้ปฏิบัติงานเกินความคาดหวังโดยผู้นำแสดงบทบาททำให้ผู้ตามมีความรู้สึกไว้วางใจ ยินดีจงรักภักดีและนับถือ ทำให้ผู้ตามกลายเป็นผู้มีความรับผิดชอบ เป็นผู้เสริมแรงได้ด้วยตนเอง ซึ่งผู้นำจะต้องยกระดับความรู้สึกความสำนึกของผู้ตามให้มีความสำคัญและคุณค่าของผลลัพธ์

อย่างไรก็ตามหากผู้บริหารมีทักษะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงอย่างเดียว ไม่เพียงพอต้องรู้จักประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งให้เกิดความเป็นอิสระในการบริหารงาน ลดการควบคุมเพื่อให้ผู้บริหารสามารถปฏิบัติงานได้บรรลุตามเป้าหมาย (ปิยากร หวังมหารพ, 2560:1-29) ดังนั้น ทุกองค์กรจึงสมควรใช้หลักธรรมาภิบาลเป็นเครื่องมือในการพัฒนาขีดความสามารถ

แนวคิดวิถีชีวิตใหม่ (New Normal)

คำว่า “New Normal” ถูกนำมาใช้ครั้งแรกโดยบิลล์ กรอส (Bill Gross) ผู้ก่อตั้งบริษัทบริหารสินทรัพย์ ชาวอเมริกัน (ไทม์รัฐออนไลน์, 2563) โดยตอนนั้นเขาใช้อธิบายถึงสถานะเศรษฐกิจโลกหลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์ ในสหรัฐฯ ช่วงระหว่างปี 2007-2009 สาเหตุที่ต้องใช้คำว่า “New Normal” เพราะเดิมทีวิกฤติเศรษฐกิจจะมีรูปแบบค่อนข้างตายตัวและเป็นวงจรเดิม คือเมื่อเศรษฐกิจเติบโตไปได้ช่วงระยะหนึ่ง จะมีปัจจัยที่ทำให้เกิดเป็นวิกฤติทางเศรษฐกิจ และหลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ไม่นานเศรษฐกิจก็จะเริ่มฟื้นตัวแล้วก็กลับมาเติบโตได้อีกครั้ง สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติ จนเรียกได้ว่าเป็นเรื่องปกติ (Normal) ก็ได้แต่หลังจากการเกิดวิกฤติแฮมเบอร์เกอร์หลายคนมองว่าเศรษฐกิจโลกจะไม่สามารถกลับไปเติบโตได้ดีเหมือนเดิมด้วย ปัจจัยต่าง ๆ เช่น การพยายามกระตุ้นเศรษฐกิจมากเกินไป ทั้งที่หลายประเทศมีหนี้สาธารณะสูงมาก การยืมเงินจากอนาคต เพื่อแลกกับการเติบโตทางเศรษฐกิจในวันนี้จะส่งผลให้เติบโตได้ลดลงในอนาคต ดังนั้นคำว่า “New Normal” จึงถูกนำมาใช้เพื่อพูดถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ถดถอยลงและคาดว่าจะไม่กลับมาเติบโตในระดับเดิมได้อีกต่อไป

โลกในยุคพลิกผัน หรือ ที่เรียกว่า “VUCA word” เป็นโลกแห่งความผันผวน (Volatility) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) ความซับซ้อน (Complexity) และความคลุมเครือ (Ambiguity)

(Giles, 2018) เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ของเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต สังคมเศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษา ดังเช่นสถานการณ์โควิด 19 ที่เกิดการแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วของไวรัสโคโรนาทำให้มีจำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตจำนวนมากเนื่องจากเป็นโรคอุบัติใหม่และยังเป็นการเปลี่ยนแปลงสำคัญสู่ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ซึ่งเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต อันเนื่องจากมีบางสิ่งมากระทบ จนทำให้แบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติ และเคยคาดหวังล่วงหน้าได้ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2563)

จากสองแนวคิดสามารถสรุปได้ว่า New normal หรือ วิถีชีวิตใหม่ หมายความว่า ทั่วโลกได้เกิดเหตุการณ์ที่เป็นวิกฤตเช่น วิกฤตแฮมเบอร์เกอร์ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นต้น ทำให้ทุกคนทั่วโลกต้องปรับเปลี่ยนการเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตใหม่

แนวคิดหลักธรรมาภิบาล

แนวคิดหลักธรรมาภิบาลเป็นสิ่งสำคัญที่องค์กรต้องตระหนักและให้ความสำคัญ เพราะการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นเรื่องใด เป้าหมายสำคัญคือคาดหวังเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อองค์กรดังนั้นการที่แต่ละองค์กรจะสามารถไปถึงเป้าหมายขององค์กรได้นั้นต้องเริ่มต้นจากการมีผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ ที่มุ่งเน้นแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เห็นถึงการวางระบบบริหารภายในองค์กรให้มั่นคง ซึ่งหากผู้นำมีธรรมาภิบาลถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารงานทุกส่วนงานในองค์กร จึงได้มีผู้ให้ความหมาย และองค์ประกอบของธรรมาภิบาล ดังนี้

ความหมายของหลักธรรมาภิบาล

นักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ให้ความหมายของคำว่าธรรมาภิบาลไว้อย่างหลากหลาย มีทั้งความหมายที่คล้ายกันและแตกต่างกัน ซึ่งคำที่ใช้ในความหมายเกี่ยวกับคำว่าธรรมาภิบาล (Good governance) ทั้งจากหน่วยงานรัฐ และนักวิชาการ ไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556:597) ได้ให้ความหมายของคำว่า ธรรมาภิบาล มาจากคำว่า ธรรม ซึ่งตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า คุณความดี ความยุติธรรม ความถูกต้อง และอภิบาล หมายความว่า บำรุงรักษา , ปกครอง ดังนั้น ธรรมาภิบาล ตามศัพท์บัญญัติราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง วิธีการปกครองที่ดี (Good Governance)

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 (มาตรา 6) ให้ความหมายว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้แก่ การบริหารราชการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

- 1) เกิดประโยชน์สุขต่อประชาชน
- 2) เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจภาครัฐ

- 3) มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ
- 4) ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกิดความจำเป็น
- 5) มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์
- 6) ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ
- 7) มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้ให้ ความหมายของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) ตามแนวคิดของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี คือ การบริหารงานที่มีเป้าหมายที่สำคัญเพื่อการมุ่งประโยชน์สุข รับผิดชอบและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนเป็นการมีส่วนร่วม ภายใต้ระบบบริหารที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขณะเดียวกันก็มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ตามภารกิจขององค์การ

อนิวัช แก้วจางง (2556) หมายถึงแนวคิดที่กำหนดขึ้นเพื่อนำไปใช้เป็นหลักการพื้นฐานในการดูแล ควบคุม หรือกำกับดูแลกิจการ เพื่อให้เป็นกิจการที่มีระบบการทำงานที่ดีดำเนินงานด้วยหลักคุณธรรม มีความโปร่งใส สร้างการมีส่วนร่วม และสร้างประโยชน์สูงสุดให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยองค์การสามารถดำรงอยู่ได้และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความสุข

โดยสรุปจากความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลที่นักวิชาการ และหน่วยงานต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า “ธรรมาภิบาล” เป็นการบริหารงานของภาครัฐ ในทุก ๆ ด้านโดยชอบธรรม และมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกส่วนของสังคมไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาคประชาชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้ประเทศมีพื้นฐานประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีความชอบธรรม ด้านกฎหมาย เสถียรภาพ ความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้

องค์ประกอบของธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาล หรือ Good governance ได้ถูกนิยามและมีองค์ประกอบหลายอย่างซึ่งบางองค์ประกอบมีความเหมือนกันและต่างกัน อย่างไรก็ตามแนวคิดหลักธรรมาภิบาลขึ้นอยู่กับแต่ละหน่วยงานหรือตัวบุคคล เพื่อให้การจัดองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลไม่ให้เกิดความสับสนในการนำไปปฏิบัติ ผู้เขียนจึงได้เรียบเรียง เป็นตารางเพื่อเปรียบเทียบองค์ประกอบของแต่ละหน่วยงานและเพื่อให้เกิดความเข้าใจดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของธรรมาภิบาล

นักวิชาการ / องค์กร	องค์ประกอบ
1. สำนักงานคณะกรรมการการข้าราชการพลเรือน 2. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ 3. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 4. สำนักนายกรัฐมนตรี 5. สถาบันพระปกเกล้า	1. หลักนิติธรรม 2. หลักคุณธรรม 3. หลักความโปร่งใส 4. หลักการมีส่วนร่วม 5. หลักความรับผิดชอบ 6. หลักความคุ้มค่า
องค์การสหประชาชาติ United Nations (UN) คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก (ESCAP)	1. หลักการมีส่วนร่วม 2. หลักนิติธรรม 3. หลักความโปร่งใส 4. หลักความสอดคล้องกัน 5. หลักความตอบสนอง 6. หลักความเท่าเทียมและครอบคลุม 7. หลักความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล 8. หลักความรับผิดชอบ
นักวิชาการ / องค์กร	องค์ประกอบ
เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ และ UNDP	1. การมีส่วนร่วมของประชาชน 2. กฎหมายที่ยุติธรรม 3. เปิดเผยโปร่งใส 4. การมีฉันทานุมัติในสังคม 5. กลไกการเมืองที่ชอบธรรม 6. ความเสมอภาค 7. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล 8. พันธะความรับผิดชอบต่อสังคม 9. การมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์
อานันท์ ปันยารชุน (2541)	1. กฎหมายที่เป็นธรรม 2. กระบวนการในการออกกฎหมาย 3. มีระบบตรวจสอบที่เหมาะสม 4. มีภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง 5. สามารถคาดเดาได้และรับผิดชอบ

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2542)	1. หลักการมีส่วนร่วม 2. หลักความโปร่งใส 3. หลักความรับผิดชอบต่อที่ต้องตอบคำถามและ ถูกวิจารณ์ได้
ธีรยุทธ บุญมี (2541)	1. ปฏิรูปองค์กร สถาบัน และพฤติกรรมของบุคคลเพื่อให้ประเทศเข้มแข็ง 2. ทำให้ประชาชนเข้มแข็ง 3. การพึ่งตนเองของสังคมไทย 4. ยึดถือปรัชญาทางเศรษฐกิจแบบกินอยู่พอเพียง 5. วางยุทธศาสตร์ หรือแผนฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ ที่ถูกต้อง 6. ส่งเสริมความเกื้อกูลในสังคมไทย

แนวคิดผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญในการสนับสนุนให้องค์กรดำเนินการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสำคัญในการประยุกต์ ใช้หลักธรรมาภิบาลมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงาน เนื่องจากผู้นำต้องรับผิดชอบต่อพัฒนาและดำเนินการเชิงกลยุทธ์ขององค์กร สร้างสมดุลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำว่า ผู้นำ (Leader) และภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นคำที่มีความสัมพันธ์กัน ผู้นำหมายถึง ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้กำกับและประสานงาน มีเป้าหมายร่วมกัน ส่วนคำว่า ภาวะผู้นำหมายถึง คำที่แสดงคุณสมบัติ พฤติกรรมของผู้นำที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวภายในองค์กร ทั้ง 2 คำไม่อาจแยกจากกันได้อย่างเด็ดขาด หากมีคำว่าผู้นำแล้วย่อมต้องมีภาวะผู้นำซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้นำติดตัวมาด้วยเสมอ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformation Leadership) หมายถึงพฤติกรรมที่ผู้นำแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการจัดการ กระบวนการจัดการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ตาม ปฏิสัมพันธ์ที่ผู้นำและผู้ตามมีต่อกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงยังเปลี่ยนแปลงความเชื่อและทัศนคติของผู้ตาม สร้างแรงบันดาลใจ ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในการกิจและวิสัยทัศน์ ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ส่วนรวมและมุ่งที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (รัตติกรณ์

จวิศาล, 2545) กระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานหรือผู้ตามกระทำโดยผ่านองค์ประกอบ พฤติกรรมเฉพาะ 4 ประการ (4Is) ตามทฤษฎีของ Bass and Avolio (1993) ดังนี้

- 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence)
- 2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Motivation)
- 3) การกระตุ้นทางสติปัญญา (intellectual Stimulation)
- 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (individualized Consideration)

การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องเป็นมีทักษะเป็นแบบผู้นำการเปลี่ยนแปลง เนื่องจาก บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีผลกระทบต่องานอย่าง รวดเร็วและรุนแรง เพื่อการพัฒนางานการอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้สังเคราะห์การประยุกต์ใช้หลัก ธรรมาภิบาลในการบริหารของผู้นำการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence) หมายถึง การที่ผู้นำประพฤติ ตนเป็นแบบอย่าง น่าเคารพนับถือ และทำให้ผู้ตามเกิดความเชื่อถือศรัทธา ผู้นำจะต้องมีคุณธรรม และจริยธรรม เพื่อประโยชน์ขององค์การ เป็นต้น

2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Motivation) หมายถึง การจูงใจให้ผู้ตามเกิดแรง บันดาลใจ ให้ความหมายและท้าทายในงานทำให้ผู้ตามมีชีวิตชีวา กระตือรือร้น สร้างเจตคติที่ดี และการคิดในแง่บวกประยุกต์ใช้ได้หลักธรรมาภิบาล คือ หลักการมีส่วนร่วม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ ตามมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็นต่อการตัดสินใจขององค์การ

3) การกระตุ้นทางสติปัญญา (intellectual Stimulation) หมายถึง การที่ผู้นำกระตุ้นผู้ ตามให้ตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน ทำให้ผู้ตามเกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ แสวงหาแนวทางใหม่ ๆ มาแก้ปัญหาในหน่วยงาน เป็นต้น ข้อนี้หากมองในมุมกว้างนั้นการ ประยุกต์ใช้หลักความคุ้มค่า คือ การที่ผู้นำมีการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากร เช่น งบประมาณ บุคลากร เวลา ฯลฯ ที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่ส่วนรวม

4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (individualized Consideration) หมายถึง การที่ ผู้นำให้การดูแลเอาใจใส่ผู้ตามเป็นรายบุคคล ทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่าและมีความสำคัญ การ ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลตรงกับหลักนิติธรรมและหลักความโปร่งใส เห็นได้ชัดจากความเป็น ปัจเจกบุคคล โดยหลักนิติธรรมเป็นหนึ่งในบรรดาสัทธิขั้นพื้นฐาน ผู้นำไม่สามารถใช้อำนาจใด ๆ อัน ละเมิดต่อกฎหมายกระทำต่อผู้อื่นได้ และที่สำคัญต้องยึดหลักความโปร่งใส เป็นการปรับปรุงกลไก การทำงานขององค์การเพื่อให้สามารถตรวจสอบได้

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ในยุควิถีชีวิตใหม่ตามหลักธรรมาภิบาล

นอกเหนือจากภาวะผู้นำที่เป็นคุณสมบัติจำเป็นเฉพาะตัว ผู้นำการเปลี่ยนแปลงยุควิถีชีวิตใหม่ยังต้องเป็นผู้นำที่สามารถนำพาทีมงานและองค์กรหรือประเทศ ให้สามารถปรับตัวเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและผันผวนได้ สำหรับในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ในยุควิถีชีวิตใหม่ซึ่งได้วิเคราะห์จากแนวคิดธรรมาภิบาลดังต่อไปนี้

1) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล สอดคล้องกับหลักนิติธรรม กล่าวคือ วิกฤตการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องผู้ที่มีความรอบรู้ มีความเด็ดขาดในการตัดสินใจบนพื้นฐานของความถูกต้องตามหลักนิติธรรม ต้องเป็นผู้ที่กล้าตัดสินใจด้วยเหตุผล มีข้อมูลรอบด้าน มีวิจารณญาณ และสิ่งสำคัญต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความถูกต้องตามกฎหมาย

2) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ สอดคล้องกับหลักคุณธรรม กล่าวคือ เนื่องจากสถานการณ์วิกฤตการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ต้องเป็นผู้ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ทีมงานหรือองค์กร ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องมองหาโอกาสในเป็นกลาง ไม่ฝักฝ่าย กล้าที่จะเปลี่ยนแปลงในเรื่องที่ดีนำพาองค์กรให้มีคุณธรรม เป็นแบบอย่างให้ทีมงาน

3) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะเป็นผู้ที่มีสติปัญญา สอดคล้องกับ หลักความโปร่งใส กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกที่มีความน่าเชื่อถือ หรือมีลักษณะความเป็นผู้นำ เนื่องจากสถานการณ์วิกฤตการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) การพบปะพูดคุยกันลดน้อยลงจากเมื่อก่อน ดังนั้นทำให้ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องสร้างความไว้วางใจให้แก่ทีมงานและสามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน

4) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ สอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องเป็นผู้ที่เข้าใจทีมงานหรือองค์กรในการทำงานยุควิถีชีวิตใหม่ เนื่องจากสถานการณ์วิกฤตการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ต้องทำงานที่บ้าน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของทีมงานน้อยลง ผู้นำการเปลี่ยนแปลงอาจโดยวิธีการระดมความคิดเห็น การเปิดรับฟังความคิดเห็นของทีมงานในช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้ทีมงานยังมีความเชื่อมั่นในผู้นำต่อไป

5) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ กล่าวคือ สถานการณ์วิกฤตการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่รุนแรงและซับซ้อนมีความเชื่อโยงที่ หลากหลายจะต้องมีความรับผิดชอบในการสั่งการ รวมไปถึงความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

6) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องบริหารทรัพยากรให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด กล่าวคือ สถานการณ์วิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทุกอย่างมีอยู่อย่างจำกัดผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องตัดสินใจดำเนินการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดไม่ว่าจะเป็น บุคลากร งบประมาณ เวลา เป็นต้น

บทสรุป

วิกฤตการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สะท้อนถึงวิถีชีวิตใหม่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง ดังนั้นไม่ว่าจะ ณ จุดใดของโลก ก็สามารถสะท้อนได้ทุกแวดวง อาชีพ ต้องปรับเปลี่ยนการดำรงชีวิตในรูปแบบใหม่เพราะทุกคนได้รับผลกระทบอย่างกว้างขวาง จึงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง จึงเป็นแรงผลักดันให้ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชนต้องลุกขึ้นมาปรับเปลี่ยนกระบวนการขององค์กรแบบใหม่ ดังนั้นผู้นำยุคใหม่ต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการฝ่าวิกฤตในครั้งนี้ ซึ่งคุณลักษณะหรือภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้แก่ จะต้องนึกถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มีอุดมการณ์ มีสติปัญญา เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ มีความรับผิดชอบ และจัดการทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุด เป็นต้น หากผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีการใช้หลักธรรมาภิบาลประกอบกับการบริหารงาน ผู้นำนั้นจะถือได้ว่าเป็นผู้ที่ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์จะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานขององค์กรหรือหน่วยงานอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- บัญชา เกิดมณี, สุรัชย์ ธรรมทวีธิกุล, ญาณพินิจ วชิรสุรงค์, บดินทร์ชาติ สุขบท และสมบัติ ทีฆทรัพย์. (2563). แนวคิดและทิศทางการแก้ไขปัญหาโควิด-19. *วารสารก้าวหน้าทันโลก วิทยาศาสตร์*, 20(1), 1-12.
- ปิยากร หวังมหพร. (2560). ประชากรจากรายการคืนความสุขให้คนในชาติคืออะไร?, *วารสารการบริหารปกครอง* 6 (2). 1-29.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2563). New Normal คืออะไร? วิถีชีวิตใหม่ในสังคมเปลี่ยนแปลงไปแค่ไหน !! สืบค้นเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2564 จาก:
<https://www.thairath.co.th/lifestyle/life/1859731>
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2545). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง*. วารสารสังคมศาสตร์กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2556 (กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา, 2556), 597.

สุปัญญา สุนทรนนท์ และคณะ. (2558). ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง กิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง ที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 9(2), 133-146.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.), *คู่มือการปฏิบัติงานขององค์การมหาชนตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี* (กรุงเทพฯ : สหพัฒนาการพิมพ์, 2548), 12-13

อนิวัช แก้วจำนงค์. (2556). *จริยธรรมทางธุรกิจ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. สงขลา: นำศิลป์โฆษณา

อัศรพงษ์ สุขมาตย์ และคณะ. (2560). ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 ภายใต้กรอบการศึกษาประเทศไทย. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม*, 16(2), 1-7.

Bass, B.M., and Avolio, B.J. (1993). *Transformation Leadership : A response to critiques*. In M.M.

Giles, Sunnie. (2018 May 9). *"How VUCA Is Reshaping The Business Environment, And What It Means For Innovation"*. สืบค้นเมื่อ 9 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.forbes.com>.

กลยุทธ์ในการแก้ไขความขัดแย้งโดยใช้หลักตถาคตวินัยภายใต้กรอบแห่ง
อริกณสมถะ 7*

Tactics for Solving Conflict Problems by using the Tinnawatrakavinaya
under the Framework of Athikaranasmatha 7

เพ็ญพัชรินทร์ เพ็งพอรู้

Penphatcharin Pengporu

เจ้าพนักงานปกครอง ที่ทำการปกครองจังหวัดขอนแก่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

Governing Officer Khonkaem Department of Provincial Administration

Department of Provincial Administration Ministry of Interior

Corresponding Author, Email : penphatcharin@gmail.com

บทคัดย่อ

ในสังคมไทยเกิดความขัดแย้งในหลายเรื่องและหลายระดับ การแก้ไขความขัดแย้งมีแนวคิดเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจคือเรื่องปรองดองสมานฉันท์ โดยมีการบัญญัติไว้ในกฎหมายตั้งแต่รัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นหลายระดับ เมื่อค้นคว้าเปรียบเทียบความปรองดองสมานฉันท์กับหลักการทางพระพุทธศาสนา พบว่าการระงับ ข้อขัดแย้งข้อพิพาทในธรรมะไม่มีเรื่องสมานฉันท์ มีเพียงกลยุทธ์การแก้ไขแบบ “กลบไว้ด้วยหญ้า หรือ ตถาคตวินัย” บทความนี้จึงเป็นการค้นคว้าเปรียบเทียบเรื่องความสมานฉันท์ที่มีในกฎหมายกับในทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้ได้ความรู้ของความสมานฉันท์อีกทางหนึ่ง ตลอดจนกระบวนการขั้นตอนการระงับอริกณโดยประยุกต์ใช้วิธีการทางกฎหมายให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย

คำสำคัญ: กลยุทธ์, ความขัดแย้ง, อริกณสมถะ, ตถาคตวินัย

Abstract

In Thai society there are conflicts on many matters and levels. Conflict resolution is one of the most widely used concepts of reconciliation which are provided in the law from the constitution and many other laws. When researching and comparing harmony with Buddhist principles found that the suspension conflicts

*

Received 20 November 2021; Revised 26 November 2021; Accepted 31 December 2021

and disputes in Dharma have no reconciliation. There is only a revision "Cover it with grass or Tinavatharakavinaya"

This article is therefore a comparative research on reconciliation in law and Buddhism in order to gain knowledge of reconciliation in another way as well as the process of suspending prayers by applying legal methods in accordance with the Dharma and Discipline.

Keywords: tactics, conflicts, Athikaranasamatha, Tinawattharakavinaya

บทนำ

สังคมมนุษย์ทั่วไปนั้น เป็นเรื่องธรรมดาที่มักจะเกิดปัญหาเรื่องความขัดแย้งระหว่างกันในกลุ่มมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่อยู่ด้วยกันหรือต่างกลุ่มซึ่งอยู่ห่างไกลกัน หากไม่สามารถจัดหรือยุติความขัดแย้งแล้ว ก็มักจะนำไปสู่การใช้ความรุนแรง ตั้งแต่ด้วยวาจาหรือด้วยการกระทำ ในรูปแบบต่าง ๆ ดังเห็นได้จากตัวอย่างในอดีตมากมาย การต่อสู้แย่งชิง อยากได้ผลประโยชน์ การต่อสู้กันเพื่อความยิ่งใหญ่เอาชนะอีกฝ่าย การยึดติดในแนวคิด ความเห็นของตนเท่านั้นว่าดีที่สุดว่าถูกที่สุดหากไม่เห็นด้วยกับตน ก็จะบีบบังคับอีกฝ่ายให้ยอมรับยอมตามแนวคิดของตนเองเท่านั้น ใครไม่เห็นด้วยก็ถือเป็นฝ่ายตรงข้ามเป็นศัตรูกัน นำมาซึ่งปัญหาไม่สิ้นสุด ส่งผลต่อผู้ชนะและผู้แพ้ได้รับความเสียหายมากน้อยต่างกันไป ความพยายามแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้านต่าง ๆ นั้น ส่วนหนึ่งจนนำมาสู่การออกกฎหมายหรือกฎหมาย ที่มีบทกำหนดโทษหรือสภาพบังคับเพื่อแก้ไขความขัดแย้งด้านต่าง ๆ

ตามหลักพระวินัย การแก้ปัญหาความคิดเห็นขัดแย้งกัน มีแนวปฏิบัติให้เลือกได้ 2 ทาง ได้แก่ สัมมุขวินัยกับเยภยยสิกขา แต่บางกรณีที่ไม่สามารถแก้ปัญหาจนทำให้ความขัดแย้งยุติลงได้ โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งที่มีความซับซ้อนและจะลุกลามไปสู่ความรุนแรง เกิดความแตกแยก และคู่กรณีก็ตระหนักรู้ข้อเท็จจริงนี้ กรณีอย่างนี้อาจนำไปสู่กระบวนการแก้ ปัญหาด้วยวิธีการประนีประนอม ที่เรียกว่า ดิณวัตถการกะ

ความหมาย

ความสมานฉันท์ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Reconciliation แปลว่า กลับคืนดีกัน ทำความปรองดอง ไกล่เกลี่ย ทำไมตรีกัน และคำว่าปรองดอง (Harmonize) แปลได้ว่า ประสาน, เข้ากันสนิท, กลมกลืน, ออมชอม, ประนีประนอม, ยอมกัน, ลงรอย, ตกลงกันด้วยความไกล่เกลี่ย, ตกลงกันด้วยไมตรีจิต นอกจากนี้ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ก็อธิบายศัพท์ สมานฉันท์ ว่า หมายถึง "ความพอใจร่วมกัน, ความเห็นพ้องกัน เมื่อคู่ถ้อยคำในบทบัญญัติของกฎหมายไทยใน

ปัจจุบัน เราจะพบคำว่าสมานฉันท์ ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายระดับต่างๆ รวมทั้งเรื่องทางนโยบายรัฐ เริ่มตั้งแต่ปี 2540 ได้แก่ รัฐธรรมนูญ 2540 ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา 73 ว่า "รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต" รัฐธรรมนูญ 2550 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา 79 ว่า "รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทย ส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต"

ยุทธศาสตร์ เป็นแผนการดำเนินงานที่สร้างขึ้นอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีองค์ประกอบต่างๆ สัมพันธ์สอดคล้องกัน เป็นแผนที่มิวิสัยทัศน์หรือภาพฝันที่วาดไว้ มีเป้าประสงค์อันแสดงถึงเจตจำนงร่วมของทุกฝ่ายเพื่อกระทำพันธกิจอันถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อให้เกิดผลกระทบและได้ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ ซึ่งแผนยุทธศาสตร์ที่ตีมาจากการวิเคราะห์หัตถ์ดีตรูจักปัจจุบัน รู้ทันอนาคตทำให้เกิดกระบวนการวางแผนที่ดี บริหารจัดการแผนอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลที่ปรากฏจริง (เสรี พงศ์พิศ, 2548 : 120)

คำว่ากลยุทธ์ (tactics) จะใช้ในรูปแบบของพหูพจน์ คำว่ายุทธศาสตร์กับยุทธวิธีมักจะใช้คำทั้งสองนี้คู่กันมา แต่เดิม ส่วนในวงการทหารอาจจะใช้คำว่ากลยุทธ์ แทนยุทธศาสตร์ และใช้คำว่ากลวิธี แทนกลยุทธ์ก็ได้ ซึ่งทั้ง 4 คำนี้เราสามารถค้นหาความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้เพราะถือเป็นศัพท์เฉพาะทางรัฐศาสตร์ และสอดคล้องกับรายวิชาในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ซึ่งจะพบได้แพร่หลาย (สมานิศ วิจิตร, 2561)

ตินวัตถการวินัย

ตินวัตถการวินัย ระเบียบดั่งกลบไว้ด้วยหญ้า ได้แก่ กิริยาที่ให้ประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย ไม่ต้องชำระสะสางหาความเดิม เป็นวิธีระงับอาบัติตาธิกรณ์ ที่ใช้ในเมื่อจะระงับลหุกาบัติที่เกี่ยวกับภิกษุจำนวนมาก ต่างก็ประพฤตินิสมควรและขัดทอดกันเป็นเรื่องนุ่งงับซับซ้อน ขวนให้ทะเลาะวิวาท กล่าวขัดลำเลิกกันไปไม่มีที่สุด จะระงับวิธีอื่นก็จะเป็นเรื่องลูกกลามไป เพราะถ้าจะสืบสวนสอบสวนปรับให้กันและกันแสดงอาบัติ ก็มีแต่จะทำให้อธิกรณ์รุนแรงยิ่งขึ้น จึงระงับเสียด้วยตินวัตถการวินัย คือแบบกลบไว้ด้วยหญ้า ตัดตอนยกเลิกเสีย ไม่สะสางความหลังกันอีก สมานฉันท์ไม่ใช่ความสามัคคีแต่เป็นปัจจัยที่นำสู่ความสามัคคี อันเป็นจุดหมายร่วมกัน

ติณวัตถารกะ [ติ-นะ-วัต-ถา-ระ-กะ-วิ-โน] (ศน.) น. (วิธีระงับอธิกรณ์อย่างหนึ่งใน 7 วิธี โดยตัดสินอธิกรณ์เหมือนกลบด้วยหญ้า, การตัดสินข้อพิพาทอย่างหนึ่ง ด้วยการประนีประนอม คู่พิพาท ไม่ต้องสอบสวนความเดิมก็ได้) ปกปิดความผิดไว้ด้วยใบหญ้า เป็นหนึ่งในอธิกรณ์สมณะ 7 อย่าง เพื่อระงับอธิกรณ์อันเกิดแล้ว (อธิกรณ์สมณะ 7 อย่าง คือ สัมมุขาวินัย สติวินัย อมฺพหวินัย ปฏิญญาตกรรมะ เภยยุยงิกา ตัสสปาปิยิกา ติณวัตถารกะ) *ติณวัตถารกะ* คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ ได้ประพฤติดลวงและได้พูดละเมิดกรรมอันไม่ควรแก่สมณะเป็นอันมาก ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด พึงพร้อมเพรียงกันประชุม ครั้นแล้ว ภิกษุ ผู้ฉลาดในบรรดาภิกษุที่เป็นฝ่ายเดียวกัน พึงลุกจากอาสนะ ห่มจีวรเฉียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี ประกาศให้สงฆ์ทราบทั่ว ข้าแต่สงฆ์ผู้เจริญขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เราทั้งหลายในที่นี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ ได้ประพฤติดลวงและได้พูดละเมิดกรรมอันไม่ควรแก่สมณะเป็นอันมาก ถ้าสงฆ์มีความพร้อมเพรียงถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าพึงแสดงอาบัติของท่านผู้มีอายุเหล่านี้และของตน ยกเว้นอาบัติที่มีโทษหยาบและอาบัติที่พัวพันกับคฤหัสถ์ ด้วยวินัยเพียงดั่งว่ากลบไว้ด้วยหญ้า ในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้มีอายุเหล่านี้และแก่ตน อย่างนี้แล เป็นติณวัตถารกะ ก็แหละ ความระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมิได้ด้วยติณวัตถารกะอย่างนี้ ฯ

การระงับอุจฺหยาภฺกฺลปวํ หยุดไม่ให้ลุกลาม เรียกว่า ติณวัตถารกวินัย : หมายถึงระเบียบดั่งกลบไว้ด้วยหญ้า ได้แก่ กิริยาที่ให้ประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย ไม่ต้องชำระสะสางหาความเดิม เป็นวิธีระงับอาปัติาธิกรณ์ ที่ใช้ในเมื่อจะระงับลทุกาบัติที่เกี่ยวกับภิกษุจำนวนมาก ต่างก็ประพฤดิไม่สมควรและขัดต่อกันเป็นเรื่องนุ่งนังซับซ้อน ชวนให้ทะเลาะวิวาท กล่าวขัดลำเลิกกันไปไม่มีที่สิ้นสุด จะระงับด้วยวิธีอื่นก็จะเป็นเรื่องลุกลามไป เพราะถ้าจะสืบสวนสอบสวนปรับให้กันและกันแสดงอาบัติ ก็มีแต่จะทำให้อธิกรณ์รุนแรงยิ่งขึ้น จึงระงับเสียด้วยติณวัตถารกวิธี คือแบบกลบไว้ด้วยหญ้า ตัดตอนยกเลิกเสีย ไม่สะสางความหลังกันอีก (Procedure for Covering over (as) with Grass)

พระพุทธเจ้าได้มี พุทธานุญาติให้ระงับอธิกรณ์ด้วยติณวัตถารกะ ในพระวินัยปิฎก เล่ม 6 จุลวรรค ภาค 9 ว่าดังนี้ "ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เกิดความบาดหมางเกิดความทะเลาะ ถึงความวิวาทอยู่ ได้ประพฤดิละเมิดกิจอันไม่ควรแก่สมณะเป็นอันมาก ทั้งที่กล่าวด้วยวาจาและพยายามทำด้วยกาย ถ้าพวกเธอในหมู่นั้นคิดอย่างนี้ว่า พวกเราเกิดความบาดหมาง เกิดความทะเลาะถึงความวิวาทอยู่ ได้ประพฤดิละเมิดจนไม่ควรแก่สมณะเป็นอันมาก ทั้งวาจาและพยายามทำด้วยกาย ถ้าพวกเราจักปรับกันด้วยอาบัติเหล่านี้ บางทีอธิกรณ์นั้นจะพึงเป็นไปเพื่อความรุนแรง เพื่อความร้ายกาจ เพื่อความแตกกันก็ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์เห็นปานนั้น ด้วยติณวัตถารกะ" โดยวิธีระงับ ด้วยญัตติกรรมวาจาจะระงับอธิกรณ์ด้วยติณวัตถารกะ ดังนี้

ภิกษุทุกๆ รูป พึงประชุมในที่แห่งเดียวกัน ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถพึงประกาศ ให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า พวกเราเกิดคามบาดหมางเกิดความทะเลาะ ถึงความวิวาทอยู่ ได้ประพฤติดะเมิดกัจฉันไม่ควรแก่สมณะเป็นอันมาก ทั้งที่กล่าวด้วยวาจาและพยายามทำด้วยกาย ถ้าพวกเราจักให้ปรับกันด้วยอาบัติเหล่านี้ บางทีอธิกรณ์นั้นจะพึงเป็นไปเพื่อความรุนแรง เพื่อความร้ายกาจ เพื่อความแตกกันก็ได้ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงระบออธิกรณ์นี้ ด้วยติณวัตรการกะ เว้นอาบัติที่มีโทษหนัก เว้นอาบัติเนื่องด้วยคฤหัสถ์

ติณวัตรการกะ เป็นกรณีภิกษุมีการทะเลาะวิวาทกัน และเห็นว่าหากขึ้นทะเลาะกันต่อไปก็ จะลุกลามเลวร้ายถึงแตกแยกกัน พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ชนิดนี้ ด้วยให้เลิก แล้วกันไป ทรงแสดงวิธีสวดประกาศขอมติในที่ประชุมสงฆ์ ให้เป็นอันพ้นอาบัติด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยมีภิกษุรูปหนึ่งแต่ละฝ่ายที่เสนอญัตตินั้นเป็นผู้แสดงแทน เว้นอาบัติหยาบ เว้นอาบัติที่เนื่องด้วย คฤหัสถ์ เว้นผู้แสดงความเห็นแย้ง เว้นผู้ไม่ได้ประชุมอยู่ในที่นั้นการระงับด้วยวิธีติณวัตรการกะนี้ หาก เปรียบเทียบกับเรื่องในทางกฎหมายได้แก่ เรื่องการประนีประนอมยอมความ เลิกแล้วต่อกัน หลักการระงับด้วยวิธีแบบกลบไว้ด้วยหญ้า ตัดตอนยกเลิกเสีย ไม่สะสมความหลังกันอีกหรือติณวัตร การกะ มีหลักการดังนี้

1. เป็นความขัดแย้งที่มาจากสาเหตุไม่รุนแรง กล่าวคือไม่ใช่อาบัติที่มีโทษหนัก (ลหุกาบัติ)
2. เกี่ยวข้องกับภิกษุจำนวนมาก
3. หากจะดำเนินการต่อไปจะทำให้เกิดความแตกแยกรุนแรงและมีท่าทีที่จะลุกลามมาก
4. ต้องไม่ใช่อาบัติเนื่องด้วยคฤหัสถ์หรือเกี่ยวข้องกับชาวบ้าน
5. ภิกษุที่เกี่ยวข้องทุกรูปประชุมพร้อมกันโดยมีภิกษุรูปหนึ่งเป็นคนกลาง เสนอตั้งญัตติ อย่างเป็นทางการให้ที่ประชุมทราบว่าจะระงับด้วยติณวัตรการกะ
6. ภิกษุผู้เป็นตัวแทนของคู่กรณีฝ่ายหนึ่งในที่ประชุมนั้น ทำหน้าที่ตั้งเรื่องอย่างเป็นทางการ ให้ที่ประชุมทราบว่า จะมีการระงับกรณีความด้วยติณวัตรการกะ โดยพร้อมที่จะแสดงอาบัติ (ความผิด) ของกันและกันในที่ประชุม
7. ภิกษุผู้เป็นตัวแทนของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งในที่ประชุมนั้น ทำหน้าที่ตั้งเรื่องอย่างเป็นทางการให้ที่ประชุมทราบว่า จะมีการระงับกรณีความด้วยติณวัตรการกะ โดยพร้อมที่จะแสดง อาบัติ(ความผิด) ของกันและกันในที่ประชุม
8. ประกาศขอมติที่ประชุม หากไม่มีใครคัดค้าน ให้ถือว่ากรณีข้อขัดแย้งหรือคดีความนั้น ยุติไป

ติณวัตรการกะ แปลตามตัวอักษรว่า กลบไว้ด้วยหญ้า มี 2 กรณีที่ น่าสนใจซึ่งดูเหมือนว่า ปัญหาจะยุติลงด้วยติณวัตรการกะ หนึ่งคือกรณี ความขัดแย้งของพวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพี สองคือ กรณีความขัดแย้งระหว่างพวกภิกษุวัชชีบุตร ชาวกรุงเวสาลีกับภิกษุต่างถิ่นมีพระยสากันทกบุตร

เป็นต้นเกี่ยวกับวัตถุ 90 ประการ โดยพวกภิกษุวัชชีบุตรเห็นว่าถือปฏิบัติได้ ไม่ผิดพระวินัย แต่ภิกษุพวกอื่นเห็นว่าถือปฏิบัติไม่ได้ ผิดพระวินัยซึ่งความเห็นแย้งกันนี้ นำไปสู่การทำทุติยสังคายนา (สังคายนาครั้งที่ 2 ในอินเดีย) เฉพาะปัญหาความขัดแย้งของหมู่ภิกษุชาวกรุงโกสัมพีเท่านั้น ที่เนื่องจากเป็นพฤติกรรมกลุ่ม จึงเป็นเรื่องยากที่จะแก้ไขด้วยหลักการและวิธีการที่เป็นระบบใดระบบหนึ่ง ได้มีการใช้หลักการและวิธีการหลายอย่างผสมกัน เช่น กระบวนการทางสังคมทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ท้ายที่สุดแล้วดูเหมือนว่าจะใช้กระบวนการตีฉันทัตถ์ (แม้จะไม่มีหลักฐานระบุไว้ชัดเจนก็ตาม) โดยในเบื้องต้น อุบาสกและอุบาสิกาชาวกรุงโกสัมพีครั้นทราบข่าว พระพุทธเจ้าเสด็จไปอยู่ที่ป่าปาริไลยกะและ เสด็จต่อไปยังกรุงสาวัตถีเพราะกรณีความขัดแย้งของพวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพี จึงเห็นร่วมกันว่าจะไม่ถือว่า ไม่ลูกรับ ไม่ทำอชฺฐศีลกรรม ไม่ทำสามิจกรรม ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่คบหา ไม่บูชาพวกภิกษุชาว กรุงโกสัมพี ทำให้พวกเธอเกิดความสำนึกผิด จึงชวนกันไปเฝ้าพระพุทธเจ้าและระงับข้อพิพาทในสำนักของพระพุทธองค์ ณ กรุงสาวัตถี ระหว่างทางจากกรุงโกสัมพีถึงกรุงสาวัตถีก็ถูกระบวนการทางสังคมลงโทษตามสมควรแก่กรณี เมื่อไปถึงกรุงสาวัตถีแล้ว จึงเริ่มกระบวนการประนีประนอม โดยยกเลิกอุกเขปนียกรรมที่ลงแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติ มีการทำสังฆสามัคคีร่วมกัน ต่อจากนั้นมีการทำอุโบสถยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงหลักการและวิธีการของตีฉันทัตถ์ หลักการและวิธีการที่สำคัญคือกรณีความที่จะระงับด้วยกระบวนการตีฉันทัตถ์ นั้น ต้องมาจากสาเหตุที่ไม่รุนแรง แต่มีที่ท้าวว่าจะลูกลาม(เหมือนกรณีน้ำผึ้งหยดเดียว) เช่นกรณีการปรับอาบัติปาจิตตีย์กันของพวกภิกษุกรุงโกสัมพี ในทางปฏิบัติ มีขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 ภิกษุผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกรูปประชุมกัน ภิกษุรูปหนึ่งในที่ประชุมซึ่งเป็นคนกลาง ทำหน้าที่ตั้งเรื่อง(จัดวาระหรือตั้งญัตติ) อย่างเป็นทางการให้ที่ประชุมทราบว่า จะมีการระงับกรณีความด้วยตีฉันทัตถ์ ขั้นที่ 2 ภิกษุผู้เป็นตัวแทนของคู่กรณีฝ่ายหนึ่งในที่ประชุมนั้น ทำหน้าที่ตั้งเรื่องอย่างเป็นทางการให้ที่ประชุมทราบว่า จะมีการระงับกรณีความด้วยตีฉันทัตถ์ โดยพร้อมที่จะแสดงอาบัติ(ความผิด) ของกันและกันในที่ประชุมนั้น ขั้นที่ 3 ภิกษุผู้เป็นตัวแทนของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งในที่ประชุมนั้น ทำหน้าที่ตั้งเรื่องอย่างเป็นทางการให้ที่ประชุมทราบว่า จะมีการระงับกรณีความด้วยตีฉันทัตถ์ โดยพร้อมที่จะแสดงอาบัติ(ความผิด) ของกันและกันในที่ประชุมนั้น ต่อจากนั้นก็ประกาศขอมติ ถ้าไม่มีใครคัดค้าน ถือว่ากรณีความนั้นยุติ เมื่อนำลำดับขั้นวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามกรอบธรรมเนียมสงฆ์ ตั้งแต่ขั้นสัมมุขาวินัย เภยยลสิกาวินัย และตีฉันทัตถ์มาวางทับกับวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคม ปัจจุบัน จะเห็นความเหมือนและความต่างที่ชัดเจนดังนี้

ความเหมือน : เมื่อความขัดแย้ง เกิดขึ้นในสังคมคฤหัสถ์ บางครั้งบางกรณีก็ดำเนินการระดับความขัดแย้งโดยการประชุมพร้อมเพรียงกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด (ความพร้อมหน้าสงฆ์และความพร้อมหน้าบุคคล) มีการนำข้อกฎหมายมาเป็นเกณฑ์วินิจฉัยความถูกความผิด(ความพร้อมหน้าวินัย) กระบวนการนี้เทียบได้กับวิธีสัมมุขา วินัยในธรรมเนียมสงฆ์ บางครั้งบางกรณีมีการแต่งตั้ง

บุคคล ขึ้นมาดำเนินการ มีการประชุมคู่กรณี ดำเนินการลงมติ แล้ววินิจฉัยตัดสินโดยเสียงข้างมาก กรณีนี้เทียบได้กับวิธีเยี่ยงยสิกาวินัยในธรรมเนียมสงฆ์ บางครั้งบางกรณีมีการเสนอจาก คู่กรณีหรือจากบุคคลใด ๆ ให้มีคนกลางดำเนินการให้คู่กรณีไกล่เกลี่ยยุติความขัดแย้งกัน กรณีนี้เทียบได้กับวิธีติณวัตถการกะในธรรมเนียมสงฆ์ โดยสรุปคือ กรอบดำเนินการหรือกระบวนการ ขั้นตอนในการระงับความขัดแย้งตามธรรมเนียมสงฆ์และสังคมคฤหัสถ์มีความเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่

ความต่าง : ความต่างที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ ในธรรมเนียมสงฆ์เน้นความเป็นธรรมในหลักการ ข้อสำคัญอยู่ที่ "ความเป็นธรรม" ความเป็นธรรมขึ้นอยู่กับคุณลักษณะและบทบาทขององค์ประชุม กล่าวคือ ในจำนวนผู้เข้าร่วมประชมนั้น ฝ่ายธรรมวาที่อาจมีจำนวนน้อยกว่าหรือมากกว่าก็ได้ แต่จะต้องเป็นผู้มีบทบาทในการชี้หน้าที่ประชุมมากกว่าฝ่ายอธรรมวาที่ ในกรณีที่มีการลงคะแนนเสียง ก็เช่นเดียวกัน ก่อนการลงคะแนน ระหว่างลงคะแนน และหลังลงคะแนน จะต้องให้แน่ใจได้ว่า คะแนนเสียงที่มากกว่านั้นมาจากฝ่ายธรรมวาที่ ไม่ใช่มาจากฝ่ายอธรรมวาที่ ส่วนสังคมคฤหัสถ์ พูดถึง "ความเป็นธรรม" เหมือนกัน แต่ไม่ได้พูดถึงบทบาทของฝ่ายที่เป็นธรรมวาที่หรืออธรรมวาที่ซึ่งเป็นที่มาแห่งความเป็นธรรมหรือความไม่เป็นธรรมอย่างแท้จริง ผู้ที่มีบทบาทชี้หน้าที่ประชุมจะมีคุณสมบัติหรือลักษณะอย่างไรก็แล้วแต่ ท้ายที่สุดถ้าที่ประชุมเห็นตามก็ถือเป็นข้อยุติตามนั้น กรณีที่ มีการลงคะแนนเสียงตัดสิน ให้ยึดเอาคะแนนเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นคะแนน เสียงที่มาจากฝ่ายธรรมวาที่หรืออธรรมวาที่ นี่เป็นความต่างกัน ประการที่ 9 ส่วนประการที่ 2 ในขั้นตอนก่อนนำกรณีความเข้าสู่กระบวนการวินิจฉัยตัดสิน ธรรมเนียมสงฆ์มีหลักอยู่ว่า คู่กรณีต้องมีสติสัมปชัญญะและมีเหตุผลพอเจรจากัน รู้เรื่องจึงจะดำเนินการแก้ปัญหาตามกระบวนการนั้นๆ ถ้ารู้ชัดว่าคู่กรณีขาดสติสัมปชัญญะและไม่มีเหตุผล ก็จะปล่อยให้กรณีความขัดแย้งนั้นได้รับการแก้ไขโดยกระบวนการอื่น ๆ เช่น กรณีความขัดแย้งของพวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพี ส่วนสังคมคฤหัสถ์มีแนวปฏิบัติที่ตายตัวว่าความขัดแย้งอย่างนี้ ต้องเข้าสู่กระบวนการนี้ ความขัดแย้งอย่างนั้นต้องเข้าสู่กระบวนการนั้น และมีการผลักดันให้เข้าสู่กระบวนการโดยไม่คำนึงว่าคู่กรณีจะมีสติสัมปชัญญะและมีเหตุผลหรือไม่ก็ตาม ประการที่ 3 ธรรมเนียมสงฆ์ถือเอาความเป็นเอกฉันท์ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ เป็นเกณฑ์ ด้านคุณภาพก็คือ คู่กรณีต้องมีความรู้สึกยินดีพอใจและรู้สึกว่าได้รับความเป็นธรรม กับข้อยุตินั้น บางครั้งแม้ความขัดแย้งจะยุติแล้วตามหลักพระธรรมวินัย แต่ถ้ายังมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่พอใจ ก็ต้องมีการจับสลากตัดสินจนเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ด้านปริมาณก็คือ กรณีที่มีการลงคะแนนเสียง ฝ่ายเสียงข้างมากต้องเป็น เอกฉันท์ ส่วนสังคมคฤหัสถ์จะมีลักษณะตรงกันข้าม นั่นคือ เสียงข้างมากไม่จำเป็นต้องเป็นเอกฉันท์ และไม่คำนึงถึงความรู้สึกของผู้แพ้ว่าจะพอใจ หรือไม่พอใจ

การระงับอธิกรณ์

อธิกรณ์ หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องจัดต้องทำ เรื่องที่สงฆ์จะต้องดำเนินการ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2530 : 89; พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2559 : 489) ซึ่งเป็นการเถียงกันเกี่ยวกับ พระธรรมวินัย การโจทก์กล่าวหากันด้วยอาบัติ การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ การแก้ไขตัวให้พ้นจากอาบัติ และกิจธุระต่าง ๆ ที่สงฆ์จะต้องกระทำ เช่น การให้อุปสมบท ให้ผ้าพระกฐิน เป็นต้น ซึ่งเห็นได้ว่า อธิกรณ์นั้นไม่ใช่เรื่องเฉพาะที่เป็นปัญหาเท่านั้น แต่รวมไปถึงกิจหรือหน้าที่ของสงฆ์ ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เป็นปัญหา เช่น การให้อุปสมบท ก็อยู่ในความหมายของอธิกรณ์เช่นกัน โดยสรุปแล้ว อธิกรณ์ มีความหมายเป็น 2 ประการ คือ (9) เรื่องที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความคิดเห็น หรือการประพฤติปฏิบัติ ที่ไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย เป็นการทำลายกฎ กติกา ระเบียบแบบแผนของสังคม สร้างความวุ่นวายทำลายหมู่คณะ และ (2) กิจของสงฆ์ ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ เป็นกิจธุระที่จะต้อง ทำให้สำเร็จแล้วเสร็จตามกระบวนการที่พระธรรมวินัยกำหนดไว้ พระพุทธศาสนาได้แบ่ง ประเภทอธิกรณ์ไว้ เป็น 4 ประเภท คือ 9) วิวาทาธิกรณ์ วิวาทที่จัดเป็นอธิกรณ์ การวิวาทซึ่งเป็นเรื่องที่สงฆ์จะต้องเอาธุระ ดำเนินการพิจารณาระงับ ได้แก่การเถียงกันปรารภพระธรรมวินัย เช่น เถียงกันว่า สิ่งนี้เป็นธรรม เป็นวินัย สิ่งนี้ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ข้อนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ข้อนี้ไม่ได้ตรัสไว้ 2) อนุวาทาธิกรณ์ การโจทก์ที่จัดเป็นอธิกรณ์ คือ การโจทก์กันด้วยอาบัติ เรื่องการกล่าวหา 3) อาปัตตาธิกรณ์ อธิกรณ์คืออาบัติ หมายความว่า การต้องอาบัติ และการถูกปรับอาบัติ เป็นอธิกรณ์โดยฐานเป็นเรื่องที่จะต้องจัดทำ คือระงับด้วยการแก้ไขปลดเปลื้องออกจาก อาบัตินั้นเสีย มีการปลงอาบัติ หรือการอยู่กรรม เป็นต้น ตามวิธีที่ท่านบัญญัติไว้ 4) กิจจาธิกรณ์ การงานเป็นอธิกรณ์ คือเรื่องที่เกิดขึ้นอันสงฆ์ต้องจัดต้องทำหรือ กิจธุระที่สงฆ์จะต้องทำ อรรถกถาพระวินัยว่า หมายถึงกิจอันจะพึงทำด้วยประชุมสงฆ์ ได้แก่ สังฆกรรมทั้ง 4 คือ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติหุติกรรม ญัตติจตุตถกรรม

แนวทางการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและกฎหมายเถรสมาคม ประเภทของปัญหาหรือความขัดแย้ง เนื่องจากภิกษุสงฆ์มีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องหล่อหลอมกลมเกลียวจิตใจ และศีลาจารวัตรในทางงาม เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ขณะเดียวกันพระธรรมวินัยก็เป็นต้นเหตุ ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ เพราะความคิดเห็นในพระธรรมวินัยที่แตกต่างกัน เนื่องมาจากการตีความพระธรรมคำสอนที่แตกต่างกัน จากการถูกจำกัดในการรับรู้หรือการมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้พระธรรมวินัยที่แตกต่าง จึงมีความคิดเห็นที่แปลกแยกออกไปตามองค์ความรู้แต่ละองค์ซึ่งเป็นเรื่องของทฤษฎี (ทฤษฎีสามัญญตา) การประพฤติปฏิบัติตามที่เข้าใจในพระธรรมวินัยที่คลาดเคลื่อนแตกต่างกัน อันเป็นเรื่องของศีล (ศีลสามัญญตา) การโจทก์กล่าวหากันในเรื่องของศีลวัติ อาจารวัติ ฐานวัติหรืออาชีววัติ และการปฏิบัติกิจที่สงฆ์พึงกระทำให้สงบด้วยหน้าที่ ซึ่งเรียกว่า สังฆกรรม เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาของภิกษุ ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า “อธิกรณ์” ในพระวินัย

ปิฎก ตามรูปศัพท์ อธิกรณ์ แปลว่า “ภารกิจที่พึงทำให้สงบ ให้เรียบร้อยเหมาะสม” (พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช, 2559 : 9200) เมื่อรู้สาเหตุของปัญหา พระพุทธองค์ จึงทรงจำแนกประเภทของปัญหาหรือความขัดแย้งในแง่ของพระวินัยออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ (วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2)

1. วิวาทาธิกรณ์ จะต้องมีการชี้ว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิด
2. อนุวาทาธิกรณ์ จะต้องมีการพิจารณาว่าจริงหรือไม่จริง เพื่อลงโทษผู้ฝ่าฝืนพระ ธรรมวินัย และคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ที่ถูกกล่าวหา
3. อาปัตตาธิกรณ์ อาบัติที่ต้องปลดปล่อย หรือกระทำคืนหรือปลงอาบัติ
4. กิจจาธิกรณ์ ย่อมระงับด้วยการทำสังฆกรรม แม้จะแยกประเภทของปัญหาแล้วแต่ พระพุทธองค์ได้ทรงมองปัญหาของภิกษุเป็น 2 นัย กล่าวคือ (9) ปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้ง คติพิพาท การฟ้องร้องกล่าวหากันในสภาจารวัตร การประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างกัน (2) ปัญหา เกี่ยวกับกิจของสงฆ์ที่ต้องกระทำตามหน้าที่ให้เสร็จสิ้นประเภทสังฆกรรมต่าง ๆ

ส่วนการระงับ อธิกรณ์ตามแนวทางของมหาเถรสมาคม จะพบว่าการตรากฎหมายมหาเถรสมาคมเป็นไปเพื่อ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ ในการลงนิคหกรรม (ลงโทษ) แก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิด พระธรรมวินัย ซึ่งในหมวด 4 ว่าด้วยนิคหกรรมและการสละสมณเพศ ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 25 และ มาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กำหนดเฉพาะเรื่องของการกล่าวหาในสภาจารวัตรหรือการประพฤติปฏิบัติของภิกษุ ซึ่งเป็นเรื่องของอนุวาทาธิกรณ์

เครื่องมือที่ใช้จัดการปัญหา โดยหลักการของอธิกรณ์สมณะ 7 มุ่งเน้นในเรื่องของการรักษาหลักพระธรรมวินัยให้ มั่นคง ใช้เป็นเครื่องมือของสงฆ์ในการจัดระเบียบการปกครองเพื่อป้องกัน ปรามปราม และ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ทำลายความสงบเรียบร้อยของสังคมสงฆ์ และสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ อันส่งผลให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่สงบสุขพร้อมด้วยสภาจารวัตร ที่งดงาม เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ขณะเดียวกันก็มุ่งส่งเสริมภิกษุสงฆ์ให้หมั่นฝึกฝนตนตามแนวทางของ พระพุทธศาสนา โดยใช้ระบบสังฆสามัคคี คือความเป็นเอกภาพภายใต้พระธรรมวินัยที่ มั่นคง จัดการกับภิกษุผู้กระทำความผิดและถูกลงโทษได้เกิดสำนึกรับผิดชอบได้ ด้วยเหตุที่ว่าอธิกรณ์เกิดขึ้น โดยภิกษุสงฆ์ และระงับได้ด้วยหมู่สงฆ์ เครื่องมือที่ใช้ในการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย โดยใช้กฎหมายมหาเถรสมาคม มีการประกาศใช้อยู่เพียง 2 ฉบับ ซึ่งได้กำหนดหลัก เกณฑ์วิธีปฏิบัติในการลงนิคหกรรมแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย โดยมหาเถรสมาคมได้ ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 99 (พ.ศ.2529) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มาบังคับใช้แก่ภิกษุผู้ ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติของการกล่าวหาการ โจทภิกษุด้วยศีลวินัย อาจารวินัย คือการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นเรื่องอนุวาทาธิกรณ์ กฎหมายมหาเถรสมาคมดังกล่าว ได้นิยามคำว่า “ความผิด”

หมายถึง “การล่งละเมิดพระธรรมวินัย” ส่วนการตรากฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 29 (พ.ศ.2538) ว่าด้วยการให้พระภิกษุสงฆ์สมณเพศ (วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2) โดยประการสำคัญแล้วมุ่งเน้นไปที่การลงโทษให้ภิกษุสงฆ์ สมณเพศ ซึ่งกำหนดลักษณะความ ผิดและเงื่อนไขเอาไว้ เป็นเรื่องของศีลวิบัติและอาจารวิบัติ ซึ่งกฎหมายเถรสมาคมทั้งสองฉบับมี ข้อจำกัดความผิดที่จะสามารถนำเข้าสู่การพิจารณาได้

ผู้มีอำนาจในการใช้เครื่องมือ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสงฆ์ ทรงอนุญาตให้สงฆ์เป็นผู้ทำกิจนั้นๆ อันเนื่อง ด้วยการปกครองคณะ ในรูปแบบของ “สามัคคีธรรม” ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงทรงวางข้อ สำหรับระงับอธิกรณ์ไว้ คือ อธิกรณ์สมณะ 7 ด้วยวิธีการระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้า คือ (9) พร้อมหน้าสงฆ์ (2) พร้อมหน้าบุคคล (3) พร้อมหน้าวัตถุ (4) พร้อมหน้าพระธรรมวินัย และทรงกำหนดจำนวนสงฆ์และคุณสมบัติเอาไว้ ในอาบัติที่เป็นครุอาบัติ ต้องมีสงฆ์ไม่น้อยกว่า 4 รูป องค์สงฆ์ในลหุอาบัติ ไม่ต้องถึง 4 รูปก็ได้ คุณสมบัติของสงฆ์ ต้องประกอบด้วย องค์ 90 คือ เป็นภิกษุ ผู้มีศีล เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงปาติโมกข์ เป็นผู้หมั่นในพระวินัยไม่ คลอนแคลน เป็นผู้สามารถชี้แจงให้ คู่วิชาเข้าใจเลื่อมใส เป็นผู้ฉลาดสามารถระงับอธิกรณ์ได้ รู้เรื่อง รู้เหตุ รู้การตัด รู้ทางตัดอธิกรณ์ คือต้องเป็นพระอรหันต์ (อง.สศตค. (ไทย) 23/75/979, วิ.มหา.(ไทย) 9/68/56-57) ส่วนกฎหมายเถรสมาคม มีการกำหนดจำนวนผู้ปกครองสงฆ์และคุณสมบัติของผู้ ปกครองสงฆ์ โดยผู้มีอำนาจในการ ระงับวินิจฉัยอธิกรณ์ ประกอบไปด้วยผู้ปกครองสงฆ์เป็นองค์คณะ คณะละ 3 รูป ส่วนองค์คณะจะเป็นผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดบ้างนั้น จะต้องพิจารณา จากผู้ถูกโจทหรือถูกกล่าวหาว่าเป็นพระลูกวัด หรือเป็นเจ้าของคณะพระสังฆาธิการตำแหน่งใดเป็นสำคัญ การกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้ได้รับการ พิจารณาแต่งตั้งเป็นผู้ปกครองสงฆ์ กำหนดไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 24(พ.ศ.2549) ว่าด้วยการ แต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554 : 224-235)

โครงสร้างของสถาบันสงฆ์ตั้งอยู่บนหลักที่ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ไม่ว่าสมาชิกของ สถาบันจะอยู่ที่ใดในโลกย่อมถือปฏิบัติ เป็นมาตรฐานเดียวกัน มาตรฐานดังกล่าวคือพระธรรมวินัย ดังนั้นสงฆ์ในที่นี้จึงหมายถึงสงฆ์ตามพระธรรมวินัยและสถาบันสงฆ์หมายถึงองค์กรภายใต้พระธรรม วินัย ความขัดแย้งในสงฆ์ การจัดการความขัดแย้งของสงฆ์ การลงโทษของภิกษุสงฆ์ โทษหรืออาบัติ ของภิกษุสงฆ์ และอธิกรณ์สมณะกับการจัดการความขัดแย้งในปัจจุบัน หลักอธิกรณ์สมณะ เป็น เครื่องมือที่ใช้ในการใช้จัดการกับปัญหาหรือความขัดแย้งในสังคมสงฆ์อย่างประสานกลมกลืน สอดคล้องกับทุกปัญหา พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นปัญหาของ การปกครองสงฆ์ การบัญญัติพระวินัย เพื่อใช้เป็นกฎ ระเบียบ ให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติ เพื่อความดีงามของสังคมสงฆ์ เพื่อให้ภิกษุประพฤติ ปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน อันนำมาซึ่ง ความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา แต่อย่างไร ก็ดีในคนหมู่มากย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ภิกษุสงฆ์ก็เช่นกัน เมื่อมีภิกษุไม่ดีหรือมีลัทธิชิลอมปนเข้า มา ก็ต้องมีหลักเกณฑ์วิธีการที่จะ กำจัดคนไม่ดีออกไปจากสังคมเพื่อรักษาคนดีให้คงไว้ และมีวิธีการ

ที่จะปรับปรุงคนไม่ดีแต่ยัง (วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 75) พอให้อีกโอกาสที่จะอยู่ร่วมในสังคมได้อีก ให้โอกาสได้ปรับเปลี่ยนความคิด พฤติกรรม เพื่อเข้า ร่วมอยู่กับสังคมอีกครั้ง พระพุทธเจ้าจึงแยกปัญหา แยกเครื่องมือ แยกประเภทบุคคล แต่ละเครื่องมือมีทั้งวิธีการและเป้าหมายรวมอยู่ด้วยกัน ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการจัดการความขัดแย้ง ในแนวทางการป้องกัน (Prevention) การเปลี่ยนผ่าน (Transformation) การแก้ไข (Resolution) การฟื้นฟู (Restoration) เพื่อให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างสงบ ราบรื่น และยุติได้ อย่างลงตัว โดยความชอบธรรม บนฐานของวิธีการระงับพร้อมหน้า

ทั้งนี้โดยจุดมุ่งหมายหลัก เพื่อรักษาลักษณะพระธรรมวินัย เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองคนดีกำจัดผู้ละเมิด และสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ อันได้แก่การดำเนินกิจการของสงฆ์ โดยการร่วมกันคิดร่วม กันพิจารณาของภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสมาชิก อธิกรณ์จึงจะจัดว่าได้ระงับหรือยุติแล้ว กระบวนการแก้ปัญหาของคณะสงฆ์ไทยโดยกฎหมายเถรสมาคมได้รับวิวัฒนาการมาจากกฎหมายของราชอาณาจักรทำให้มุ่งเน้นหลักการลงโทษตามกฎหมายที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งตาม หลักพระวินัย ที่ยังมุ่งเน้นการรักษาหลักพระธรรมวินัย และการสร้างความสมานฉันท์ในหมู่สงฆ์ โดยสังคมสงฆ์ไม่ได้มีมาตรการร่วมลงโทษด้วย (ศุภวรรณ คำสอนหา, อดุลย์ ชันทอง, 2558)

ปัจจุบันโอวาท การปกครองคณะสงฆ์สมัย พุทธกาลเป็นไปในรูปแบบสามัคคีธรรม แม้พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานไปแล้ว การปกครองคณะ สงฆ์ก็อยู่ในรูปแบบของระบบสามัคคีธรรม พระภิกษุต่างก็ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลัก พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้ แต่ก็ยังมีประเพณีปฏิบัติคลาดเคลื่อนไปจากหลักพระวินัยบ้าง จึงได้ทำการสังคายนา เพื่อทำการซักซ้อมความถูกต้องและเพื่อกำจัด ภิกษุอลัชชีให้หมดไปด้วย ในยุคการปกครองคณะสงฆ์ไทย ได้เกิดวิกฤตการณ์มากมาย เนื่องจากพระสงฆ์ได้ประพฤติปฏิบัติผิดแผกแตกต่างไปจากพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ บัญญัติไว้ นำความเสื่อมเสียมาสู่คณะสงฆ์และสร้างความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ยังได้ทำลายศรัทธาของผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาให้ลดน้อยเสื่อมน้อยไป และยังไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา บางปัญหาคณะสงฆ์สามารถยุติได้ แต่บาง ปัญหาไม่สามารถแก้ไขได้ นอกจากนี้จากสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไปและมีการนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการ ดำเนินชีวิตส่งผลให้เกิดการละเมิดพระธรรมวินัย หรือเกิดข้อสงสัยในการกระทำต่างๆ ที่อาจส่งผลต่อการวินิจฉัย

การระงับข้อพิพาทในทางกฎหมาย

วิธีระงับข้อขัดแย้งข้อพิพาทในทางกฎหมาย : ในระบบกฎหมายโดยทั่วไปเมื่อบุคคลมีข้อพิพาทหรือเป็นคดีความเกิดขึ้น การระงับข้อพิพาทหรือระงับคดีความนั้น อาจมีลักษณะต่างๆ กัน ขึ้นกับเรื่องที่เกิดขึ้น โดยหากเป็นคดีแพ่งคู่ความอาจตกลงประนีประนอมยอมความก่อนฟ้องศาล

หรือแม้แต่จะมีดำเนินการยื่นฟ้องร้องกันต่อศาลแล้วก็ตาม ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ศาลมีอำนาจที่จะไต่สวนให้คู่ความได้ ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในข้อที่พิพาทนั้น โดยศาลอาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเป็นผู้ประนีประนอม เพื่อช่วยเหลือศาลในการไต่สวนให้คู่ความได้ประนีประนอมกัน นอกจากนี้แล้ว แม้คู่ความตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีโดยมิได้มีการถอนคำฟ้อง ศาลก็มีอำนาจพิพากษาไปตามนั้น สำหรับคดีอาญานั้น คดีเล็กน้อยได้ ดังต่อไปนี้

- (1) ในคดีมีโทษปรับสถานเดียว เมื่อผู้กระทำความผิดยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้น แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนศาลพิจารณา
- (2) ในคดีความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษหรือคดีอื่นที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือความผิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากรซึ่งมีโทษปรับอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท เมื่อผู้ต้องหาชำระค่าปรับ ตามที่พนักงานสอบสวนได้เปรียบเทียบแล้ว
- (3) ในคดีความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษหรือคดีที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท ซึ่งเกิดในกรุงเทพมหานคร เมื่อผู้ต้องหาชำระค่าปรับตามที่นายตำรวจประจำท้องที่ตั้งตำแหน่งสารวัตรขึ้นไป หรือนายตำรวจชั้นสัญญาบัตรผู้ทำการในตำแหน่งนั้น ๆ ได้เปรียบเทียบแล้ว
- (4) ในคดีซึ่งเปรียบเทียบได้ตามกฎหมายอื่น เมื่อผู้ต้องหาได้ชำระค่าปรับตามคำเปรียบเทียบของพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว

หากเป็นคดีอาญาที่ยอมความได้หรือเป็นความผิดต่อส่วนตัว เช่น หมิ่นประมาท ฉ้อโกง อนาคต ยักยอก ฯลฯ การระงับคดีความที่เกิดขึ้นนั้น สามารถตกลงและยอมความกันได้ ตั้งแต่ขั้นดำเนินคดีในชั้นพนักงานสอบสวน อัยการ และก่อนศาลพิพากษาส่วนคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้หรือเป็นความผิดต่อแผ่นดิน เช่น ลักทรัพย์ ฆ่ากันตาย ทำร้ายร่างกาย โดยหลักการแล้ว ความผิดเหล่านี้จะยอมความกันไม่ได้ แต่ถ้าผู้กระทำความผิดตายสิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป นอกจากนี้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปดังต่อไปนี้

1. เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง
2. เมื่อมีกฎหมายออกใช้ภายหลังการกระทำความผิดยกเลิกความผิดเช่นนั้น
3. เมื่อคดีขาดอายุความ
4. เมื่อมีกฎหมายยกเว้นโทษ (ติเรก ควรสมาคม, 2554)

บทสรุป

ดิณัตถการวินัยกับการประนีประนอมยอมความ หมายถึง ระเบียบวิธีการระงับข้อพิพาท (อธิกรณ์) โดยต่างคนต่างยอมให้กัน ไม่ถือสาเอาความกันอีก เหมือนเป็นการปกปิดไว้ด้วยหญ้า เป็นหนึ่งในวิธีการระงับข้อพิพาท(อธิกรณ์) ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เมื่อเกิดข้อพิพาทต่อกัน หรือต่างคนต่างประพฤตินิยามผิดทำไม่เหมาะสม แล้วก็กล่าวหากัน ชัดทอดกัน ไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จนเกิดการทะเลาะวิวาทกัน จึงต้องมาทำการตกลงประนีประนอมยอมความกันไม่ให้เกิดข้อพิพาทที่ไม่อาจจะตกลงกันได้ อีก แต่ความผิดหรือสิ่งที่ได้กระทำผิดไปนั้นที่เกิดขึ้นยังอยู่ไม่ได้ระงับไป เพียงแต่ไม่ถือสาเอาความกันเท่านั้น เหมือนกับการกำจัดของเน่าเหม็นด้วยการเอาหญ้าไปปกปิดหรือปิดบังไว้ แต่ของเน่าเหม็นนั้นยังอยู่ไม่หายไปไหน

เมื่อเปรียบเทียบในทางกฎหมายและหลักอธิกรณ์ในพุทธศาสนา หากพิจารณาเกี่ยวกับวิธีจัดการเรื่องของความขัดแย้งจะต้องเข้าใจและมีท่าทีที่ถูกต้องของความขัดแย้ง ว่าเป็นเรื่องที่มีมาคู่กับมนุษย์และสังคมโดยทั่วไป แต่การระงับจัดการกับความขัดแย้งที่นิยมใช้กันคือ การออกกฎหมายมาเพื่อไม่ให้มีการฝ่าฝืนกัน และบรรดากฎหมายเหล่านั้น ล้วนแต่มีสภาพบังคับในหลายแบบแตกต่างกันไป มีแนวคิดเรื่องสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ทำให้เข้าใจเป็นว่าเมื่อมีการกระทำความผิดแล้วขอให้หลายฝ่ายพยายามปรองดองให้อภัยกัน โกล่เกลี่ยประนีประนอม ไม่ควรไปถือสาหาความกัน คำว่าสมานฉันท์จึงกลายเป็นประนีประนอมให้เลิกล้าวต่อกันคล้าย ๆ กับหลักการระงับข้อพิพาทด้วยการกลบไว้ด้วยหญ้าที่เรียกว่า หลักดิณัตถการวินัยตามที่ได้อธิบายไว้แล้วข้างต้น

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์. มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). *คำวัด*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *คู่มือพระสงฆ์ฆาธิการ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2538). *ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2
- คชาภรณ์ คำสอนทา. (2557). *การศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนา เกรวาท*. มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

คชาภรณ์ คำสอนทา และอดุลย์ ชันทอง (2558) กระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ใน
พระพุทธศาสนาเถรวาท วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2
พระไตรปิฎก ฉบับหลวง. (2564). ตินวัตถการกะ. จาก <https://uttayarndham.org>
วิญญานเสรี. (2552). ตินวัตถการกวินัยกับการประนีประนอมยอมความ. มุลนิจิอุทธานธรรมสาม.
ร้อยยอด(อง.สตตก. (ไทย) 23/75/979, วิ.มหา.(ไทย) 9/68/56-57)
ดิเรก ควรสมาคม. (2553). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย*. พิมพ์ครั้งที่ 7, (แก้ไขเพิ่มเติม)
กรุงเทพฯ: วิญญชน
เสรี พงศ์พิศ. (2548). *เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็งชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพมหานคร:
โครงการมหาวิทยาลัยชีวิตสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.
สมานิต วิจิตร. (2561) [ออนไลน์] ความหมายของยุทธศาสตร์และยุทธวิธี สืบค้นจาก
http://samanit.blogspot.com/2008/09/blog-post_22.html เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม
2564

ยุทธศาสตร์การสร้างความเสมอภาคกันในครอบครัวตามแนวพุทธศาสตร์*

Strategies for creating equality in the family according to Buddhism.

พระมหาวิรุธ วิโรจโน, ผศ.ดร.

Phramaha Wiruth Wirojano, Asst.Prof.Dr.

หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์

Master of Political Science, Buddhist Local Government Program

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Corresponding Author, E-mail: wiruth.nin@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

สถาบันครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วยสามีภรรยา บุตร ธิดาเป็นหน่วยทางสังคมขนาดเล็กที่เป็นกลุ่มคนระดับต้นๆ ที่จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาสังคมและนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงให้แก่ประเทศชาติ และประชาคมโลกได้ ทั้งนี้ ต้องอาศัยยุทธศาสตร์หรือแผนการดำเนินงานที่สร้างขึ้นมาอย่างเป็นระบบตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งมีองค์ประกอบต่างๆ สัมพันธ์สอดคล้องกัน มีความเสมอภาคกันอยู่ในองค์ประกอบเหล่านั้น และมีเป้าประสงค์อันแสดงถึงเจตจำนงร่วมของทุกฝ่าย เพื่อกระทำพันธกิจอันถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ ซึ่งในที่นี้ขอนำหลักสมชีวิธรรม ธรรมที่เป็นเครื่องเป็นอยู่อย่างเสมอภาคกัน มาเป็นบรรทัดฐานในการวิเคราะห์ถึงประเด็นความเสมอภาคที่สะท้อนออกมาจากทัศนคติอันถูกทำนองคลองธรรมจากภายใน แล้วแสดงออกเป็นผลทางพฤติกรรมใดๆ ที่สร้างสรรค์และชอบธรรม จนบังเกิดผลอันดีงามต่อสมาชิกในครอบครัวที่เป็นหน่วยเล็กๆ แล้วทำให้สังคมระดับกลาง ตลอดจนประชาคมโลกในระดับใหญ่ได้รับผลกระทบที่เป็นความสงบสุข เกิดสันติภาพแก่มวลมนุษยชาติโดยรวมได้เป็นลำดับไปในที่สุด.

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์, ความเสมอภาคกัน, ครอบครัว

*

Received 20 November 2021; Revised 26 November 2021; Accepted 31 December 2021

Abstract

A family institution is a small social made up of husband and wife, children, and daughter unit that is an upper-class group of people to influence social development and lead to change for the nation and the world community. This requires a strategy or action plan that has been systematically drawn up in line with Buddhism which has various components consistent relationship. There is equality in those elements and has objectives that represent the collective will of all parties to carry out the mission which is considered as a responsibility to achieve the objectives set. In which here, I would like to introduce the principle of Samajividharma as a means of being equal as the basis for analyzing the issue of equality that is reflected in the sanctioned attitude from within and then manifest as a result of any constructive and righteous behavior until resulting in good results for family members who are small units and make the middle class society as well as the world community to a large extent have been affected by peace eventually bring peace to all of humanity as a whole.

Keywords: strategy, equality, family

บทนำ

จากคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่าด้วยเรื่องการเลือกคู่ครองตามแนวพุทธศาสนานั้น ทำให้เรารู้ว่าการที่สามีภรรยาจะมีโอกาสพบหน้า แล้วพัฒนาให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมตามลำดับจนรักใคร่ผูกพันกันจนมีอาจแยกจากกันได้ ลงท้ายด้วยการตกลงปลงใจเข้าพิธีแต่งงาน สร้างครอบครัวขึ้นมา มีสมาชิกเพิ่มขึ้นให้แก่สังคม ล้วนแล้วแต่เป็นชีวิตที่มีใช้จะเกิดขึ้นได้เพียงความบังเอิญ หากแต่กระบวนการเหล่านั้นอาศัยความช่วยเหลือเกื้อกูล ความรู้สึกปลอดภัยไร้ทุกข์ ความรู้สึกอบอุ่นอันเกิดแต่ความห่วงหาอาทรระหว่างกันและกันจนเป็นเหตุให้เกิดความรักแล้วนำไปสู่ความสัมพันธ์กันฉันสามีภรรยาในที่สุด ส่วนลักษณะบุพเพสันนิวาสที่เป็นคำกล่าวของผู้หลักผู้ใหญ่ขึ้น ไขว่จะไม่ส่งผลให้คนสองคนเข้ามาสร้างความผูกพันกันในฐานะคู่ครอง แม้จะไม่อาจพิสูจน์ได้ชัดเจนว่ามีผลอย่างไรมากนักเพียงใดหรือไม่ แต่คำว่า บุพเพสันนิวาส มักจะได้รับการพูดถึงเสมอหากพบว่ามีกรพบ

บุคคลที่ตนเองถูกใจ ประทับใจเมื่อรักแรกพบแล้วพัฒนาความสัมพันธ์จนนำไปสู่สถานะของคู่ครองต่อไป

ประเด็นเรื่องความรักนี้ในอรรถกถาสาเกตชาดก มีเรื่องเล่าไว้ว่า ในเวลาที่พระตถาคตเสด็จไปสู่วิหาร เหล่าภิกษุทูลถามพระองค์ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขึ้นชื่อว่า ความรักนี้ตั้งอยู่ได้อย่างไร เหตุไรหนอ เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ พอเห็นกันเข้าก็เฉยๆ หัวใจก็เฉย บางคนพอเห็นกันเข้าก็เลื่อมใส พระองค์ตรัสตอบภิกษุทั้งหลายว่า ธรรมดา ความรักนี้ย่อมเกิดด้วยเหตุสองประการ คือ ประการที่หนึ่ง ได้เป็นมารดาบิดา บุตรธิดา พี่น้องชายพี่น้องหญิง สามิภรรยา หรือสหายมิตรกันในภพก่อน เคยอยู่ร่วมเรียงเคียงคู่กันมา ความรักนั้นย่อมติดตามไปแม้ในภพอื่น เพราะอาศัยการอยู่ร่วมกันในกาลก่อนนั่นเอง ประการที่สอง ความรักนั้นย่อมเกิดเพราะความเกื้อกูลกันในปัจจุบันอันได้ทำไว้ในอดีตภพนี้

ความรักนั้นย่อมเกิดขึ้นด้วยเหตุสองประการนี้ ท่านเปรียบเหมือนดอกบัวเกิดในน้ำ รวมทั้งพืชพันธุ์ธัญญาหารที่อาศัยน้ำเกิดขึ้น ก็ต้องอาศัยเหตุสองอย่าง คือน้ำและเปือกตมเป็นสิ่งแวดล้อม จะเกิดขึ้นเพียงลำพังไม่ได้ ท่านจึงเปรียบกับความรักที่ต้องอาศัยการเคยอยู่ร่วมกันมาแต่ชาติปางก่อน และอาศัยการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชาติปัจจุบัน ทั้งสองอย่างนี้เป็นตัวสนับสนุนให้เกิดความรู้สึกรักใคร่ ชอบพอ ศรัทธาเลื่อมใส ถูกใจต้องตากันเกิดขึ้นอย่างมีต้องสงสัยเลย ข้อนี้ขอยกความบางตอนที่พระบาลีจากพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ในอรรถกถาสาเกต ว่าด้วยเหตุให้เกิดความรัก ไว้สำหรับอ้างอิงว่า ปุพเพวะ สันนิวาเสนะ ปัจจุปันนะหิเตนะ วา เอวันตัง ชายะเต เปมิง อุปะลังวะ ยะโถทะเก ฯ

คนทุกคนที่มีความสัมพันธ์กับเราทุกวันนี้ไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง ต่างก็เคยได้มีความสัมพันธ์กับเรามาแล้วทั้งนั้น ในอดีตชาติ คนที่เคยมีความสัมพันธ์ในทางที่ดีต่อเรามาก่อน เมื่อได้มาพบกันอีกในชาตินี้จะทำให้รู้สึกถูกชะตา ถูกอหยาศัยกัน ชอบพอกัน แต่ความสัมพันธ์ในอดีตชาตินั้น ก็ยังไม่มีอิทธิพลหรือมีความสำคัญต่อเรามากเทียบเท่ากับความสัมพันธ์กันในปัจจุบัน ฉะนั้น เราจึงควรพิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ในปัจจุบันนี้ให้มากกว่า หากต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันแล้วเขาหรือเธอ จะเข้ากับเราได้ดีไหม ไปกันได้ดีไหม ยอมรับและเข้าใจกันได้ไหม และจะทำให้มีความสุขที่อยู่ด้วยกันหรือไม่

ท้ายที่สุดแล้วเมื่อเรามีโอกาสใช้ชีวิตคู่แล้ว จำต้องใช้ชีวิตที่แตกต่างไปเสียจากความเป็นอยู่เดิม ๆ จากเคยอิสระเสรี มีความคล่องตัวในการใช้ชีวิตประจำวัน เคยคิดเอง ตัดสินใจเอง ดำเนินงาน

ใดๆ ด้วยตัวเอง ก็กลายมาเป็นพุดคุย ตกลงกันปรึกษาหารือกัน บอกกันและกันให้ทราบ เคารพความเห็นต่างของกันและกัน ความเห็นใดที่แม้เราเองไม่เห็นด้วย หากคนส่วนใหญ่ที่ร่วมพุดคุยกันเห็นชอบ แม้จะไม่ถูกใจเราเพียงใดก็ตาม คงจะทำตามใจปรารถนาเราไม่ได้ ต้องยึดหลักแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง ต้องถ้อยทีถ้อยอาศัย รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งพฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้ ถือว่าเป็นการปรับตัวกันและกันระหว่างคนสองคนที่ใช้ชีวิตคู่อยู่ในสถานะของคู่ครองให้สามารถพบกันครึ่งทาง ยอมรับจุดร่วมของคนสองคนได้ตามหลักสมชีวิตา คือความเป็นผู้เสมอกันด้วยความเชื่อ เสมอกันด้วยการรักษาศีล เสมอกันด้วยความเสียสละ และเสมอกันด้วยปัญญา

การกำหนดยุทธศาสตร์สร้างความเสมอภาคกันตามแนวพุทธศาสตร์ด้วยหลักสมชีวิตา

หลักสมชีวิตา หมายถึงหลักการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างเสมอภาคกันด้วยความเชื่อ ความเป็นผู้มีศีล ความเสียสละ และความรอบรู้ที่เท่าเทียมกัน ไม่ยิ่งไม่หย่อนกว่ากัน เกิดความสมดุลในการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างเข้าอกเข้าใจกันและกัน ส่งผลให้มีความยั่งยืนยาวนานในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน

ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ได้แสดงหลักสมชีวิตา 4 ไว้ว่าเป็นหลักธรรมของคู่ชีวิต, ธรรมที่จะทำให้คู่สมรสชีวิตสมหรือสม่าเสมอกลมกลืนกัน อยู่ครองกันยืนยาว - qualities which make a couple well matched)

1. สมสัทธา มีศรัทธาสมกัน (to be matched in faith)
2. สมศีลา มีศีลสมกัน (to be matched in moral)
3. สมจาคา มีจาคะสมกัน (to be matched in generosity)
4. สมปัญญา มีปัญญาสมกัน (to be matched in wisdom) (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับ

ประมวลธรรม พิมพ์ครั้งที่ 12 พ.ศ. 2546)

สามีภรรยา คือบุคคลที่ผ่านกระบวนการแต่งงานโดยวิธีอาวาทะและวิวาหะ

อาวาทะ หมายถึงการนำเด็กสาวมาจากตระกูลอื่นเพื่อเด็กหนุ่ม

วิวาหะ หมายถึงการส่งเด็กสาวไปสู่ตระกูลอื่น

ภรรยา คือผู้ควรเลี้ยงหรือจะเรียกว่าเมียก็ได้ สตรีจะได้ชื่อว่าภรรยาจะต้องทำตนให้เป็นผู้ควรเลี้ยง

สามี คือผู้เลี้ยงหรือจะเรียกว่าผัวก็ได้ บุรุษจะได้ชื่อว่าสามีก็เพราะเลี้ยงดูภรรยา

ภรรยา 7 ประเภท หมายถึงการจำแนกภรรยาแบบต่างๆ โดยคุณธรรม, ความประพฤติ, ลักษณะนิสัยและการปฏิบัติต่อสามี

หลักความเสมอภาค หมายถึงหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยมีต้องคำนึงถึงคุณสมบัติอื่นๆ อาทิเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิด เป็นต้น

เหตุแห่งความรัก หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความรักกัน เคารพนับถือกัน คำนึงกัน ไว้วางใจกัน และกันนับแต่แรกพบ ซึ่งมีใช้เรื่องบังเอิญแต่เกิดขึ้นมาได้ด้วยอาศัยเหตุ 2 อย่างคือบุพเพสันนิวาส และความเกื้อกูลกันในปัจจุบัน ท่านเปรียบเหมือนดอกบัวจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยน้ำและโคลนตมเป็นสิ่งที่อาศัย

ความหมายของยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์บัญญัติมาจาก **strategy** มีความหมายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับยุทธวิธีซึ่งบัญญัติมาจากคำว่า **tactics** คำคู่นี้มักจะมาในบริบทเดียวกัน ซึ่งในบริบทนี้ **strategy** จะใช้ในรูปแบบของเอกพจน์ ส่วนคำว่า **tactics** จะใช้ในรูปแบบของพหูพจน์ คำว่ายุทธศาสตร์กับยุทธวิธีมักจะใช้คำทั้งสองนี้คู่กันมาแต่เดิม ส่วนในวงการทหารอาจจะใช้คำว่ากลยุทธ์ แทนยุทธศาสตร์ และใช้คำว่ากลวิธี แทนกลยุทธ์ก็ได้ ซึ่งทั้ง 4 คำนี้เราสามารถค้นหาความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ เพราะถือเป็นศัพท์เฉพาะทางรัฐศาสตร์ (สมานิศ วิจิตร, 2561, [ออนไลน์])

รากศัพท์ของคำว่า **strategy** มาจากภาษากรีก **straegos** แปลว่าแม่ทัพ **stratos** แปลว่ากองทัพอันกับคำว่า **agein** แปลว่านำ ส่วนคำว่า **tactics** ก็มาจากคำในภาษากรีกเช่นกันคือ **taktikos** แปลว่าเกี่ยวกับการจัด ซึ่งมาจากรากศัพท์ว่า **tassein** ที่แปลว่าจัด หรือแปลโดยรวมว่าการจัดกระบวนทัพนั่นเอง (สมานิศ วิจิตร, 2561, [ออนไลน์])

ยุทธศาสตร์ **strategy** ตามพจนานุกรมของต่างประเทศมักให้ความหมายในลักษณะที่เป็นศาสตร์และศิลป์แห่งการวางแผนและปฏิบัติการในสงคราม ส่วน **tactics** จะหมายถึง วิธีการจัดกระบวนทัพเพื่อให้ได้ชัยชนะในการสู้รบหรือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะหน้า (สมานิศ วิจิตร, 2561, [ออนไลน์])

ยุทธศาสตร์หมายถึง แผนการดำเนินงานที่สร้างขึ้นมาอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีองค์ประกอบต่างๆ สัมพันธ์สอดคล้องกัน เป็นแผนที่มิวิสัยทัศน์หรือภาพฝันที่วาดไว้ มีเป้าประสงค์อันแสดงถึงเจตจำนงร่วมของทุกฝ่ายเพื่อกระทำพันธกิจอันถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อให้เกิดผลกระทบและได้ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ ซึ่งแผนยุทธศาสตร์ที่ดีมาจากการวิเคราะห์อดีต

รู้จักปัจจุบัน รู้ทันอนาคตทำให้เกิดกระบวนการวางแผนที่ดี บริหารจัดการแผนอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลที่ปรากฏจริง (เสรี พงศ์พิศ, 2548 : 120)

ยุทธศาสตร์การสร้างความเสมอภาคในครอบครัวตามแนวพุทธศาสตร์

แบบแผนการดำเนินงานที่ร่างขึ้นมาอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีองค์ประกอบต่างๆ สัมพันธ์สอดคล้องกันที่เรียกกันทั่วไปว่า “ยุทธศาสตร์” นั้น เป็นแผนที่มีวิสัยทัศน์หรือภาพฝันที่วาดไว้ ซึ่งมีเป้าประสงค์อันแสดงถึงเจตจำนงร่วมกันของทุกฝ่ายเพื่อกระทำพันธกิจอันถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อให้เกิดผลกระทบและได้ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ ซึ่งแผนยุทธศาสตร์ที่ดีมาจากการวิเคราะห์อดีต รู้จักปัจจุบัน รู้ทันอนาคต แล้วทำให้เกิดกระบวนการวางแผนที่ดี บริหารจัดการแผนอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลที่ปรากฏจริง ซึ่งการให้ความหมายเช่นนี้สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการใช้ชีวิตที่มีความสมดุล เสมอภาคกัน ทำให้การใช้ชีวิตร่วมกันของคนสองคนมีความราบรื่น เรียบร้อยไม่เป็นชีวิตที่ติดขัด ลุ่มๆ ดอนๆ ไม่สม่มาเสมอกัน และนำไปสู่การวางรากฐานของสถาบันครอบครัวได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน ยาวนาน ซึ่งถือว่าการตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ร่วมกันเป็นเจตจำนงร่วมกันแล้ว ก็จะต้องทำหน้าที่ตามพันธกิจที่ต้องรับผิดชอบไม่ให้เกิดความบกพร่องเสียหายในสถาบันครอบครัวได้ (สมานิส วิจิตร, 2561, [ออนไลน์]).

ในทางพระพุทธศาสนาท่านเรียกหลักการดังกล่าวข้างต้นว่า หลักสมชีวิธรรม หลักธรรมที่แสดงถึงความเสมอภาคกันของคนที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา โดยฐานที่เป็นคู่ครองกัน เป็นชีวิตที่ต้องปรับตัวเข้าหากันให้ได้ด้วยแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวทาง 4 อย่างคือควรมีความเชื่อถือศรัทธาเสมอภาคกัน, มีปกติรักษากาย วาจา และใจให้เรียบร้อยเสมอภาคกัน, มีปกติเสียสละสิ่งของต่างๆ ไม่เสียตาทรงแห่งใจจำเพาะตนเองเสมอภาคกัน และมีปกติรอบรู้ ฉลาดเฉลียว รวดเร็ว ว่องไวต่อการคิดค้นหาวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ในระดับที่เสมอภาคกัน ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ดังนั้น หากจะมองว่าหลักการดังกล่าวข้างต้นเหล่านี้เป็นยุทธศาสตร์ในการดำเนินชีวิตร่วมกันก็ย่อมได้ เพราะถือเป็นเจตจำนงร่วมกันของคนสองคนที่จะทำหน้าที่ตามภาระผูกพันที่กำหนดไว้เพื่อให้เกิดผลกระทบที่พึงประสงค์โดยยึดถือแนวทางตามหลักสมชีวิธรรมนั่นเอง

หลักสมชีวิธรรม 4 (qualities which make a couple well matched) เป็นธรรมที่จะทำให้คู่สมรส ครองรักกันได้ราบรื่น กลมกลืน และยาวนาน ได้แก่

1. สมสัทธา (to be matched in faith) คือ มีศรัทธาสมกัน มีความเชื่อในสิ่งเดียวกัน มีทัศนคติในการมองโลก มองชีวิต ไปในทางเดียวกัน ก็จะทำให้เข้าใจกันง่าย ไม่มีความขัดแย้งกัน

คู่สามีภรรยาที่ความเชื่อเสมอกัน ย่อมปรับตัวเข้าหากันได้ง่ายกว่า เพราะมีทัศนคติในการมองโลกในระดับเดียวกัน ไม่สุดโต่ง ไม่ยึดถืออย่างใดอย่างหนึ่งแบบขว้างหรือซ่ายจัด โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้ง เกิดข้อพิพาทกันจนนำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งกัน ไม่ลงรอยกันในครอบครัวจะมีน้อย ในทางตรงกันข้าม ความสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวกันในครอบครัวจะมีมากขึ้น เกิดความเชื่อถือไว้วางใจกันอย่างแน่นแฟ้น สอดคล้องกลมกลืนมากขึ้น โอกาสที่จะทะเลาะกันจนนำไปสู่ความร้าวฉานจนกระทั่งหย่าร้างกันในที่สุดแทบจะไม่เกิดขึ้นเลย ฉะนั้นเมื่อตกลงปลงใจกันเป็นคู่ครองฉันท์สามีภรรยาแล้ว จะต้องปรับทัศนคติความเชื่อให้เสมอกันให้มากที่สุด อันถือเป็นหลักการหนึ่งที่ทำให้ชีวิตสมรสของสามีภรรยามีมั่นคงยาวนานได้

2. สมศีลา (to be matched in moral) คือ มีศีลสมกัน ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ต้องมีหลักในการประพฤติปฏิบัติตนเรื่องผิดชอบชั่วดีเหมือนกัน เช่น ถ้าคนหนึ่งไม่ชอบการโกหก อีกคนหนึ่งต้องไม่ชอบการโกหกด้วย ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมักโกหกเป็นนิสัย อีกฝ่ายหนึ่งย่อมเกิดความไม่ไว้วางใจ และอยู่ด้วยกันอย่างไม่มีความสุข หรือถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ชอบเล่นการพนัน แต่อีกฝ่ายชอบมัวเมากับการพนัน ก็ไม่ควรเลือกมาเป็นคู่ครอง เพราะจะมีแต่ความขัดแย้ง อยู่ด้วยกันไปก็ไม่มีความสุข

หลักการข้อนี้เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ เกิดความมั่นใจในตนเอง ระหว่างสามีภรรยาที่เป็นคู่ครองกัน เมื่อต่างฝ่ายต่างให้ความสำคัญกับการสำรวมระวังพฤติกรรมตนเองไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอกทางจากทำนองคลองธรรมแห่งศีลแล้ว ความระแวงสงสัย ความไม่ไว้วางใจก็เป็นอันตัดทิ้งไปได้เลย จึงนับเป็นวาสนาที่มีโอกาสพบปะกับคู่ครองที่ต่างฝ่ายต่างก็มีความเสมอกันด้วยศีล มีความเรียบร้อยทางกาย ทางวาจา และทางใจอย่างสม่าเสมอกัน ไม่รังเกียจกันด้วยความเป็นผู้พิสดาร ไม่ระแวงกันด้วยความล่องล่เมตตาสีลทั้งในที่ลับที่แจ้ง ผลที่เกิดขึ้นก็ย่อมเกิดปิติสุข ใช้ชีวิตคู่ร่วมกันอย่างไม่เดือดเนื้อร้อนใจ เป็นคู่สามีภรรยาที่รักใคร่กันอย่างเข้าใจกันและกัน การครองคู่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ยาวนานและประสบทุกขน้อย

3. สมจาคา (to be matched in generosity) คือ มีจาคะสมกัน มีใจเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เหมือนกัน ชอบเกื้อกูลสนับสนุนญาติพี่น้อง และคนที่ตกทุกข์ได้ยาก ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคน

ตระหนี่ ก็ย่อมเกิดความไม่พอใจทุกครั้งที่ยักฝ่ายหนึ่งช่วยเหลือแบ่งปันแก่ผู้อื่น หากอยู่ร่วมกันไปชีวิตย่อมจะมีแต่ความขัดแย้ง ไม่มีความสงบราบรื่น

คู่สามีภรรยาที่ต่างฝ่ายต่างประกอบด้วยจาคะคือความมีใจเสียสละสิ่งของอันเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นอยู่เป็นประจำในใจแล้ว ย่อมไม่รู้สึกยึดติดผูกพันอยู่กับสมบัติภายนอก ไม่หวงต้องสิ่งภายนอกเหล่านั้นไว้แต่เพียงผู้เดียว ความเสียสละแบ่งปันให้แก่ผู้อื่นเป็นการเสียสละความเห็นแก่ตัวออกไปด้วย ความหมายของจาคะที่แปลว่าเสียสละนั้นจึงครอบคลุมทั้งการสละสิ่งของ และก่อให้เกิดกระบวนการเสียสละกิเลสในใจออกไปด้วย นั่นคือขณะที่เราให้ทานสิ่งของที่เป็นของเรา เมื่อของของเราตกอยู่ในความครอบครองของผู้อื่นแล้ว เราจึงไม่เสียดายภายหลัง ผู้ที่ได้รับมอบสิ่งของนั้นไปก็ใช้สิทธิได้เต็มที่ รับประโยชน์จากของสิ่งนั้นได้อย่างไม่รู้สึกกังวลหรือระแวงใดๆ ว่าเจ้าของเดิมจะมาทวงสิ่งของนั้นคืนหรือไม่ ความรู้สึกที่เราไม่เสียดายภายหลังนี้เองที่เรียกว่าจาคะ เพราะเป็นการสละความตระหนี่ที่อยู่ภายในใจของเราออกไปด้วย สภาพจิตใจของคู่สามีภรรยาที่มีความเสียสละประจำใจอยู่แล้วจึงไม่มีความเห็นแก่ตัวอยู่ เมื่อมีอยู่ในระดับที่เสมอกัน อาจผลักดันให้ครองคู่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและยั่งยืนยาวนานได้ไม่ยากเลย

4. สมปัญญา (to be matched in wisdom) คือ มีปัญญาสมกัน ทั้งชายและหญิง ต้องมีระดับสติปัญญาใกล้เคียงกัน มีความเฉลียวฉลาด พอกัน ความคิดความอ่านต้องไปกันได้ มีการใช้วิจยารณญาณในการมองปัญหา แก้ปัญหา และตัดสินใจ ไปในทิศทางเดียวกัน เช่น ถ้าฝ่ายหนึ่งชอบใช้เหตุผลในการพิจารณาแก้ปัญหา แต่อีกฝ่ายหนึ่งชอบใช้อารมณ์ ก็ไม่ควรจะเลือกมาเป็นคู่ครอง เพราะชีวิตสมรส จะมีแต่การทะเลาะเบาะแว้ง ไม่เข้าใจกันได้ คนที่มีอะไรคล้ายๆกัน ย่อมเข้าใจกันได้ดีกว่า หรือถ้าฝ่ายหนึ่งฉลาดและเข้าใจอะไรได้ง่ายๆ อีกฝ่ายหนึ่งเป็นคนสมองทึบ เข้าใจอะไรได้ช้า การอยู่ด้วยกันทุกวัน จะทำให้เกิดความไม่กลมกลืนกัน ไม่สมดุลงัน คุยกันไม่รู้เรื่อง มีแต่ความอึดอัดรำคาญใจ ก็ไม่ควรเลือกมาเป็นคู่ครอง

หลักการข้อนี้บ่งชี้ว่าสำคัญ หากคู่สามีภรรยาใดมีพื้นฐานที่มีสติปัญญาสม่ำเสมอแล้ว ความเข้าใจในชีวิตคู่ ความเข้าใจในการใช้ชีวิตร่วมกันบนโลกใบนี้ ความเข้าใจในการใช้ชีวิตแบบร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ในลักษณะที่มีสุขร่วมเสพ มีทุกข์ร่วมต้าน ก็ย่อมเกิดขึ้นได้อย่างไม่ต้องสงสัยเลย เมื่อยามเกิดปัญหาใดๆ ที่ต้องอาศัยการหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ต่างฝ่ายต่างช่วยกันหาทางแก้ และความเห็นที่สอดคล้องต้องกัน ไม่ขัดแย้งกันและกัน มีข้อสรุปในการแก้ปัญหาอย่างเดียวกัน ความเป็นเอกภาพคือหนึ่งเดียวกันย่อมเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้กระบวนการที่กล่าวข้างต้นจะเกิดขึ้นได้ล้วนต้องอาศัย

ความเข้าใจนี้เป็นพื้นฐานสำคัญ ความเข้าใจนี้ล้วนเกิดขึ้นจากความรอบรู้เป็นสำคัญ ผลักดันให้เกิดความรอบคอบรัดกุมในการแก้ปัญหา ผนึกกำลังกันระหว่างคนสองคนในคู่สามีภรรยา นั้น ปัญหาแม้จะยิ่งใหญ่เพียงใดก็ย่อมกลายเป็นเรื่องเล็ก ดังคำกล่าวที่ว่า หากแก้ปัญหาชีวิตด้วยสติสัมปชัญญะ แล้วเรื่องใหญ่ก็จะกลายเป็นเรื่องเล็ก แต่ในทางตรงกันข้าม เรื่องเล็กๆ จะกลายเป็นเรื่องใหญ่ทันที หากไม่ใช้สติปัญญา ความเป็นผู้มีปัญญาเสมอกันจึงสำคัญกับชีวิตคู่เช่นนี้

กล่าวโดยสรุป เมื่อคู่สามีภรรยาตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน จะต้องปรับตัวเข้าหากัน ลักษณะอุปนิสัยบางประการที่มีความแตกต่างกันของคนสองคน จะต้องพิจารณาให้ละเอียดรอบคอบถี่ถ้วน ก่อนจะแสดงออกไปให้เกิดผลกระทบโดยตรงกับคู่ครองของกันและกัน อย่าใช้เพียงอารมณ์วู่วามต่อกัน เอาแต่ใจตนเองเป็นใหญ่ อะไรที่ถูกต้องก็ทำตามอำเภอใจ โดยไม่คำนึงถึงหลักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ชีวิตคู่ที่จะอยู่ร่วมกันจนถึงไม่หย่าขาดของกระบองยอดเพชร คงจะเกิดขึ้นได้ยาก ฉะนั้นหลักการทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ จึงควรนำมาเป็นยุทธศาสตร์ที่จะกำหนดให้เป็นแบบแผนหรือเจตจำนงที่จะยึดถือปฏิบัติร่วมกัน เพื่อสร้างความเสมอภาคกันภายในครอบครัว อันเป็นการวางรากฐานการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันโดยฐานะคู่ครองนั้นยังยืนยาวนานตามองค์ประกอบของความเชื่อ (ศรัทธา), ความประพฤติเรียบร้อยดีงาม (ศีล), ความเสียสละแบ่งปัน (จาคะ) และความรอบรู้ (ปัญญา) ที่เสมอกันระหว่างคนสองคน

ลักษณะคู่ครองตามแนวพุทธศาสตร์

จาก อังคุตตรนิกาย มีพระสูตรที่ 2 ปฐมสังวาสสูตร และทุติยสังวาสสูตร แห่งปัญญาภิสันทรรค ทุติย-ปณณาสก จตุกกนิบาต กล่าวถึงคู่ครองที่อาศัยอยู่ร่วมกันฉันสามีภรณามี 4 แบบ โดยเปรียบเทียบว่า คนทุศีลเป็นเสมือนผี คนมีศีลเป็นเสมือนเทวดา ดังนี้

1. การอยู่ร่วมกันแบบผิอยู่ร่วมกับผี หมายถึงสามีทุศีลอยู่ร่วมกับภรรยาทุศีล ต่างฝ่ายต่างไม่รักษากายวาจาใจให้เรียบร้อยพอๆ กัน บางคู่อาจเข้าใจกันดี ไปกันได้คืออยู่ด้วยกันได้อย่างกลมกลืน บางคู่อาจเป็นแบบชิงกิรา ชำก็แรง

2. การอยู่ร่วมกันแบบผิอยู่ร่วมกับเทวดา หมายถึงสามีทุศีลอยู่ร่วมกับภรรยามีศีล สามีไม่รักษากายวาจาใจให้เรียบร้อยเลย มีปกติละเมียดศีลเป็นนิตย แต่อยู่ร่วมกับภรรยาที่ดี มีกาย วาจา ใจ เป็นปกติเรียบร้อยดีงาม ลักษณะนี้ฝ่ายสามีจะเป็นฝ่ายที่เอาเปรียบภรรยา ปฏิบัติต่อภรรยาไม่ดี เมื่ออยู่ร่วมกันย่อมไม่เกิดสุข

3. การอยู่ร่วมกันแบบเหวดตาอยู่ร่วมกับผี หมายถึงสามีมีศีลอยู่ร่วมกับภรรยาทุศีล สามีดีอยู่ร่วมกับภรรยาที่ไม่รักาศิล จิตใจโลเลไม่มั่นคง และไม่ซื่อตรงกับสามี ลักษณะคู่ครองเช่นนี้ ฝ่ายภรรยาเป็นภาระของสามี เอาไรต์เอาเปรียบสามี ปฏิบัติต่อสามีไม่ดี อาจไม่ซื่อสัตย์ นอกใจ หรือ ล้างผลาญสมบัติ การอยู่ด้วยกัน ย่อมไม่มีความกลมกลืน เข้ากันไม่ได้ดี

4. การอยู่ร่วมกันแบบเหวดตาอยู่ร่วมกับเหวดตา หมายถึงสามีมีศีลอยู่ร่วมกับภรรยามีศีล ต่างฝ่ายต่างดีพอๆ กัน รักใคร่ปรองดองกัน ถนอมน้ำใจกัน ยกย่องให้เกียรติกันและกัน สามีภรรยาแบบนี้ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตลอดไป

ลักษณะคู่ครองตามที่กล่าวไว้ใน สิทธิการิยะฯ เมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะคู่ครองตามหลักสมชีวิธรรมตามแนวพุทธศาสตร์แล้วนั้น จัดเป็น 4 แบบ ดังนี้

1. คู่เวรคู่กรรม ได้แก่ คู่สามีภรรยาที่อยู่ด้วยกันแล้วทะเลาะเบาะแว้ง บางคู่ถึงขั้นตบตีกัน แต่ก็ไม่เลิกกันไป ยังคงใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน แต่มักมีเรื่องบาดหมางขัดใจกัน ทะเลาะกันอยู่เป็นประจำ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจไม่ซื่อสัตย์ อาจสุรุษสุร่าย ล้างผลาญเงินทอง อาจถูกดูหมิ่นอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ยกย่องให้เกียรติ ไม่มีความเคารพเกรงใจกัน แม้การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันไม่มีความสุข แต่ก็ยังต้องอยู่ด้วยกันต่อไป (สมสัทธา)

2. คู่ทุกข์คู่ยาก ได้แก่ คู่สามีภรรยาที่ลำบากลำบากมาด้วยกัน พินฝ่ายอุปสรรคของชีวิตมาด้วยกัน แต่ก็รักและเห็นอกเห็นใจกันเสมอ เพราะเมื่อประสบความลำบากแสนสาหัสทั้งคู่ก็ยังไม่ทอดทิ้งกัน อยู่ร่วมชะตากรรมเดียวกันอย่างเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ คู่ครองเช่นนี้นับเป็นคู่ที่มีความเสียสละเสมอกัน ต่างฝ่ายยินดีเสียสละความสุขส่วนตัวที่อาจจะพึงได้รับหากทอดทิ้งกันไปเพื่อแสวงหาความสบายเพียงลำพัง (สมจาคา)

3. คู่สร้างคู่สม ได้แก่ คู่สามีภรรยาที่อยู่ร่วมกัน ชีวิตมีแต่ความสุข มีโชคดี ไม่มีปัญหาและอุปสรรคใดๆ รักและให้เกียรติยกย่องกันและกัน มีความสุขอยู่ด้วยกันจนวันตาย นับเป็นชีวิตคู่ที่สมบูรณ์เพียบพร้อม ต่างฝ่ายก็ยอมรับและเข้าใจกัน อยู่ร่วมกันด้วยเหตุผล แม้จะมีความเห็นที่แตกต่างกันไปบ้างก็ไม่นำมาเป็นเหตุในการแตกแยกวิวาทกันภายในครอบครัว เนื่องจากมีความเสมอภาคกันด้วยปัญญา (สมปัญญา)

4. คู่อาศัย ได้แก่ คู่รัก หรือคู่สามีภรรยา ที่รักกันได้ไม่นาน ก็มีอันต้องเลิกกันไป ถ้าคู่สมรสคูใด ที่ครองรักกันอย่างมีความสุขในชีวิตนี้ และมี ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา สมกัน แม้ตายจากกันไปแล้ว ชาติต่อไปก็ย่อมได้เกิดมาเป็นคู่ครองกันอีก เรียกว่า คู่แล้วไม่แคล้วกัน ขอนี้จัดเข้าได้ใน

หลักความเสมอกันด้วยศีล มีการสำรวมระวังรักษากาย วาจา และใจให้เรียบร้อยเป็นปกติสุขอย่างเสมอภาคกัน ไม่มีผู้ใดยิ่งหรือหย่อนไปกว่ากันย่อมสามารถครองคู่อยู่ร่วมกันได้ยาวนาน เพราะใช้ศีลเป็นกรอบรักษาความประพฤติของตนเองให้เรียบร้อยอย่างสม่ำเสมอเท่าเทียมกันเป็นนิตย์ (สมศีลา)

กล่าวโดยสรุป ลักษณะคู่ครองตามแนวพุทธศาสตร์และตามหลักสิทธิการียะ สามารถเปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า หลักศีลเสมอกัน, หลักจาคะเสมอกัน, หลักศรัทธาเสมอกัน และหลักปัญญาเสมอกัน จัดเข้าตามหลักสิทธิการียะของคู่ครองได้ว่า ลักษณะคู่เวรคู่กรรม เป็นคู่สามีภรรยาที่มีความเชื่อเสมอกัน, ลักษณะคู่ทุกข์คู่ยาก เป็นคู่สามีภรรยาที่มีการเสียสละเสมอกัน, ลักษณะคู่สร้างคู่สม เป็นคู่สามีภรรยาที่มีความรอบรู้เสมอกัน และลักษณะคู่อาศัย เป็นคู่สามีภรรยาที่อาศัยความเรียบร้อยดีงามเป็นปกติเสมอกัน จะสามารถครองคู่อยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืนยาวนาน

ภรรยา 7 แบบ

พระพุทธเจ้า ได้จำแนกภรรยาไว้ 7 แบบ ดังนี้ ถ้าท่านต้องการภรรยาแบบไหน ย่อมเลือกลักษณะหญิงที่ท่านจะเลือกมาเป็นคู่ครองได้ตามลักษณะดังกล่าวนี้ คือ

ภรรยา 7 (seven types of wives) ภรรยาแบบต่างๆ ซึ่งจำแนกโดยคุณธรรม ความประพฤติลักษณะนิสัย และการปฏิบัติต่อสามี ดังนี้

1. วรภาริยา (a wife like a slayer; destructive wife) ภรรยาเยี่ยงเพชฌฆาต ได้แก่ ภรรยาที่คิดร้ายกับสามี เป็นผู้หญิงที่ซื้อได้ด้วยเงิน เห็นแก่เงิน ไม่ได้อยู่กับสามีด้วยความรัก มักเจ้าชู้ มีใจยินดีในชายอื่น ดุหมั่นไม่ยกย่องให้เกียรติ ไม่เคารพสามี

2. โจรภาริยา (a wife like a robber; thievish wife) ภรรยาเยี่ยงโจร ได้แก่ ภรรยาผู้ล้างผลาญทรัพย์สมบัติ ใช้เงินสุรุยสุร่าย ไม่รู้จักประหยัด อาจติดการพนัน หรือชอบความหรูหราฟุ่มเฟือย ใช้เงินเกินตัว ไม่รู้จักประมาณตน

3. อัยยาภริยา (a wife like a mistress; Madam High and Mighty) ภรรยาเยี่ยงนาย ได้แก่ ภรรยาที่เกียจคร้าน ไม่ใส่ใจกิจการงาน กินมาก ปากร้าย หยาบคาย ใจเหี้ยม ชอบข่มสามี

4. มาตาภริยา (a wife like a mother; motherly wife) ภรรยาเยี่ยงมารดา ได้แก่ ภรรยาที่หวังดีเสมอ คอยห่วงใยเอาใจใส่สามี เหมือนมารดาปกป้องบุตร และประหยักรักษาทรัพย์ที่หามาได้

5. ภคินีภริยา (a wife like a sister; sisterly wife) ภรรยาเยี่ยงน้องสาว ได้แก่ ภรรยาผู้เคารพรักสามี ดังน้องรักพี่ มีใจอ่อนโยน รู้จักเกรงใจและคล้อยตามสามี

6. สขีภริยา (a wife like a companion; friendly wife) ภรรยาเยี่ยงสหาย ได้แก่ ภรรยาที่เป็นเหมือนเพื่อน พบสามีเมื่อใด ก็ปลาบปลื้มดีใจเหมือนเพื่อนพบเพื่อนที่จากไปนาน เป็นผู้มีการศึกษาอบรม มีกิริยามารยาท ความประพฤติดี รักดีต่อสามี เป็นคู่คิดคู่ครอง เคียงบ่าเคียงไหล่สามี

7. ทาสภริยา (a wife like a handmaid; slavish wife) ภรรยาเยี่ยงทาสี ได้แก่ ภรรยาที่ยอมอยู่ในอำนาจสามี ถูกขู่ตะคอกเขี่ยนตี ก่อดทนไม่โกรธตอบ รักสามีมาก ยอมรับใช้และทำทุกอย่างเพื่อความสุขของสามี

สรุปแล้ว บรรดาภรรยา 7 จำพวกนี้ มีกล่าวถึงภรรยาเยี่ยงหญิงรับใช้ว่า ดีเลิศในสังคมอินเดียยุคสมัยพุทธกาล ในกรณีนี้ หากภรรยาผู้ใดสามารถปฏิบัติตน ทำจิตใจให้เป็นมิตรแท้ มีเมตตาปรารถนาดีต่อสามีได้อย่างแท้จริงเหมือนอย่างมารดาแล้ว พระบรมศาสดาก็ตรัสยกย่องภรณานันว่า เป็นมาตาสมภริยาหรือ มาตาภริยา คือ ภรรยาเสมอด้วยมารดา หรือภรรยาเยี่ยงมารดา ส่วนภรรยาผู้มีคุณธรรมอย่างอื่นก็ตรัสเปรียบไว้เหมือนพี่น้องหญิงเหมือนเพื่อน เป็นต้น (บรรณจบ บรรณรุจิ, 2544)

แบบแผนหรือยุทธศาสตร์ (strategies) ในการปฏิบัติตนของสามีภรรยาตามแนวพุทธศาสตร์

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ภรรยาสำรวจตนเองว่า ตนเป็นภรรยาประเภทไหน และจะให้ดีควรจะเป็นภรรยาประเภทใด สำหรับชาย อาจใช้เป็นหลักสำรวจอุปนิสัยของตนว่าเหมาะสมแก่หญิงประเภทใดที่จะเลือกมาไว้เป็นคู่ครอง และสำรวจหญิงที่จะเป็นคู่ครองว่าเหมาะกับอุปนิสัยของตนหรือไม่ (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, 2546)

การปฏิบัติต่อสามีหรือภรรยา มีกล่าวไว้ใน ทิศ 6 (directions; quarters) บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธทางสังคม ดุจทิศที่อยู่รอบตัว

ภรณานัน ถือเป็นทิศที่ 3 ปังฉิมทิศ (ทิศตะวันตก) ปังฉิมทิศ (wife and children as the west or the direction behind) ทิศเบื้องหลัง ทิศตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลัง

ก. สามิบำรุงภรรยา ผู้เป็นทิศเบื้องหลัง ดังนี้ 1) ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา 2) ไม่ดูหมิ่น 3) ไม่นอกใจ 4) มอบความเป็นใหญ่ในบ้านให้ 5) หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

ข. ภรรยาย่อมอนุเคราะห์สามี ดังนี้ 1) จัดงานบ้านให้เรียบร้อย 2) สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี 3) ไม่นอกใจ 4) รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ 5) ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง

เมื่อเลือกคนที่มี ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา สมกันกับท่านมาเป็นคู่ครองแต่แรกแล้ว ย่อมสามารถสร้างคู่ครองแบบคู่สร้างคู่สมที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความรัก มีความสุขด้วยกันตลอดไป

การเลือกคู่ครองสำหรับคนโสด ก็มักจะมีคำถามว่า "คนที่ใช่ เมื่อไรจะเจอสักที" ฝ่ายชายก็เฝ้ารอคอย "นางในดวงใจ" ฝ่ายหญิงก็เฝ้ารอคอย "ชายในฝัน" ที่เจอๆ มาแล้ว ผ่านไปแล้ว ก็ยังไม่ใช่ คนที่ "ใช่" สักที ใครหนอคือคนที่ใช่ของเราบางคนก็เชื่อเรื่องบุพเพสันนิวาส ว่าคู่แล้วไม่แคล้วกัน ยิ่งไงๆ คงต้องได้เจอสักวันจนได้ บางคนก็เชื่อเรื่องพรหมลิขิต ยิ่งไงเสีย ต้องตั้งใจให้เนื้อคู่ของเรา มาพบมาเจอเราจนได้

อันที่จริงแล้ว ทุกอย่างนั้น ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจเลือกของเราเองต่างหาก บางทีบุพเพสันนิวาสก็ทำให้เราได้พบได้เจอคนที่เรารู้สึกถูกชะตา ถูกอัธยาศัย แต่ถ้าเราไม่สานสัมพันธ์ต่อให้ดีๆ เขาหรือเธอก็อาจจะไปใกล้ชิดสนิทสนมกับคนอื่นได้

บางทีพรหมลิขิตก็ทำงานหนักแล้ว ดลใจให้เขาหรือเธอมาพบกับเราแล้ว แต่ด้วยค่านิยมที่ผิดๆ ด้วยความเขิน ด้วยความเหนียมอาย จนกลายเป็นเล่นตัว คนที่เขาไปที่หลัง เขากลับมาหาหาญชาญชัยกว่าเรา เขาก็คว้าเอาไปครอบครองเสียก่อน ทำให้เราพลาดโอกาสในการพบพานกับคู่ครองที่เราเลือกได้เช่นกัน

สรุป

หลักธรรมในการเลือกคู่ครอง คือ สมชีวิตรรม 4 เราควรเลือกคู่ครองที่มีศรัทธาสมกัน มีความเชื่อในสิ่งเดียวกัน มีทัศนคติในการมองโลก มองชีวิต ไปในทางเดียวกัน ก็จะทำให้เข้าใจกันง่าย ไม่มีความขัดแย้งกันกับ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่สอนให้บุคคลเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ คู่ครองที่มีศรัทธาเสมอกันเมื่อมีความเชื่อแล้ว สมควรที่จะศึกษาเรื่องราวที่สมควรเชื่อจริงๆ อย่างในพระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อเรื่องกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อความที่สัตว์จะต้องได้รับผลของกรรมที่ตนกระทำอย่างเท่าเทียมเสมอภาคกัน และเชื่อในการตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้า หากคู่ครองใดมีความ

เชื่อเช่นนี้แล้วย่อมง่ายต่อการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเข้าอกเข้าใจกัน เพราะพื้นฐานของแต่ละคนต่างก็มีความศรัทธาอันประกอบด้วยปัญญาเป็นสำคัญแล้ว การครองคู่กันของบุคคลทั้งสองนี้ย่อมเหนียวแน่น มั่นคง แน่นแฟ้น รักใคร่กลมเกลียวกันอย่างยาวนานแน่นอน

แต่บางคู่แม้จะไม่มี ความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา เชื่อในเรื่องที่เป็นมงคลตื่นข่าว ได้ยินได้ฟังข่าวสารที่ไม่เป็นจริง กลับตื่นตระหนก ขาดสติหลงเชื่อ ไม่ทันได้พิจารณาด้วยสติปัญญา ก็ย่อมประสบทุกข์เป็นที่สุดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากคู่ครองใดมีศรัทธาเช่นนี้เสมอกัน ก็ย่อมทุกข์ยากลำบากใจกายเสมอเหมือนกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นเดียวกัน

การเลือกคู่ครองที่มีศีลเสมอกัน ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ต้องมีหลักในการประพฤติปฏิบัติตนเรื่องผิดชอบชั่วดีเหมือนกัน เช่น ถ้าคนหนึ่งไม่ชอบการโกหก อีกคนหนึ่งต้องไม่ชอบการโกหกด้วย ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมักโกหกเป็นนิสัย อีกฝ่ายหนึ่งย่อมเกิดความไม่ไว้วางใจ และอยู่ด้วยกันอย่างไม่มีความสุข หรือถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ชอบเล่นการพนัน แต่อีกฝ่ายชอบมัวเมากับการพนัน ก็ไม่ควรเลือกมาเป็นคู่ครอง เพราะจะมีแต่ความขัดแย้ง อยู่ด้วยกันไปก็ไม่มีความสุข

การเลือกคู่ครองที่มีจาคะเสมอกัน มีใจเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เหมือนกัน ชอบเกื้อกูลสนับสนุนญาติพี่น้อง และคนที่ตกทุกข์ได้ยาก ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนตระหนี่ ก็ย่อมเกิดความไม่พอใจทุกครั้งที่อีกฝ่ายหนึ่งช่วยเหลือแบ่งปันแก่ผู้อื่น หากอยู่ร่วมกันไป ชีวิตย่อมจะมีแต่ความขัดแย้ง ไม่มีความสุขสงบราบรื่น

การเลือกคู่ครองมีปัญหาเสมอกัน ทั้งชายและหญิง ต้องมีระดับสติปัญญาใกล้เคียงกัน มีความเฉลียวฉลาด พอกัน ความคิดความอ่านต้องไปกันได้ มีการใช้วิจารณ์ญาณในการมองปัญหา แก้ปัญหา และตัดสินใจ ไปในทิศทางเดียวกัน เช่น ถ้าฝ่ายหนึ่งชอบใช้เหตุผลในการพิจารณาแก้ปัญหา แต่อีกฝ่ายหนึ่งชอบใช้อารมณ์ ก็ไม่ควรจะเลือกมาเป็นคู่ครอง เพราะชีวิตสมรส จะมีแต่การทะเลาะเบาะแว้ง ไม่เข้าใจกันได้ คนที่มีอะไรคล้ายๆกัน ย่อมเข้าใจกันได้ดีกว่า หรือถ้าฝ่ายหนึ่งฉลาดและเข้าใจอะไรได้ง่ายๆ อีกฝ่ายหนึ่งเป็นคนสมองทึบ เข้าใจอะไรได้ช้า การอยู่ด้วยกันทุกวัน จะทำให้เกิดความไม่กลมกลืนกัน ไม่สมดุลงัน คุยกันไม่รู้เรื่อง มีแต่ความอึดอัดรำคาญใจ ก็ไม่ควรเลือกมาเป็นคู่ครอง

หลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้นนี้นับเป็นยุทธศาสตร์ในการวางรากฐานในสถาบันครอบครัวให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงกว่าได้ หากคู่ครองใดเริ่มพิจารณาเลือกเฟ้นหาสามีหรือภรรยาที่มีความเหมาะสมกับความประสงค์ของกันและกัน เมื่อยึดหลักสมชีวิตธรรม ที่พิจารณาจากความเสมอภาคกันด้วยศีล

ความเสียสละ ความเชื่อและความรอบรู้แล้ว ชีวิตคู่ที่เกิดขึ้นแล้วจากคนสองคน ย่อมส่งผลให้เกิดความรักใคร่ กลมเกลียว สมัคสมานสามัคคีในสถาบันครอบครัวได้โดยเหตุและปัจจัยดังได้พรรณามาแต่ต้น มีผลเป็นความมั่นคงปักแผ่นแน่นหนาในชีวิตครอบครัว เกิดสันติสุขขึ้นในจุดเล็กๆ คือครอบครัวแล้วพัฒนาให้เกิดความร่มเย็นในสังคมไทยและสังคมโลกต่อไปตามลำดับได้โดยไม่ยากเย็นเลย

เอกสารอ้างอิง

- บรรณจบ บรรณรุจิ. (2544). *สถานภาพของสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา*. สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (2564, 12 มิถุนายน). https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=183
- พระไตรปิฎกเล่มที่ 27. (2564, 12 มิถุนายน). *อรรถกถาสาเกต*. https://84000.org/tipitaka/pali/pali_item_s.php?book=27&item=323&items=2 จาก อังคุตตรนิกาย พระสูตรที่ 2 ปฐมสังฆาสนสูตร และทุติยสังฆาสนสูตร แห่งปุณณาสันทวรรค ทุติย-ปณณาสก จตุกกนิบาต ที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันระหว่างสามภรรยา มี 4 แบบ
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2547). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12
- พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต). (2558). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด ศัพท์วิเคราะห์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). *อรรถกถาภาษาไทย พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด.
- สมานิต วิจิตร. (2564, 12 มิถุนายน). *ความหมายของพุทธศาสตร์และพุทธวิธี*. http://samanit.blogspot.com/2008/09/blog-post_22.html
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). *เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็งชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพมหานคร:

โครงการมหาวิทยาลัยชีวิตสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.

กลยุทธ์การแก้ไขความขัดแย้งตามแนวพุทธศาสตร์: ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้
หลักตัสปาปิยสิกขาในอธิกรณสมถะ 7*

Tactics for Solving Conflict Problems according to Buddhist concept:

A study of the Applied principles of Tassapapiyasika in

Athikaranasmatha 7

สุเมธ อินสาคร

Sumate Insakorn

ที่ทำการปกครองจังหวัดขอนแก่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

Khonkaen Department of Provincial Administration

Department Of Provincial Administration , Ministry of Interior

Corresponding Author, E-mail: insakorns@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพุทธวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยกรอบแห่งอธิกรณสมถะ 7 โดยประยุกต์ใช้วิธีการทางพระธรรมวินัย ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้กลยุทธ์ที่เรียกว่า “ตัสปาปิยสิกขา” ตามแนวพุทธศาสตร์ ที่เป็นกระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งกระบวนการและขั้นตอนเหล่านี้จะเรียกว่ากลยุทธ์ก็ย่อมได้ เพราะเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในองค์กรสงฆ์ได้ด้วยกระบวนการวางแผนและดำเนินการตามแผนปฏิบัติการเหล่านั้นจนสามารถแก้ไขปัญหาก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในองค์กรสงฆ์อยู่อย่างมีประสิทธิภาพ ขั้นตอนการระงับอธิกรณในคณะสงฆ์ไทยนี้ได้มีการใช้มานานแต่สมัยพุทธกาล มีการสืบทอดบันทึกให้ทราบเรื่องราวด้วยการจดจำเป็นมุขปาฐะ ตลอดจนบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร สืบต่อเรื่อยมาจนสหัสวรรษ ควรค่าแก่การศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นประโยชน์จากกระบวนการเหล่านี้ได้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและทำความเข้าใจกระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและกฎหมายเถรสมาคม

คำสำคัญ: กลยุทธ์; อธิกรณสมถะ 7; ตัสปาปิยสิกขา

*

Received 20 November 2021; Revised 26 November 2021; Accepted 31 December 2021

Abstract

This article is intended to study the Buddhist way of solving conflicts through the framework of the Athikaranasamatha 7 by applying the method of the Dharma and Discipline. This is a study of the approach to applying the strategy known as "Tassapapiyasika" according to Buddhism, which is the process and process of suspending the recitation in Theravada Buddhist scriptures. These processes and procedures can be called strategies because it is a method that will lead to solving problems that occur in the Sangha organization through the planning process and implementing those action plans until the problems that cause conflicts within the Sangha organization can be effectively solved. This process of suppressing the recitation in the Thai Sangha has been in use since the Buddha's time, having been inherited to tell stories with oral memory as well as written records that have continued for the millennium. It is worth studying and analyzing the benefits of these processes as a guideline for studying and understanding the process and procedures for the suspension of prayers in the Theravada Buddhist scriptures and the Supreme Sangha Law.

Keywords: Tactics; Athikaranasmatha 7; Taspā Piyasika

บทนำ

สมัยพุทธกาล บุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลโดยผ่านขั้นตอนตามกรรมวิธีที่กำหนดไว้ ล้วนแต่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ต่างก็ตั้งใจปฏิบัติสมณธรรมกันอย่างจริงจัง จนบรรลุเป็นพระอริยบุคคล ชั้นโสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และอรหันต์ ตามลำดับ จากนั้นก็จะช่วยกันประกาศพระพุทธศาสนาให้เจริญแพร่หลายออกไป ซึ่งในสมัยพุทธกาลพระวินัย เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ เมื่อเกิดอธิกรณ์พระพุทธเจ้าทรงระงับอธิกรณ์ นั้น พระพุทธองค์ทรงวินิจฉัยตัดสินถูกผิดเองเพราะทรงเป็นพระศาสดา และทรงบัญญัติสิกขาบท ครั้นอธิกรณ์มีมากขึ้น ก็ทรงมอบอำนาจต่าง ๆ ให้แก่สงฆ์ในสมัยนั้นซึ่งล้วนเป็นอริยสงฆ์เป็น ผู้ชำระอธิกรณ์ โดยได้ทรงวางหลักในการชำระอธิกรณ์ไว้ 7 ประการ เรียกว่า อธิกรณ์สมณะ 7 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 2 ข้อ 655 : 736) 1และทรงกระทำการอย่างเปิดเผยทรงฟังประชาชน แม้เพียงประชาชนคนเดียว ก็ทรงบัญญัติเป็นพระวินัยและวินิจฉัยอย่างแจ่มแจ้งทรงแสดงความบริสุทธิ์ของสังฆมณฑลให้ประชาชนประจักษ์ สันติสุข และนับถือได้อย่างสบายใจ (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2538 : 50-51) พระพุทธเจ้าทรงมอบ

อำนาจการตัดสินใจตามแนวของพุทธวิธีให้กับคณะสงฆ์ในรูปแบบสังฆกรรม 2 ซึ่งแต่ละประเภทต้องได้รับการตรวจสอบอย่างรอบคอบ เมื่อสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์แล้วจะเริ่มทำสังฆกรรมนั้นๆ ได้ หากสงฆ์คัดค้านแม้แต่เพียงรูปเดียวก็ต้องพิจารณาตรวจสอบกันใหม่ แม้พระองค์เองก็ทรงให้ความสำคัญและปฏิบัติตามมติของสงฆ์ทุกประการ เพื่อให้มติของสงฆ์ มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ทุกหมู่เหล่า จะต้องปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อโต้แย้งเป็นอย่างอื่น โดยยึดหลักพระธรรมวินัย เป็นหลัก ดังปัจฉิมโอวาทที่พระองค์ได้ตรัสแก่คณะสงฆ์มีพระอานนท์เถระเป็นต้น ที่พากันเฝ้าพระพุทธเจ้าในขณะที่ใกล้จะปรินิพพานว่า “อานนท์...ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”(ท.ม. (ไทย) 10/216/164.) ปัจฉิมโอวาทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลเป็นไปในรูปแบบสามัคคีธรรม แม้พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานไปแล้ว การปกครองคณะสงฆ์ก็อยู่ในรูปแบบของระบบสามัคคีธรรม พระภิกษุต่างก็ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติ

ในสมัยพุทธกาลผู้อยู่อริยสงฆ์เป็นผู้ชำระอธิกรณ์ โดยได้ทรงวางหลักในการชำระอธิกรณ์ไว้ 7 ประการ เรียกว่า อธิกรณ์สมถะ 7 ซึ่งอธิกรณ์ หมายความว่า คดีหรือเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องดำเนินการให้สำเร็จลงด้วยดี

อธิกรณ์สมถะ หมายความว่าธรรมเป็นเครื่องระงับอธิกรณ์ หรือวิธีการดำเนินการเพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นให้สำเร็จลงอย่างเรียบร้อยด้วยดี มี 7 ประการ ดังนี้

1. สัมมุขาวินัย หมายถึงวิธีระงับหรือตัดสินในที่พร้อมหน้า โดยแบ่งออกเป็นพร้อมหน้าในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1.1 สังฆสัมมุขตา คือระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)ในที่พร้อมหน้าสงฆ์ คือมีสงฆ์เข้าร่วมประชุมครบองค์สงฆ์ตามกิจนั้นๆ เรียกว่าวิธีระงับต่อหน้าสงฆ์

1.2 บุคคลสัมมุขตา คือระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)ในที่พร้อมหน้าบุคคล คือมีบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับอธิกรณ์อยู่พร้อมหน้ากันในขณะที่นั้นด้วย เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าบุคคล

1.3 วัตถุสัมมุขตา คือระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)ในที่พร้อมหน้าวัตถุ คือ ยกเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นๆ มาวินิจฉัยตรงตามเรื่องนั้น เรียกว่าวิธีระงับต่อหน้าวัตถุ

1.4 ธัมมสัมมุขตา คือระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)ในที่พร้อมหน้าธรรม คือ นำเอาหลักเกณฑ์ของธรรมมาวินิจฉัยว่าถูกต้องตามธรรมนั้นๆ หรือไม่ เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าธรรม

1.5 วินัยสัมมุขตา คือระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์) ในที่พร้อมหน้าวินัย คือนำเอาวินัยมาวินิจฉัยว่า ถูกต้องตามพระวินัยหรือไม่ เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าวินัย

2. สติวินัย วิธีระงับหรือตัดสินอธิกรณ์(คดีสงฆ์) ด้วยการยกเอาสติขึ้นเป็นหลักวินิจฉัย ได้แก่ วิธีการระงับอนุวาทาธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแก่พระอรหันต์ คือเมื่อมีผู้โจทพระอรหันต์ด้วยศีลวิบัติสงสัยเห็นว่าจำเลยเป็นพระอรหันต์ไม่อยู่ในฐานะที่จะต้องอาบัติตามที่โจทก์ฟ้องร้องได้ จึงสวด

ประกาศให้สติวินัยนี้ไว้แก่พระอรหันต์รูปนั้น แล้วยกฟ้องเสีย ภายหลังเมื่อจำเลยถูกผู้อื่นโจมตีด้วยอาบัติเช่นนั้นอีก ก็ไม่ต้องพิจารณาคดีให้อธิกรณ์(คดีสงฆ์)ระงับด้วยสติวินัยนี้เลย

3. อมฺพหวินัย วิธีระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์) แก่ภิกษุที่หายเป็นบ้าแล้วได้แก่ วิธีระงับอนุวาทาธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้เป็นบ้า คือภิกษุผู้เป็นจำเลยทำการล่วงละเมิดอาบัติในขณะที่เป็นบ้า แม้จะได้รับการยกเว้นว่าไม่เป็นอาบัติ(อนาบัติ)ก็จริง เมื่อเธอหายบ้าแล้วมีผู้โจมตีเธอด้วยอาบัติที่เธอทำล่วงในระหว่างเป็นบ้านั้นแล้ว ๆ เล่า ๆ ไม่มีจบสิ้น สงฆ์พึงสวดกรรมวาจาประกาศความข้อนี้ไว้ เรียกว่า ให้อนุพหวินัยแก่ภิกษุผู้หายเป็นบ้าแล้ว จึงยกฟ้องคำร้องของโจทก์เสีย ภายหลังมีผู้มาโจมตีเธอด้วยอาบัติเช่นนั้นอีก ก็ไม่ต้องวินิจฉัยให้อธิกรณ์ระงับไว้เลย

4. ปฎิญาตรากรรมะ วิธีระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)ตามคำรับสารภาพของภิกษุผู้เป็นจำเลย คือ มีผู้โจมตีด้วยอาบัติ เมื่อสงฆ์ประชุมวินิจฉัยคดี สอบถามภิกษุผู้เป็นจำเลยนั้นแล้ว และภิกษุจำเลยนั้นก็ยอมรับอาบัติใดตามความสัตย์จริง สงฆ์ก็พึงปรับอาบัติตามที่เธอยอมรับสารภาพนั้น รวมทั้งการปลงอาบัติที่เธอต้องด้วยก็ชื่อว่าปฎิญาตรากรรมะนี้ด้วย

5. ตสฺสปาปิยสิกา วิธีระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)แก่ภิกษุผู้เลวทรามที่ไม่ยอมรับอาบัติ คือ วิธีระงับอนุวาทาธิกรณ์ที่สงฆ์พึงลงโทษแก่ภิกษุผู้ต้องอธิกรณ์แล้ว เมื่อสงฆ์ประชุมกันพิจารณาคดี กลับให้การกลับไปกลับมา ปฏิเสธบ้าง รับสารภาพบ้าง พุดเถลไถลกลบเกลื่อนข้อที่ถูกซักถามบ้าง และพุดมุสาซึ่งหน้าบ้าง ดังนี้เป็นต้น สงฆ์พึงลงโทษตามความผิด แม้ว่าเธอจะไม่ยอมรับก็ตาม หรือเพิ่มโทษแก่เธอจากอาบัติที่ต้องก็ได้

6. เยภุยยสิกา วิธีระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)ด้วยการถือเอาตามเสียงข้างมาก ได้แก่ วิธีการตัดสินอธิกรณ์ในกรณีที่มีความไม่ลงรอยกันของสงฆ์ผู้พิจารณาคดีแตกออกเป็นสองฝ่าย ให้ตัดสินโดยถือเอาเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ เช่น วิธีจับสลากลงคะแนน(ชี้ข้อถูกผิด)ข้างใดมีภิกษุผู้พิจารณาลงความเห็นมากกว่า ก็ถือว่าฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายชนะ แล้วถือเอาตามนั้น ใช้สำหรับวิธีพิจารณาวิวาทาธิกรณ์อย่างเดียว

7. ตินวตถารกวินัย วิธีระงับอธิกรณ์ด้วยการประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย ได้แก่ วิธีระงับอาปัตตาธิกรณ์ที่เกี่ยวกับลหุกาบัติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับภิกษุจำนวนมาก ต่างฝ่ายต่างก็ประพฤติไม่เหมาะสมด้วยกัน และขัดทอดกันไปมาจนเรื่องสับสนยุ่งไปหมด ซึ่งจะเป็นชนวนให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันหนักขึ้น ถ้าจะระงับด้วยวิธีอื่นยิ่งจะทำให้อธิกรณ์(คดีสงฆ์)ลุกลามใหญ่โตมากขึ้น ยากที่จะสอบสวนให้มีการปรับอาบัติและแสดงอาบัติแก่อีกฝ่ายหนึ่งได้ ดังนั้น จึงให้ระงับเสียด้วยการประนีประนอมกัน ยกเลิกอธิกรณ์เสียไม่ต้องสะสางหาความหลังกันอีก (ตินวตถารกวินัยตามศัพท์แปลว่า วิธีแบบเอาหน้ากลับใจ คือพอให้เรื่องต่างๆ แล้วๆ กันไป ไม่เรียบบร้อยสมบูรณ์คืน)

ตัสสปายิสิก ความหมายของ ตัต-สะ-ปา-ปิ-ยะ-สี-กา] (ศน.) น. ชื่อวิธีการลงโทษแก่ภิกษุผู้ผิดอย่างหนึ่ง ภิกษุใดชอบพูดพล่อยๆ เกล่โลเล เมื่อสงฆ์ซักถามเกี่ยวกับความผิดให้ลงโทษสถานนี้ คือ ประกาศตติสทธิ์บางประการชั่วคราว

ความหมายของตัสสปายิสิก

ตัสสปายิสิก หมายถึง ชื่อวิธีการลงโทษแก่ภิกษุผู้ผิดอย่างหนึ่ง ภิกษุใดชอบพูดพล่อยๆ เกล่โลเล เมื่อสงฆ์ซักถามเกี่ยวกับความผิดให้ลงโทษสถานนี้ คือ ประกาศตติสทธิ์บางประการชั่วคราว. (พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย อ.เปลื้อง ณ นคร)

ตัสสปายิสิก หมายถึง การระงับอธิกรณ์ด้วยการลงโทษ คือลงโทษแก่ผู้ผิดที่ไม่รับ การลงโทษพยานผู้ที่ไม่ยอมพูดในการสอบสวนของคณะสงฆ์

"ดูก่อนอานนท์ ก็ตัสสปายิสิกเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ โจทภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้ เคียงปาราชิกว่า ท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือไม่ว่า ท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก ภิกษุผู้โจทก์นั้นพลบโยนเรอผู้กำลังทำลายอยู่นี้ ว่า เอาเถอะ ท่านผู้มีอายุจงรู้ตัวให้ตึงเถิด เพื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็น ปานนี้คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก แต่ข้าพเจ้าระลึกได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติชื่อ นี้เพียงเล็กน้อย ภิกษุผู้โจทก์นั้นพลบโยนเรอผู้กำลังทำลายอยู่นี้ว่า เอาเถอะ ท่านผู้มีอายุ จงรู้ตัวให้ตึงเถิด เพื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อันที่จริง ข้าพเจ้าต้องอาบัติ ชื่อนี้เพียงเล็กน้อย ไม่ถูกใครถามยังรับ โฉนข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ถูกถาม จักไม่รับเล่า ภิกษุผู้โจทก์นั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุ ก็ท่านต้อง อาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อยไม่ถูกถามยังรับ โฉนท่านต้องอาบัติหนัก เห็นปาน นี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ไม่ถูกถามจักรับเล่า เอาเถอะท่าน ผู้มีอายุ จงรู้ตัวให้ตึงเถิด เพื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้ง หลาย ข้าพเจ้ากำลังระลึกได้ ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปาน นี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว คำที่ว่า ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติ หนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกนี้ ข้าพเจ้าพูดพลั่งพูดพลาด ไป ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แล เป็นตัสสปายิสิก ก็แหละความระงับ อธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยตัสสปายิสิกอย่างนี้"

กิริยาที่ลงโทษแก่ผู้ผิด มี 2 นัย

ก. เพิ่มโทษแก่ภิกษุผู้ประพฤติผิดซ้ำอีก

ข. ตัดสินโทษแม้ไม่รับเป็นสัตย์ แต่พิจารณาสมจริงดังกล่าวในอนิยตสิกขาบทนั้น
สังฆกรรม งานของสงฆ์, กรรมที่สงฆ์พึงทำ, กิจที่พึงทำโดยที่ประชุมสงฆ์มี

ประการ 4 คือ

1) **อปโลภกรรม** กรรมที่ทำเพียงด้วยบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติ และไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น แจ่งการลงพรหมทัณฑ์ แก่ภิกษุ

2) **ญัตติกรรม** กรรมที่ทำเพียงตั้งญัตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น อุโบสถและ
ปวารณา

3) **ญัตติทุติยกรรม** กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนึ่ง เช่น สมมติ
สีมา ให้ผ้ากฐิน

4) **ญัตติจตุตถกรรม** กรรมที่ทำด้วย ตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา 3 หน เช่น
อุปสมบท ให้ปริวาส ให้มานัต (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2551 : 415). ไปจากหลักพระ
วินัยบ้าง จึงได้ทำการสังคายนา เพื่อทำการชักข้อความถูกต้องและเพื่อกำจัดภิกษุอลัชชีให้หมดไป
ด้วย ในยุคการปกครองคณะสงฆ์ไทย ได้เกิดวิกฤตการณ์มากมายเนื่องจากพระสงฆ์ได้ประพฤติดุ
ศีลผิดแผกแตกต่างไปจากพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้ นำความเสื่อมเสียมาสู่คณะสงฆ์และ
สร้างความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังได้ทำลายศรัทธาของผู้ที่เลื่อมใสใน
พระพุทธศาสนาให้ลดน้อยเลือนหายไป และยังไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสใน
พระพุทธศาสนา บางปัญหาคณะสงฆ์สามารถยุติได้แต่บางปัญหาไม่สามารถแก้ไขได้นอกจากนี้จาก
สภาพของสังคมที่เปลี่ยนไปและมีการนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการดำเนินชีวิตส่งผลให้เกิดการ
ละเมิดพระธรรมวินัย หรือเกิดข้อสงสัยในการกระทำต่างๆ ที่อาจส่งผลต่อการวินิจฉัย ด้วยเหตุผล
ดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ระหว่าง
คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับกฎหมายอาญาเพื่อเสนอแนะแนวทาง การประยุกต์วิธีการทาง
กฎหมายให้สอดคล้องกับทางพระธรรมวินัย แก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมสงฆ์ที่สามารถอธิบาย
ตอบข้อสงสัยของพุทธศาสนิกชนและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อกระบวนการและวิธีการระงับอธิกรณ์ในคณะสงฆ์ได้
อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อสันติสุขในสังคมต่อไป

ความหมายและประเภทอธิกรณ์

อธิกรณ์ หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องจัดตั้งทำเรื่องที่สงฆ์จะต้องดำเนินการ
(มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2530 : 89; พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2551 : 481) ซึ่งเป็นการเถียง
กันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย การโจทก์กล่าวหากันด้วยอาบัติ การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ การแก้ไข
ตัวให้พ้นจากอาบัติ และกิจธุระต่าง ๆ ที่สงฆ์จะต้องกระทำ เช่น การให้อุปสมบท ให้ผ้าพระกฐิน เป็น

ต้น ซึ่งเห็นได้ว่า อธิกรณนั้นไม่ใช่เรื่องเฉพาะที่เป็นปัญหาเท่านั้นแต่รวมไปถึงกิจหรือหน้าที่ของสงฆ์ ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เป็นปัญหาเช่น การให้อุปสมบท ก็อยู่ในความหมายของ อธิกรณเช่นกัน โดยสรุปแล้ว อธิกรณ มีความหมายเป็น 2 ประการ คือ

1. เรื่องที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความคิดเห็น หรือการประพฤติปฏิบัติที่ไม่สอดคล้อง กับพระธรรมวินัย เป็นการทำลายกฎ กติกา ระเบียบแบบแผนของสังคม สร้างความวุ่นวายทำลายหมู่ คณะ และ

2. กิจของสงฆ์ ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ เป็นกิจธุระที่จะต้องทำให้สำเร็จแล้วเสร็จตาม กระบวนการที่พระธรรมวินัยกำหนดไว้

พระพุทธศาสนาได้แบ่งประเภทอธิกรณไว้ เป็น 4 ประเภท คือ

1) **วิวาทาธิกรณ** วิวาทที่จัดเป็นอธิกรณ การวิวาทซึ่งเป็นเรื่องที่สงฆ์จะต้องเอา ธุระดำเนินการพิจารณาระงับ ได้แก่การเถียงกันปรารภพระธรรมวินัย เช่น เถียงกันว่า สิ่งนี้เป็นธรรม เป็นวินัย สิ่งนี้ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ข้อนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ข้อนี้ไม่ได้ตรัสไว้ ดังนั้นเป็นต้น

2) **อนุวาทาธิกรณ** การโจทที่จัดเป็นอธิกรณ คือ การโจทกันด้วยอาบัติ เรื่องการ กล่าวหากัน

3) **อาปัตตาธิกรณ** อธิกรณคืออาบัติ หมายความว่า การต้องอาบัติและการถูก ปรับอาบัติ เป็นอธิกรณโดยฐานเป็นเรื่องที่จะต้องจัดทำ คือระงับด้วยการแก้ไขปลดเปลื้องออกจาก อาบัตินั้นเสีย มีการปลงอาบัติ หรือการอยู่กรรม เป็นต้น ตามวิธีที่ท่านบัญญัติไว้

4) **กิจจาธิกรณ** การงานเป็นอธิกรณ คือเรื่องที่เกิดขึ้นอันสงฆ์ต้องจัดต้องทำหรือ กิจธุระที่สงฆ์จะพึงทำ อรรถกถาพระวินัยว่า หมายถึงกิจอันจะพึงทำด้วยประชุมสงฆ์ ได้แก่สังฆกรรม ทั้ง 4 คือ อุปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติหุติกรรม ญัตติจตุตถกรรม พระพุทธองค์ได้ทรงมอง ปัญหาของภิกษุเป็น 2 นัย กล่าวคือ

(4.1) ปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งคดีพิพาท การฟ้องร้องกล่าวหากันในศาลาจารย์ การประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างกัน

(4.2) ปัญหาเกี่ยวกับกิจของสงฆ์ที่ต้องกระทำตามหน้าที่ให้เสร็จสิ้น ประเภทสังฆกรรมที่สงฆ์จะต้องจัดต้องทำในรูปแบบต่างๆ

แนวทางการระงับอธิกรณในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและกฎหมายเถรสมาคม

1. ประเภทของปัญหาหรือความขัดแย้งเนื่องจากภิกษุสงฆ์ โดยมีพระธรรมวินัย เป็นเครื่องหล่อหลอม

กลุ่มเกลียดใจและศิลาจารวัตรให้ดงาม เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ขณะเดียวกันพระธรรมวินัยก็เป็นต้นเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ เพราะความคิดเห็นในพระธรรมวินัยที่แตกต่างอันเนื่องมาจากการตีความพระธรรมคำสอนที่แตกต่างกัน จากการถูกจำกัดในการรับรู้หรือการมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้พระธรรมวินัยที่แตกต่างจึงมีความคิดเห็นที่แปลกแยกออกไปตามองค์ความรู้แต่ละองค์มีซึ่งเป็นเรื่องของทิลุฏฐิ (ทิลุฏฐิสามัญญตา) การประพฤติปฏิบัติตามที่เข้าใจในพระธรรมวินัยที่คลาดเคลื่อนแตกต่างกัน อันเป็นเรื่องของศีล (ศีลสามัญญตา) การโจทก์กล่าวหาในเรื่องของศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิลุฏฐิวิบัติหรืออาชีวะวิบัติ และการปฏิบัติกิจที่สงฆ์พึงกระทำให้สงบด้วยหน้าที่ซึ่งเรียกว่าสังฆกรรม เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาของภิกษุ ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า “อภิกถัม” ในพระวินัยปิฎก ตามรูปศัพท์ อภิกถัม แปลว่า “ภารกิจที่พึงทำให้สงบ ให้เรียบร้อยเหมาะสม” (พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช, 2551 : 1200) เมื่อรู้สาเหตุของปัญหาแล้ว อภิกถัมตามแนวทางของมหาเถรสมาคม จะพบว่าการตรากฎมหาเถรสมาคมเป็นไปเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ ในการลงนิคหกรรม (ลงโทษ) แก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งในหมวด 4 ว่าด้วยนิคหกรรมและการสละสมณเพศ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 25 และ มาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กำหนดเฉพาะเรื่องของการกล่าวหาในศิลาจารวัตรหรือการประพฤติปฏิบัติของภิกษุ ซึ่งเป็นเรื่องของอนุวาทาธิกรณ์

2. เครื่องมือที่ใช้จัดการปัญหาโดยหลักการของอภิกถัมสมณะ 7 มุ่งเน้นในเรื่องของการรักษาหลักใน

พระธรรมวินัยให้มั่นคง ใช้เป็นเครื่องมือของสงฆ์ในการจัดระเบียบการปกครองเพื่อป้องกันปราบปราม และแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่ทำลายความสงบเรียบร้อยของสังคมสงฆ์ และสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ อันส่งผลให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่สงบสุขพร้อมด้วยศิลาจารวัตร ที่ดงามเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ขณะเดียวกันก็มุ่งส่งเสริมภิกษุสงฆ์ให้หมั่นฝึกฝนตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา โดยใช้ระบบสังฆสามัคคี คือความเป็นเอกภาพภายใต้พระธรรมวินัยที่มั่นคง จัดการกับภิกษุผู้กระทำความผิดและถูกลงโทษได้เกิดสำนึกรับผิดชอบได้ ด้วยเหตุที่ว่าอภิกถัมเกิดขึ้นโดยภิกษุสงฆ์ และระงับได้ด้วยหมู่สงฆ์ ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการระงับอภิกถัมของคณะสงฆ์ไทยโดยใช้กฎหมายมหาเถรสมาคมนั้น ปัจจุบัน มีการประกาศใช้อยู่เพียง 2 ฉบับ ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีปฏิบัติในการลงนิคหกรรมแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย โดยมหาเถรสมาคมได้ตรากฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มาบังคับใช้แก่ภิกษุผู้ประพฤติก่อล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติของการกล่าวหาการโจทก์ภิกษุด้วยศีลวิบัติ อาจารวิบัติ คือการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นเรื่องอนุวาทาธิกรณ์ กฎมหาเถรสมาคมดังกล่าว ได้นิยามคำว่า “ความผิด” หมายถึง “การล่วงละเมิดพระธรรมวินัย” ส่วนการตรากฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 21 (พ.ศ.2538) ว่าด้วยการให้พระภิกษุสละสมณเพศ โดยประกาศสำคัญแล้วมุ่งเน้นไปที่การลงโทษให้

ภิกษุสงฆ์ สมณเพศ ซึ่งกำหนดลักษณะความผิดและเงื่อนไขเอาไว้ เป็นเรื่องของสืลวิบัติและอาจารวิบัติซึ่งกฎหมายเถรสมาคมทั้งสองฉบับมีข้อกำหนดความผิดที่จะสามารถนำเข้าสู่การพิจารณาได้

3. ผู้มีอำนาจในการใช้เครื่องมือพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสงฆ์ ทรงอนุญาตให้สงฆ์เป็นผู้ทำกิจนั้นๆ อันเนื่องด้วยการปกครองคณะ ในรูปแบบของ “สามัคคีธรรม” ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงทรงวางข้อสำหรับระงับอธิกรณ์ไว้ คือ อธิกรณ์สมณะ 7 ด้วยวิธีการระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้า คือ

1. การระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าสงฆ์ (สังฆสัมมุขตา)
2. การระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าธรรม(ธรรมสัมมุขตา)
3. การระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าวินัย (วินัยสัมมุขตา)
4. การระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าบุคคล (บุคคลสัมมุขตา) มีสงฆ์ไม่

น้อยกว่า 4 รูป องค์

สงฆ์ในลหุกาบัติ ไม่ต้องถึง 4 รูปก็ได้

คุณสมบัติของสงฆ์ ต้องประกอบด้วยองค์

1. เป็นภิกษุผู้มีศีล
2. เป็นพหูสูตร
3. เป็นผู้ทรงปาติโมกข์
4. เป็นผู้หมั่นในพระวินัยไม่คลอนแคลน
5. เป็นผู้สามารถชี้แจงให้คู่วิวาทเข้าใจเลื่อมใส
6. เป็นผู้ฉลาดสามารถระงับอธิกรณ์ได้
7. รู้เรื่อง รู้เหตุ รู้การตัด รู้ทางตัดอธิกรณ์ คือต้องเป็นพระอรหันต์

ส่วนกฎหมายเถรสมาคม มีการกำหนดจำนวนผู้ปกครองสงฆ์และคุณสมบัติของผู้ปกครองสงฆ์ โดยผู้มีอำนาจในการระงับวินัยอธิกรณ์ ประกอบไปด้วยผู้ปกครองสงฆ์เป็นองค์ คณะ คณะละ 3 รูป ส่วนองค์คณะจะเป็นผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดบ้างนั้น จะต้องพิจารณาจากผู้ถูกโจทหรือถูกกล่าวหาว่าเป็นพระลูกวัดหรือเป็นเจ้าของคณะพระสังฆาธิการตำแหน่งใดเป็นสำคัญ การกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นผู้ปกครองสงฆ์ กำหนดไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554 : 224-235)

4. การเข้าสู่กระบวนการพิจารณา (ผู้โจทก์) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ถือเป็นหน้าที่ของภิกษุสงฆ์ในการตรวจสอบ ชี้มูลพฤติกรรมของเพื่อนพรหมจารีให้สำนึกว่า ได้ละเมิดพระธรรมวินัยหรือไม่ (วิ.ป. (ไทย) 8/289/384) ซึ่งภิกษุผู้โจทก์ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

1. เป็นผู้มีศิลปบริหาร
2. ตั้งอยู่ในธรรม 5 ประการคือ พุตรู้กาล พุทความจริง พุทสุภาพ พุทเพื่อประโยชน์ พุทด้วย

เมตตาคีต

3. ประกอบด้วยธรรม (เจตนา) 5 ประการ คือ ความการุญ หวังประโยชน์ เอ็นดู การออกจากอาบัติ รักษาวินัยเหล่านี้เป็นองค์สมบัติของผู้โจท พร้อมด้วยหลักฐานที่มีมูล คือ ได้เห็นเอง ได้ยินเองหรือมีผู้บอกมา หรือรังเกียจโดยอาการ ถ้าหากภิกษุพบเห็นอาการทั้ง 3 แล้ว ไม่ทำการโจท พระพุทธองค์ทรงบัญญัติให้ปรับอาบัติแก่ภิกษุนั้น ตามพุทธบัญญัติทรงกำหนดให้เป็นหน้าที่ของภิกษุสงฆ์ทุกรูปถ้าละเลย ถือว่ามีความผิดต้องอาบัติด้วย พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้คฤหัสถ์ เป็นผู้โจท แต่ให้เป็นผู้บอกกล่าวแก่ภิกษุแล้วให้ภิกษุนั้นพิจารณา หากเชื่อว่ามีมูลภิกษุนั้นก็เป็นผู้โจทได้ ส่วนในกฎหมายอาชญากรรม ได้กำหนดให้ผู้มีสิทธิ์นำอธิกรณ์ขึ้นว่ากล่าวได้ทั้งภิกษุสงฆ์ สามเณร และคฤหัสถ์ ซึ่งแยกเป็น 2 ประเภท ดังนี้คือ

- ## 1. ประเภทภิกษุสามเณร

- 1.1 เป็นภิกษุปกติ มีสังกัดวัดเดียวกัน นิกายเดียวกัน เป็นผู้มีส่วนได้

ស្តេច

- 1.2 เป็นภิกษุปกติหรือสามเณร พร้อมศีลและอาจารย์ ต่างสังกัดวัดกัน

เป็นผู้กล่าวหา

- 1.3 เป็นพิษผู้ปกครองสงฆ์ ไม่มีอำนาจลงนิคกรรม แจ้งการกระทำ

ความผิดหรือ

พฤติกรรมอันน่ารังเกียจที่ได้พบเห็น ต่อภิกษุผู้พิจารณา เป็นผู้แจ้งความผิด

- ## 2. ประเภทคฤหิ์สัถ์

- 2.1 เป็นผู้เสียหาย หรือ ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เสียหาย หรือ ผู้มี

อำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลผู้เสียหายตามกฎหมาย กรณีเป็นความเสียหายเฉพาะส่วนตัว

- 2.2 เป็นคฤหัสถ์ นับถือพระพุทธศาสนา อายุ 20 ปี มีความประพฤติดี

มีอาชีพ มีวาจาเชื่อถือได้เป็นผู้กล่าวหา

- ## 5. กระบวนการพิจารณา

กระบวนการพิจารณา ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธเจ้า

ทรงมอบอำนาจให้แก่

สงฆ์เป็นผู้ปกครองพิจารณาตัดสินชี้ขาดความขัดแย้ง ในรูปแบบของสังฆกรรม เพื่อสร้างความปลอดภัยในหมู่สงฆ์และเพื่อให้การแก้ปัญหาความขัดแย้งสงบ ราบรื่น ยุติโดยเร็วตามแนวทางของพระพุทธเจ้าซึ่งสงฆ์จะไม่ปล่อยเวลาให้เนิ่นนานเพราะเกรงว่าอริกรรมจะหลุกหลำทำให้ยากแก่การ

แก้ไข แต่ตามกฎหมายเถรสมาคมมุ่งพิสูจน์ความจริงตามข้อกล่าวหาโดยใช้กระบวนการทางกฎหมาย
ซึ่งเน้นซ้ำ ไม่สอดคล้องตามหลักพระธรรมวินัย

6. วิธีการบังคับในการลงโทษ

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา สงฆ์ใช้มาตรการทางสังคมสงฆ์ร่วมลงโทษ
เพื่อให้เกิดสำนึกรับผิดชอบ

ปรับเปลี่ยนความคิดพฤติกรรม ให้โอกาสกลับเข้าสู่สังคม เพราะโทษสูงสุดคือการให้พ้นจากภิกษุสงฆ์
แต่ในกฎหมายเถรสมาคมได้กำหนดมาตรการในการบังคับไว้เป็น 2 ประการ คือ

6.1 กรณีได้รับนิคหกรรมให้สึก ไม่ยอมสึกภายใน 24 ชั่วโมง ต้องได้รับ

โทษตามกฎหมาย

และ

6.2 ไม่ยอมรับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก ให้ผู้บังคับรายงานโดยลำดับจนถึง

มหาเถรสมาคมเพื่อ

มีคำวินิจฉัยและคำสั่งให้สละสมณเพศ ถ้าไม่ยอมสละสมณเพศ ต้องได้รับโทษตามกฎหมาย

บทสรุป

หลักอภิรณสมถะ 7 เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการใช้จัดการกับปัญหาหรือความขัดแย้งในสังคม
สงฆ์อย่างประสานกลมกลืนสอดคล้องกับทุกปัญหา พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นปัญหาของการปกครอง
สงฆ์ การบัญญัติพระวินัย เพื่อใช้เป็นกฎ ระเบียบ ให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติ เพื่อความดีงามของสังคม
สงฆ์ เพื่อให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน อันนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาต่อ
พระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ดีในคนหมู่มากย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดีภิกษุสงฆ์ก็เช่นกัน เมื่อมีภิกษุ
ไม่ดีหรือมีอริชชีปลอมปนเข้ามา ก็ต้องมีหลักเกณฑ์วิธีการที่จะกำจัดคนไม่ดีออกไปจากสังคมเพื่อ
รักษาคนดีให้คงไว้ และมีวิธีการที่จะปรับปรุงคนไม่ดีแต่ยังพอให้ออกมาที่อยู่วางในสังคมได้อีก ให้
โอกาสได้ปรับเปลี่ยนความคิด พฤติกรรม เพื่อเข้าร่วมอยู่กับสังคมอีกครั้ง พระพุทธเจ้าจึงแยกปัญหา
แยกเครื่องมือ แยกประเภทบุคคล แต่ละเครื่องมือมีทั้งวิธีการและเป้าหมายรวมอยู่ด้วยกัน ซึ่งเป็นไป
ตามทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งในแนวทางการป้องกัน (Prevention) การเปลี่ยนผ่าน
(Transformation) การแก้ไข(Resolution) การฟื้นฟู (Restoration) เพื่อให้การแก้ปัญหาเป็นไป
อย่างสงบ ราบรื่น และยุติได้อย่างลงตัว โดยความชอบธรรม บนฐานของวิธีการระงับพร้อมหน้า

กระบวนการระงับอภิรณด้วยวิธีตสปปายสิกา นี้ นับเป็นชื่อวิธีการลงโทษแก่ภิกษุผู้ผิด
อย่างหนึ่ง ภิกษุใดชอบพูดพล่อยๆ เกล่โลเล เมื่อสงฆ์ซักถามเกี่ยวกับความผิด ให้ลงโทษสถานนี้ คือ
ประกาศตลิดสิทธิ์บางประการชั่วคราว. (พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย อ.เปลื้อง ณ นคร) ดังนั้น ตส
ปปายสิกา จึงหมายถึง การระงับอภิรณด้วยการลงโทษ คือลงโทษแก่ผู้ผิดที่ไม่รับ การลงโทษพยาน

ผู้ที่ไม่ยอมพูดในการสอบสวนของคณะสงฆ์ จัดเป็นวิธีการหรือกลยุทธ์ที่ใช้ในการระงับความขัดแย้งในสังคมลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะหากผู้ทำผิดไม่ยอมรับผิดที่ตนกระทำ สังคมสงฆ์ก็ย่อมวุ่นวาย เพราะมีพระภิกษุหัวดื้อ หัวแข็ง ไร้ยางอายอยู่ร่วมคณะ การปกครองสงฆ์ก็ย่อมไม่ราบรื่นเรียบร้อย การประยุกต์ใช้หลักการสารภาพนี้จึง ใกล้เคียงกับกระบวนการสืบสวนและสอบสวนของฝ่ายคดีโลก ซึ่งต้องอาศัยหลักฐาน พยานวัตถุ พยานบุคคลประกอบการปรับอาบัติหรือลงโทษด้วยกระบวนการทางพระวินัยที่เรียกว่าตัสสปาปิยสิกานีเอง

ทั้งนี้โดยจุดมุ่งหมายหลักเพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองคนดีกำจัดผู้ละเมิดและสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ อันได้แก่การดำเนินกิจการของสงฆ์โดยการร่วมกันคิดร่วมกันพิจารณาของภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสมาชิก อธิกรณ์จึงจะจัดว่าได้ระงับหรือยุติแล้ว แต่กระบวนการแก้ปัญหาของคณะสงฆ์ไทยโดยกฎหมายเถรสมาคมได้รับวิวัฒนาการมาจากกฎหมายของราชอาณาจักรทำให้มุ่งเน้นหลักการลงโทษตามกฎหมายที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งตามหลักพระวินัย ที่ยังมุ่งเน้นการรักษาหลักพระธรรมวินัย และการสร้างความสมานฉันท์ในหมู่สงฆ์ โดยสังคมสงฆ์ไม่ได้มีมาตรการร่วมลงโทษด้วยแต่อย่างใดตามจุดมุ่งหมายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แต่ดั้งเดิม ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องทั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาเถรสมาคม ควรนำไปทบทวนศึกษาทำความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาในสังคมสงฆ์ เพื่อปรับปรุงพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาประยุกต์วิธีการทางกฎหมายให้สอดคล้องกับพระวินัย สามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งได้อย่างเป็นรูปธรรมและอธิบายตอบข้อสงสัยแก่สาธุชนได้ และนำความเชื่อมั่นศรัทธากลับคืนสู่พระพุทธศาสนาสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการกองตำรา. วินัยวินิจฉัน. (2530). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2538). *ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระวินัยปิฎก เล่ม 3 ภิกขุณี วิภังค์ - อธิกรณ์สมถกัณฑ์ที่สุด
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). *คำวัด*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.. (2552).
- อรรถกถาภาษาไทย (2554). *ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สามคามสูตร พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 16 ข้อที่ 63 หน้า 42-43

เสรี พงศ์พิศ. (2548). เครือข่าย: *ยุทธวิธีเพื่อประชาชนเข้มข้นชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพมหานคร:

โครงการมหาวิทยาลัยชีวิตสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.

สมานิต วิจิตร. (2561) [ออนไลน์] ความหมายของยุทธศาสตร์และยุทธวิธี สืบค้นจาก

http://samanit.blogspot.com/2008/09/blog-post_22.html เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม

2564

พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย อ.เปลื้อง ณ นคร สืบค้นจาก shorturl.asia/wyeTq เมื่อวันที่ 15

กรกฎาคม 2564

พระไตรปิฎก ฉบับหลวง. (2564). ดิณวัดถารกะ. จาก <https://uttayarnidham.org>

วิญญานเสรี. (2552). *ดิณวัดถารกวินัยกับการประนีประนอมยอมความ*. มุลินธิอุทยานธรรมสามร้อย

ยอด(อง.สตตก. (ไทย) 23/75/979, วิ.มหา. (ไทย) 9/68/56-57)

ดิเรก ควรสมาคม. (2553). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย*. พิมพ์ครั้งที่ 7, (แก้ไขเพิ่มเติม)

กรุงเทพฯ: วิญญูชน

คำแนะนำสำหรับผู้ประสงค์ส่งบทความตีพิมพ์ในวารสารพระพุทธศาสนา เขตลุ่มแม่น้ำโขง

1. เป้าหมายและขอบเขต

วารสารพระพุทธศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขง หรือ Buddhism in Mekong Region เป็นวารสารวิชาการเพื่อส่งเสริมการตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ บทปริทรรศน์ และบทความวิจารณ์หนังสือ ด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม

วารสารมีกำหนดตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)

ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน)

ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม)

2. คำแนะนำ

1. ผลงานที่ส่งตีพิมพ์จะต้องไม่เคยเผยแพร่ในสิ่งตีพิมพ์อื่นใดมาก่อนและต้องไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น การละเมิดลิขสิทธิ์ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้ส่งบทความโดยตรง
2. ต้นฉบับที่ส่งตีพิมพ์ต้องเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษเท่านั้น
3. ต้นฉบับต้องผ่านการกลั่นกรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิและได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ
4. ในกรณีที่บทความแปล ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยการขออนุญาตให้เป็นไปตามหลักจริยธรรมสากล
5. ข้อความ เนื้อหา รูปภาพ และตาราง ที่ตีพิมพ์ในวารสาร เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความแต่เพียงผู้เดียว มิใช่ความคิดเห็นและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสาร กองจัดการ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
6. ผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์ถือเป็นลิขสิทธิ์ของวารสาร

3. ข้อมูลเกี่ยวกับการพิจารณาบทความ

บทความจะได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์จะต้องผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องโดยมีกระบวนการดังนี้

1. กองบรรณาธิการจะแจ้งรายละเอียดให้ผู้ส่งบทความทราบเมื่อกองบรรณาธิการได้รับบทความเรียบร้อยแล้วสมบูรณ์
2. กองบรรณาธิการจะตรวจสอบหัวข้อและเนื้อหาของบทความ ความเหมาะสม และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวารสาร รวมถึงประโยชน์ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ
3. กรณีที่กองบรรณาธิการพิจารณาเห็นควรรับบทความไว้เพื่อตีพิมพ์ กองบรรณาธิการจะดำเนินการส่งบทความเพื่อทำการกลั่นกรองต่อไปโดยจะโดยจะส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจสอบคุณภาพของบทความ เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาบทความแล้ว หากมีจุดที่ควรแก้ไขกองบรรณาธิการจะนำส่งบทความกลับไปให้ผู้เขียนแก้ไข และส่งกลับมาพิจารณาอีกครั้ง หากพิจารณาแล้วควรตีพิมพ์ในวารสาร กองบรรณาธิการจะออกหนังสือรับรองการพิมพ์ต่อไป

4. ข้อกำหนดของบทความต้นฉบับ

1. ใช้กระดาษขนาด A4 พิมพ์ห่างจากขอบกระดาษ 1 นิ้ว ทั้งสี่ด้าน พิมพ์หน้าเดียว ใส่เลขหน้าที่มุมบนขวา จำนวนหน้าของเนื้อหาบรรณานุกรมและรูปภาพไม่ต่ำกว่า 10 หน้า แต่ไม่ควรเกิน 15 หน้า
2. ข้อความในบทความย่อและบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้อักษร TH Sarabun PSK ระยะห่าง 1 บรรทัดตลอดบทความ ส่วนตัวเลขให้ใช้เลขอารบิก
3. ส่วนต้นของบทความ ประกอบด้วย 1) ชื่อเรื่องใช้ตัวเข้ม 2) ชื่อผู้เขียน 3) หน่วยงานที่สังกัด (ถ้ามี) และ e-mail address ใช้ตัวอักษรปกติ โดยระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไว้ที่ส่วนต้นของบทความย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
4. ส่วนของบทความย่อให้ดำเนินการดังนี้

4.1 บทคัดย่อภาษาไทย ประกอบด้วยคำว่า "บทคัดย่อ" จัดชิดขอบซ้ายตัวหนา และเนื้อหาของบทคัดย่อความยาวไม่เกิน 250 คำ และคำสำคัญภาษาไทย 3-5 คำ

4.2 บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ประกอบด้วยคำว่า "Abstract" จัดชิดขอบซ้ายตัวหนา และเนื้อหาของบทคัดย่อภาษาอังกฤษ ความยาวไม่เกิน 250 คำ และคำสำคัญภาษาอังกฤษ 3-5 คำ โดยบทคัดย่อภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกับบทคัดย่อภาษาไทย

5. ส่วนของเนื้อหา

5.1 สำหรับบทความวิจัย ประกอบด้วยหัวข้อหลักต่อไปนี้

1) บทนำ หรือ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (Background and Significance of the Study)

2) วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objective)

3) กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

4) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ประกอบด้วย ประชากร ตัวอย่างหรือผู้เข้าร่วมวิจัยหรือผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการพัฒนาเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูลและระยะเวลาที่เก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

5) ผลการวิจัย (Results)

6) อภิปราย (Discussion)

7) ข้อเสนอแนะ (Recommendation)

8) เอกสารอ้างอิง (References)

5.2 สำหรับบทความวิชาการ ประกอบด้วยหัวข้อหลักต่อไปนี้

1) บทนำ (Introduction)

2) เนื้อเรื่อง (Body) โดยอาจแบ่งเป็นประเด็นหรือหัวข้อย่อยตามความเหมาะสม

3) บทสรุป (Conclusion)

4) กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgment) (ถ้ามี)

5) เอกสารอ้างอิง (References)

6. การอ้างอิงในเนื้อหาและรายการอ้างอิงทำยบทความเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด โดยใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA (American Psychological Association)
7. กรณีดาราง กำหนดหมายเลขดารางและชื่อดารางไว้บนดารางชิดขอบซ้าย และให้มีเฉพาะเส้นแนวนอนเท่านั้น โดยความกว้างของดารางไม่เกิน 15 เซนติเมตร
8. กรณีสภาพหรือแผนภาพ กำหนดหมายเลขและชื่อของภาพหรือแผนภาพไว้ใต้ภาพหรือแผนภาพ โดยความกว้างของภาพหรือ แผนภาพต้องไม่เกิน 15 เซนติเมตร และจัดภาพให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ

ชื่อเรื่องภาษาไทย

(TH Sarabun PSK 18 Point ตัวหนา)

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ

(TH Sarabun 18 Point ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด ตัวหนา)

ชื่อผู้เขียนคนที่ 1¹ , ชื่อผู้เขียนคนที่ 2² , และชื่อผู้เขียนคนที่ 3³ (ภาษาไทย)

(TH Sarabun PSK 14 Point ตัวหนา)

ชื่อผู้เขียนคนที่ 1¹ , ชื่อผู้เขียนคนที่ 2² , และชื่อผู้เขียนคนที่ 3³ (ภาษาอังกฤษ)

(TH Sarabun PSK 14 Point ตัวหนา)

¹สังกัดหน่วยงาน (ภาษาไทย)

²สังกัดหน่วยงาน

³สังกัดหน่วยงาน

¹สังกัดหน่วยงาน (ภาษาอังกฤษ)

²สังกัดหน่วยงาน

³สังกัดหน่วยงาน

(TH Sarabun PSK 12 Point ตัวธรรมดา)

*Corresponding Author, Email.....(TH Sarabun PSK 12 Point ตัวธรรมดา)

บทคัดย่อ (TH Sarabun PSK 16 Point ตัวหนาขีดซ้าย)

เนื้อหาบทคัดย่อ ความยาวไม่เกิน 250 คำ (TH Sarabun PSK 16 Point ตัวธรรมดา จัดกระจายขีดขอบซ้าย ขวา).....

คำสำคัญ : จำนวน 3-5 คำ (TH Sarabun PSK 16 Point ตัวธรรมดาขีดซ้าย เคาะระหว่างคำ 1 ช่องว่าง)

Abstract (TH Sarabun PSK 16 Point ตัวหนาขีดซ้าย)

เนื้อหา (TH Sarabun PSK 16 Point ตัวธรรมดาจัดกระจายชิดขอบซ้าย
ขวา).....

Keywords: จำนวน 3-5 คำ (TH Sarabun PSK 16 Point ตัวธรรมดาชิดซ้าย เคาะ
ระหว่างคำ 1 ช่องว่าง)

บทนำ

เนื้อหา

.....
.....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.
- 2.
- 3.

วิธีดำเนินการวิจัย

เนื้อหา

.....
.....

ผลการวิจัย

เนื้อหา

.....

อภิปรายผลการวิจัย

เนื้อหา

.....

ข้อเสนอแนะ

เนื้อหา

.....

(หัวข้อ TH Sarabun PSK 16 Point ตัวหนาขีดซ้าย)

(เนื้อหา TH Sarabun PSK 16 Point ตัวธรรมดาตั้งค่าจัดกระจายขีดขอบซ้าย ขวา ย่อหน้า 1 ซม.

Tap 0.5)

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน: โรงพิมพ์องค์การ
รับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

วรรณิ์ โสมปฤษฎ. (2539). การพัฒนาทักษะการเขียนระดับประถมศึกษา 2 ในเอกสารการสอนชุด
วิชาการสอนกลุ่มทักษะภาษาไทย หน่วยที่ 9 หน้า 531-594. นนทบุรี: สาขาวิชา
ศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ภาษาอังกฤษ

Chen and Grave. (1995). **Theory of Personallity**. (2nd en.) New York: John Willey &
Son.

Guthrie. (2007). **Reading motivation and reading comprehension growth in the
laterelementary years**. Contemporary Educational Psychology 32: 282-313.

(หัวข้อ TH Sarabun PSK 16 Point ตัวหนาขีดซ้าย)

(เนื้อหา TH Sarabun PSK 16 Point ตัวธรรมดาขีดซ้าย)